

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

Magisterské kombinované studium

2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jana Šubertová

Vhodné korekční pomůcky pro edukaci a reedukaci u dětí
se SVPŠD

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce:

PaedDr. Vlasta Vaněčková

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY
PRAGUE

Master Combined Studies

2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Jana Šubertová

Appropriate tools for education and reeducation of
children with SVPŠD

Prague 2012

The diploma thesis work supervisor:

PaedDr. Vlasta Vaněčková

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno a příjmení autorky: Jana Šubertová

Vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí diplomové práce paní profesorce PaedDr. Vlastě Vaněčkové za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace:

Diplomová práce je zaměřena na problematiku specifických vývojových poruch školních dovedností. Teoretická část se zabývá historií, etiologií a jednotlivými poruchami, které se u žáků na 1. stupni běžně vyskytují. Zaměřuje se rovněž na reedukační postupy a pomůcky, které lze při jednotlivých poruchách využívat. Praktická část je zaměřena na zmapování pomůcek, které jsou u jednotlivých poruch využívány.

Klíčové pojmy:

Dysgrafie

Dyskalkulie

Dyslexie

Dysortografie

Korekční pomůcky

Reedukace

Abstract:

The thesis is focused on the issues of specific developmental disorders of academic skills. The theoretical part deals with the history, etiology and individual problems that commonly occur at the pupils the 1st grade. It also aims at the reeducation procedures and tools that can be used for various disorders. The practical part is focused on mapping of tools that are, used for various disorders.

Key words:

Correction equipments

Dyscalculia

Dysgraphia

Dyslexia

Dysorthographia

Reeducation

Obsah

ÚVOD	9
1. SPECIFICKÉ VÝVOJOVÉ PORUCHY ŠKOLNÍCH DOVEDNOSTÍ	11
1.1 Etiologie SVPŠD	12
1.2 Diagnostika specifických vývojových poruch školních dovedností	14
1.2.1 Pedagogická diagnostika	15
1.2.2 Psychologická diagnostika	17
1.3 Možnosti a podmínky vzdělávání dětí se SVPŠD.....	19
2.DYSLEXIE	23
2.1 Reedukace dyslexie	26
2.1.1 Reedukační techniky	26
2.1.2 Metody reedukace	30
2.2 Vhodné pomůcky pro dyslexii	33
3. DYSGRAFIE	38
3.1 Reedukace dysgrafie.....	40
3.1.1 Metody reedukace	44
3.2 Vhodné pomůcky pro dysgrafii	45
4. DYSORTOGRAFIE	50
4.1 Reedukace dysortografie	51
4.1.1 Reedukační techniky	53
4.1.2 Metody reedukace	56
4.2 Vhodné pomůcky pro dysortografii	57
5.DYSKALKULIE	60

5.1	Reedukace dyskalkulie	61
5.1.1	Reedukační techniky	64
5.2	Vhodné pomůcky pro dyskalkulii	68
6.	VÝZKUM	75
6.1	Cíle, metody a techniky výzkumu	75
6.1.1	Organizace a průběh výzkumného šetření.....	75
6.1.2	Charakteristika výběrového souboru.....	76
6.2	Analýza dotazníkového šetření	76
6.3	Závěry výzkumného šetření	107
	ZÁVĚR	109
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	110
	PŘÍLOHY	113

ÚVOD

Dnešní doba klade čím dál větší nároky na vzdělání. Dovednost číst, psát a počítat patří ve většině civilizovaných kultur k základní výbavě vzdělaného člověka. Naše společnost se také zaměřuje na dovednosti v oblasti trivia. Vždyť právě prostřednictvím čtení se k nám dostává nejvíce informací a to jak ve škole, tak v běžném životě. Jedinci se SVPŠD tak mají nedostatek podnětů a informací. Specifické vývojové poruchy školních dovedností velmi významně ovlivňují nejen vzdělávací proces, ale i rozvoj celé osobnosti jedince. Negativně působí také na rozvoj kognitivních funkcí. Proto je problematika specifických vývojových poruch školních dovedností aktuálním tématem. V České republice dochází po roce 1989 k velkým změnám ve vzdělávání žáků se specifickými vývojovými poruchami školních dovedností. Cíle vzdělávání jsou odvozeny z individuálních a společenských potřeb. Existuje řada zařízení, která se těmito problémy zabývají. Žáci už nejsou zařazováni do speciálních škol, jak tomu bývalo dříve. Ve většině případů jsou integrováni v běžných školách a třídách. Vzrostl počet školských zařízení, která se zaměřují na diagnostiku a následné vzdělávání těchto dětí. Podle typu poruchy se dnes při vzdělávání využívají vhodné korekční pomůcky, reedukační a diagnostické metody a postupy. Vždy je potřebné vycházet z individuality každého jedince. Je nutno pečlivě a citlivě volit vhodná opatření, která by mu pomohla zmírnit jeho potíže a podpořila další osobní růst. Učitelé, asistenti, ale i rodiče by měli znát široký repertoár pomůcek, metod a reedukačních postupů. Ty by měly být využívány tak, aby správně a systematicky rozvíjely a kompenzovaly patřičné nedostatky.

Téma diplomové práce bylo zvoleno s ohledem na profesi autorky. Jako učitelka 1. stupně se denně setkává s dětmi, u kterých byla diagnostikována některá specifická vývojová porucha školních dovedností. Při vzdělávání dětí se snaží spolupracovat s odborníky, kteří jí pomáhají najít vhodná řešení, jak s těmito dětmi pracovat.

Celá práce je rozdělena do dvou částí. V teoretické části je nastíněna problematika jednotlivých specifických vývojových poruch školních dovedností, jejich historie a etiologie.

První kapitola se zabývá všeobecným vymezením specifických vývojových poruch školních dovedností, jejich etiologií a diagnostikou v rámci školy nebo odborných pracovišť. Druhá kapitola je věnována dyslexii. Vedle vymezení pojmu se práce zaměřuje na vhodné reedukační techniky, kompenzační pomůcky, počítačové programy a dostupnou literaturu, která se prakticky nebo teoreticky zaměřuje na děti s dyslektickými projevy. Třetí část popisuje další specifickou vývojovou poruchu školních dovedností, a to dysgrafii. Autorka se zde zabývá etiologií, symptomatologií, ale i vhodnými reedukačními postupy. Čtvrtá část je zaměřena na dysortografii. Stejně jako v předchozích kapitolách, zde nalezneme úvod do problematiky. Dále jsou zde uváděny typické projevy a možnosti reedukace a kompenzace, které se u této specificky vývojové poruchy dají použít. Poslední kapitola teoretické části se věnuje dyskalkulii.

Praktická část je zaměřena na analýzu pomůcek, které jsou při jednotlivých poruchách pedagogů na prvním stupni nejvíce využívány. Pozornost byla soustředěna i na negativní zkušenosti učitelů s některými pomůckami. Po výzkumném šetření byl vytvořen seznam pomůcek, kterými jsou školy vybaveny, a tím se autorka snažila odpovědět na otázku, zda jsou dnešní školy dobře vybaveny vhodnými korekčními pomůckami. Závěr praktické části obsahuje analýzu výsledků výzkumného šetření.

1. SPECIFICKÉ VÝVOJOVÉ PORUCHY ŠKOLNÍCH DOVEDNOSTÍ

Specifické vývojové poruchy školních dovedností (SVPŠD) byly objeveny na přelomu 19. a 20. století. Teprve v padesátých letech se začaly řešit jako vážnější problém, který negativně ovlivňuje vzdělání a rozvoj jedince, jeho celoživotní orientaci a adaptaci ve společnosti. Velkým dílem k tomu přispěl pokrok a rozvoj v oblasti neurologie a jiných příbuzných oborů. (Bartoňová, 2004)

Podle Pokorné (1997) není v české odborné literatuře zcela sjednocena a jasně definována terminologie specifických poruch učení. Používá se výrazů vývojové poruchy učení, specifické poruchy učení nebo specifické vývojové poruchy, které jsou nadřazeny termínům pro specifitější pojmy, jako je dyslexie, či vývojová dyslexie, dysgrafie, dysortografie a dyskalkulie. Mezi specializované pojmy lze zařadit i dysmúzii, dyspínxii a dyspraxii. Tyto tři pojmy se v zahraniční literatuře neobjevují, jsou pouze českým a slovenským specifíkem.

Specifické vývojové poruchy školních dovedností bývají definovány jako neschopnost naučit se číst, psát, počítat pomocí běžných výukových metod za průměrné inteligence a přiměřené sociokulturní příležitosti. V současné době se děti s touto poruchou také označují jako žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Poruchy se mohou objevovat samostatně, ale často tvoří komplex poruch. Vyskytují se poměrně často společně se syndromem poruchy pozornosti nebo se syndromem poruchy pozornosti spojené s hyperaktivitou.

Žáci se SVPŠD tvoří velkou skupinu žáků integrovaných nebo zohledňovaných ve vzdělávacím procesu na základní škole. Kromě reedukace jejich poruch je často používáno i jiných výukových metod, speciálních pomůcek a způsobu hodnocení.

Podle Bartoňové (2004) se specifickými vývojovými poruchami školních dovedností nezabývají pouze pedagogika a psychologie. Staly se

předmětem zkoumání také v lékařských oborech. 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí z roku 1992 je zařadila do skupin poruch psychického vývoje. Ty zahrnují tyto základní diagnózy:

- F 80 Specifické vývojové poruchy řeči a jazyka
- F 81 Specifické vývojové poruchy školních dovedností
 - F 81.1 Specifická porucha čtení
 - F 81.2 Specifická porucha psaní
 - F 81.3 Specifická porucha počítání
 - F 81.8 Smíšená porucha školních dovedností
 - F 81.8 Jiné vývojové poruchy školních dovedností
 - F 81.9 Vývojová porucha školních dovedností nespecifikovaná
- F 82 Specifická vývojová porucha motorické funkce
- F 83 Smíšené specifické vývojové poruchy

1.1 Etiologie SVPŠD

Etiologie specifických vývojových poruch školních dovedností je velmi pestrá. Otázkami, co je jejich možnou příčinou, se zabývali a zabývají mnozí odborníci z různých oblastí. Hledají příčiny a faktory, které se podílejí na jejich vzniku. Dosud se odborníci neshodli na jednotné etiologii. Velkou roli zde hrají aspekty, ze kterých odborníci vychází. Mezi hlavní patří neurofyziologické, psychologické, speciálně - pedagogické, sociologické či lingvistické aspekty. (Bartoňová, 2004)

Za velmi významnou práci v oblasti etiologie je dle Zelinkové (2003) považována práce Otakara Kučery. Ten v šedesátých letech 20. století se svými spolupracovníky došel k závěrům, které nejsou v rozporu se současnými poznatky. Otakar Kučera mezi faktory způsobující SVPŠD řadí:

- lehkou mozkovou dysfunkci (encefalopatické příčiny)
- dědičnost (hereditární příčiny)
- kombinaci LMD a dědičnosti (smíšené příčiny)
- neurotická nebo nejasná etiologie

„ V nedávné době ohlásili vědci z helsinské univerzity objev genu pro dyslexii, nazvali jej DYXC1, výzkumy v potvrzení jejich stanovisek však pokračují. Vědci identifikovali též tři oblasti, které mozek používá k analýze tištěných slov, rozpoznání zvukových fonémů a oblast automatizace procesu čtení. Všechny tyto oblasti se nacházejí v levé hemisféře, která s pravou hemisférou úzce spolupracuje.“ (Bartoňová, Vítková, 2007, s. 113)

Specifické vývojové poruchy školních dovedností jsou specifické z hlediska etiologie, ale i z hlediska projevů. Specifikem je to, že intelektové schopnosti dětí s těmito poruchami bývají průměrné až nadprůměrné. Jejich porucha tedy není způsobena sníženými intelektovými schopnostmi, ale plyne z jiných příčin. U těchto dětí bývají oslabeny funkce, které jsou potřebné pro osvojování psaní, čtení a počítání. Jedná se o funkce kognitivní, kdy je porušena například schopnost koncentrace pozornosti, paměť, myšlení, řeč, proces automatizace, matematické představy. Dále jde o funkce percepční. Zde je narušeno především smyslové vnímání (zrakové nebo sluchové). Funkce motorické, kdy je narušena jemná i hrubá motorika ruky, motorika očních pohybů a mluvidel. Na vzniku poruch se spolupodílí porucha motorické koordinace a rytmicity, porucha intersenzorických a senzorio- motorických funkcí, která zhoršuje propojení poznávacích a motorických funkcí. Z těchto důvodů nazýváme tyto poruchy poruchami funkčními.

Podle nejnovějších výzkumů můžeme chápat jako příčiny specifických vývojových poruch školních dovedností v první řadě dispoziční (konstituční) příčiny a to genetické vlivy s odchylkami ve funkci centrálního nervového systému a lehká mozková dysfunkce. (Pokorná, 1997)

Lehká mozková dysfunkce patří k nejčastějším etiologickým faktorům specificky vývojových poruch školních dovedností. Ta je důsledkem drobného poškození centrální nervové soustavy. K tomuto poškození může dojít v různých obdobích života jedince.

1. Období prenatální – vlivem působení chemických, fyzikálních nebo biologických faktorů (vliv infekce, alkoholu, kouření, nedostatečného přísunu kyslíku).

2. Období perinatální – jako důsledek nešetrného, dlouhotrvajícího a náročného porodu (vliv nedonošenosti, přenašeni plodu, přidušení dítěte, poškození hlavičky novorozence).

3. Období postnatální – virová či horečnatá a jiná onemocnění (vliv dýchacích poruch, těžká novorozenecká žloutenka, úrazy) nebo stravovací potíže v časném kojeneckém věku (vliv výživy, těžké průjmy).

I Matějček (Matějček in Bartoňová, Vítková, 2007, str. 104) uvádí:“ U některých dětí s normálními rozumovými schopnostmi se setkáváme s méně či více závažnými obtížemi ve zvládnání čtení, psaní nebo počítání – specifickými poruchami učení. Podle definice z roku 1980 jsou poruchy učení souhrnným označením různorodé skupiny poruch, které se projevují zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání takových dovedností, jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání. Tyto poruchy jsou vlastní postiženému jedinci a předpokládají dysfunkci centrálního rozumového systému. Porucha učení se může vyskytnout souběžně s jinými formami postižení. Speciální vývojové poruchy školních dovedností nejsou přímým následkem postižení nebo nepříznivých vlivů.“

1.2 Diagnostika specifických vývojových poruch školních dovedností

„ Diagnostika je východiskem výchovně vzdělávacího procesu vůbec a reedukace především. Cílem diagnostiky je stanovení úrovně vědomostí a dovedností, charakteristika poznávacích procesů, sociálních vztahů, osobnostních charakteristik a dalších faktorů, které se podílejí na úspěchu či neúspěchu dítěte.“ (Zelinková, 2003, s. 50)

Diagnostika tedy slouží k odhalování a poznávání jedince. Může být prováděna v běžných třídách pedagogy, ve specializovaných třídách speciálními pedagogy nebo týmem odborníků na specializovaném pracovišti jako jsou pedagogicko – psychologické poradny, speciálně pedagogická centra

apod. Na diagnostice se tedy podílejí všichni lidé, kteří přichází s jedincem do styku. Veškeré poznatky, které získáme o jedinci, jsou velmi cenné a prospěšné pro stanovení diagnózy a vhodných postupů a přístupů k jedinci.

1.2.1 Pedagogická diagnostika

Pedagogickou diagnostiku provádí pedagog a probíhá ve školním prostředí, zejména ve školních třídách. Patří mezi prvotní diagnostiku, která je u jedince ve spojitosti se SVPŠD prováděna.

Mezi její výhody patří možnost dlouhodobého sledování, známé a přirozené prostředí, známá osoba, která diagnostikuje. Pedagog na základě dlouhodobého pozorování sleduje výkony dítěte při vyučování. Hodnotí a porovnává výsledky činností během delších časových úseků, sleduje chování jedince ve skupině vrstevníků. Nedílnou součástí diagnostiky jsou i informace ostatních pedagogů, vychovatelek, spolužáků a samozřejmě rodičů.

Mezi nevýhody můžeme zahrnout nedostatek času pedagoga věnovat se diagnostice ve vyučování. Ve většině případů je totiž dítě diagnostikováno právě během vyučování a učitel má velmi málo času věnovat se tomuto dítěti. Svou pozornost musí úměrně rozložit mezi ostatní děti a diagnostikovaného. Proto je důležité, aby diagnostika nebyla prováděna náhodně, ale aby se na ni pedagog cíleně a systematicky připravoval. Autorce se nejvíce osvědčil záznamový arch, do kterého během vyučování zapisuje sledované jevy nebo práce v menší skupině, se zaměřením na dítě s určitými problémy. Po ukončení práce je dle autorky vhodné provést záznam a srovnání s předešlými obdobími.

V třídním kolektivu je dítě sledováno dlouhodobě, ale často bývá srovnáváno s ostatními žáky. Během diagnostiky může být dítě ovlivňováno prostředím třídy, atmosférou vyučování, spolužáky i samotnou osobností učitele. Tyto faktory, které na osobnost dítěte přímo působí, však nemusí být vždy ideální a mohou u dítěte vyvolávat také negativní reakci. Proto je velmi dobrá spolupráce učitele s pedagogicko - psychologickou poradnou. Kromě již zmíněného pozorování může učitel využívat i další podpůrné diagnostické metody a nástroje. Patří sem např. didaktické testy. Pedagog může využívat

standardizované testy, ale i nestandardizované testy. Ty si většinou pedagog vytváří pro svou vlastní potřebu. Mají sice menší validitu než testy standardizované, ale při jejich tvorbě učitel vychází z potřeb dětí a může je přizpůsobovat složení třídy. Dalším prostředkem je hra. Zde učitel může sledovat tvořivost, fantazii, motoriku, soustředění, sociální kontakty a sociální zralost dítěte. Dobrým diagnostickým nástrojem je také žákovské portfolio. Může sloužit jako podklad hodnocení v řadě různých situací. Slouží k monitorování práce žáka během delšího časového úseku. Vypovídá o vědomostech, dovednostech a schopnostech žáka v určitých oblastech.

Rozlišujeme několik typů portfolio, portfolio pracovní, které je určeno výlučně k poskytování zpětné vazby. Portfolio prezentační, které posuzuje studijní výsledky žáka a jeho předpoklady k dalšímu studiu. Portfolio hodnotící, které kombinuje oba účely.

Ve své praxi autorka nejvíce používá pracovní portfolio, které napomáhá při výuce i hodnocení žáků, umožňuje individualizaci výuky i monitorování pokroku. Do svého portfolio si děti zakládají veškeré výtvořky a produkty z jednotlivých předmětů. Je velmi důležité, že díky práci s portfolioem může dítě samo vidět své dílčí úspěchy či neúspěchy.

Podle Zelinkové (2003) využívá učitel metody a nástroje k posouzení úrovně vědomostí a psychických funkcí. Při podezření na některou specifickou vývojovou poruchu školních dovedností se učitel při diagnostice zaměřuje na některé oblasti. Je také třeba zvažovat, jaké jsou rozumové schopnosti dítěte, jakých výkonů dosahuje v jiných předmětech.

Na pedagogické diagnostice se podle Bartoňové a Vítkové (2007, s. 36) „učitel podílí vypracováním tzv. školního dotazníku. Ten je vypracován na požádání pedagogicko – psychologické poradny a se souhlasem rodičů je též podkladem k celkovému vyšetření jedince. Sleduje základní oblasti, jako jsou obtíže:

- ve čtení: znalost písmen, úroveň čtení a popis obtíží – čte s tichým skladem po písmenech, slabikuje vše nebo jen obtížná slova, neovládá skupiny hlásek, které souhlásky zaměňuje, přehazuje písmena, čte či nečte s porozuměním,

přeříkává se, ukazuje si

- v psaní: kterou rukou píše, úchop psacího náčiní, jak zvládá tvary písmen a velikost, sklon písma, úhlednost a dodržení lineatury, tempo psaní přiměřené - pomalé, překotné, jakých chyb se dopouští - záměny, vynechávky, zda jsou obtíže nápadnější v diktátu nebo v přepisu

- v počítání: potřebuje oporu o názor, má potíže s přechodem přes desítku, jak zvládá probrané matematické operace (dobře, pomalu, nejistě, nezvládá), totéž o slovních úlohách, základy v geometrii – porucha prostorové orientace

Pozornost zaměřujeme též na úroveň řečového projevu, schopnosti soustředit se na projevy chování dítěte. Další oblastí je schopnost socializace jedince, rodinné prostředí, jeho zdravotní stav a další důležité informace.

Učitel může používat metody i pomůcky určené pro jedince s poruchou ještě před tím, než byl žák vyšetřen na odborném pracovišti. Mnohdy se stává, že pouhé dočasné snížení nároků na dítě a zpomalení pracovního tempa vede ke zlepšení jeho potíží. (Zelinková, 2003)

1.2.2 Psychologická diagnostika

Nejčastěji se diagnostikou zabývají pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogická centra, kde dochází ke spolupráci psychologa, speciálního pedagoga a dalších specialistů. Při stanovení diagnózy vychází specializovaná pracoviště také ze zprávy školy, kterou žák navštěvuje, a která zaznamenala určité zvláštnosti žákovy osobnosti. Na specializovaném pracovišti je dítěti poskytnuta individuální péče. Součástí diagnostiky je rodinná anamnéza, kde se sleduje vývoj dítěte, problémy v těhotenství a při porodu, závažná onemocnění, která by mohla ovlivnit vývoj dítěte, dále údaje o rodinných poměrech a sleduje se i výskyt obdobných problémů, se kterými dítě do zařízení přichází. Tyto údaje se zjišťují pohovorem s rodiči.

Pokorná (2010) řadí rozhovor s rodiči, s dítětem a učitelem mezi nepřímé zdroje diagnostických informací. Uvádí, že tyto informace mohou vést k diagnóze, vše je ale ovlivněno dovednostmi odborníka, který diagnózu provádí a jeho schopnostmi analyzovat obsah rozhovoru. K přímým zdrojům

řadí speciální zkoušky a testy, které hodnotí výkony dítěte v jednotlivých percepčních oblastech.

Bartoňová (2004) také řadí mezi základní diagnostické prostředky speciální zkoušky, jejichž výsledky vypovídají o intelektové úrovni dítěte a o jeho výkonech v jednotlivých percepčních oblastech.

Diagnóza SVPŠD je stanovena na základě syntézy poznatků zjištěných různými vyšetřeními - provádí se vyšetření čtení, psaní a matematických schopností, je zjišťována úroveň sluchového a zrakového vnímání a pravolevé a prostorové orientace. Jiná vyšetření jsou zaměřena na výslovnost, slovní zásobu, vyjadřovací schopnosti a další charakteristiky spojené s mluvenou řečí.

Pozornost je věnována též jemné a hrubé motorice, rovnováze. Během vyšetření je sledováno i chování dítěte, jeho aktivita a zájem o plnění úkolů.

Pro diagnostiku SVPŠD je podle některých odborníků zapotřebí stanovit inteligenční kvocient (IQ) pro určení mentální úrovně dítěte. Smyslem stanovení IQ je snaha porozumět možnostem a schopnostem dětí, zamezit jejich přetěžování nebo naopak, aby cíle, které pro ně budeme volit, nebyly příliš jednoduché. Pokorná (2010, str. 66) uvádí: „IQ 70 je hranicí podprůměru a mentální retardace.“ Dále se v její publikaci rozvíjí názor jiných odborníků, že průměrná inteligence může být vyvážena vysokou motivací a dobrým přístupem k práci nebo naopak dítě s vysokým IQ může bez pozitivních osobních funkcí ve škole selhávat. Určitá intelektová hranice, která leží pod 90, pouze udává, zda se dítě bude učit snáze nebo zda se bude učit obtížněji.

Úroveň inteligence je zjišťována psychologickými testy. Nejčastěji používanou zkouškou je Weschlerův test, který se člení na verbální a neverbální a další diferencované subtesty. To umožňuje dobré orientační zhodnocení dílčích schopností. Kromě toho lze vytvořit profil intelektových schopností vyšetřovaného dítěte a analyzovat jeho přednosti i nedostatky. (Matějček, 1995)

Odborná pracoviště se nesespecializují pouze na diagnostiku dětí. Od roku 1998 byly publikovány první informace o diagnostice u dospívajících.

Pavla Cimlerová a Daniela Pokorná vytvořily první testy, které byly ověřovány a standardizovány. Při diagnostice se sleduje úroveň těchto dovedností: čtení smysluplného a nesmyslného textu, psaní podle diktátu, zraková a sluchová percepce, koncentrace pozornosti a rozumové schopnosti. Různí odborníci často používají ty zkoušky, které se jim osvědčily u dětí: čtení a psaní bezsmyslných slov, počítání nebo odstraňování fonémů, odstraňování slabiky, analýza první a poslední hlásky, sémantická a fonemická flance, rýmování, jmenování čísel apod. (Zelinková, 2003)

1.3 Možnosti a podmínky vzdělávání dětí se SVPŠD

Děti se specifickými vývojovými poruchami školních dovedností patří mezi nejčastěji integrované jedince na základních školách. Proto se v této kapitole autorka zabývá možnostmi jejich vzdělávání a podmínkami, které mohou ovlivnit jejich další vývoj.

Podstatou integrace dětí se SVPŠD není přizpůsobování se požadovanému vzdělávacímu obsahu (který však může být pro dítě nepřiměřený), jednotnému postupu apod., ale přesně naopak – měli bychom vytvořit takové podmínky vzdělávání, aby odpovídaly aktuálnímu stavu, schopnostem konkrétního dítěte (Žáčková, Jucovičová, 2008)

V současné době vzdělávání žáků se specifickými vývojovými poruchami školních dovedností upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tento zákon byl novelizován zákonem č.472/2011 Sb. s datem účinnosti od 1. ledna 2012. Řadí žáky se SVPŠD do kategorie dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami.

Na školský zákon navazují vyhláška č.72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve znění vyhlášky č.116/2011 Sb.. Vyhláška č. 73 ze dne 9. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve znění vyhlášky č.147/2011 Sb..

Obecné podmínky základního vzdělávání řeší vyhláška č.48/2005 Sb. a její novela č. 454/2006 Sb. o základním vzdělávání a plnění povinné školní docházky. (Brožová, 2010, Hanzl, 2011)

V současné době se v naší společnosti objevuje tendence začleňovat děti a studenty se SVPŠD do běžných tříd. O tom, zda budou děti integrovány v rámci běžné třídy, rozhodují odborníci z pedagogicko – psychologické poradny, ředitel školy, ale i rodiče žáků.

Bartoňová, Vítková (2004) uvádí u jedinců se SVPŠD tyto formy vzdělávání:

1. Žáci s mírnějšími formami jsou vzděláváni v kmenové třídě na základě individuálního plánu kmenovým učitelem. Učitel by měl mít základní znalosti ohledně SVPŠD. Je dobré, když spolupracuje s odborníkem. Tato integrace je doporučována žákům s průměrným a nadprůměrným intelektem, kteří jsou snadno adaptibilní.

Naše školství si uvědomuje problémy těchto dětí. Vytváří proto vhodné podmínky pro jejich integraci do běžných škol. Patří k nim bezesporu individuální vzdělávací plány (IVP). Ty napomáhají ve vzdělávání dětí se SVPŠD aniž by dítě muselo přejít ze své třídy a školy na jiné zařízení. Míra přizpůsobení vzdělávání je závislá na potřebách dítěte, ale i na možnostech a podmínkách školského systému.

Tvorba IVP vychází ze speciálně pedagogického, psychologického nebo lékařského vyšetření. Nezbytným zdrojem jsou i postřehy a diagnostika učitele. Na tvorbě IVP se podílí třídní učitel a vyučující těch předmětů, kteří dítě v daném roce vyučují. Svým podpisem ho schvaluje ředitel školy. IVP by měl být konzultován s pracovníkem pedagogicko – psychologické poradny a měl by být projednán i s rodiči dítěte.

IVP je sestavován na období jednoho školního roku. Je vypracován před nástupem žáka do školy, nejpozději do 15. září příslušného roku. Je součástí dokumentace žáka. Plán by měl být vždy reálný, měl by vycházet z úrovně vědomostí jedince a respektovat jeho individuální schopnosti. Musí odpovídat situaci ve třídě a přihlížet k zajištění potřebné reedukace.

IVP je v případě potřeby možné a dokonce účelné v průběhu školního roku upravovat dle aktuální situace. Při jeho tvorbě by měly být stanoveny vhodné metody a postupy, které povedou k osvojování a upevňování učiva a dále by měly být stanoveny formy hodnocení. Školské poradenské pracoviště dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování postupů uvedených v IVP .

Dle Jucovičové a Žáčkové (2008) by měl IVP obsahovat:

- osobní údaje o žákovi
- závěry z odborných pracovišť
- obsah, rozsah průběh a způsob poskytování individuální péče, volbu pedagogických postupů, časové a obsahové rozvržení učiva, způsob hodnocení a klasifikace
- cíle speciálního vzdělávání
- způsob reedukace
- seznam potřebných pomůcek
- v případě potřeby uvedení dalšího pedagogického pracovníka nebo další osoby podílející se na práci se žákem
- případné snížení počtu žáků ve třídě, kde je dítě integrováno
- jmenovité uvedení pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým škola spolupracuje při zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka
- předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků pro zajištění speciálních potřeb žáka
- podíl zákonných zástupců žáka na realizaci IVP
- další důležité údaje – např. doporučení rodičům, termíny setkávání vyučujících s rodiči k vyhodnocení realizace IVP aj.

IVP je vytvořen proto, aby dítě mohlo postupovat podle svých schopností a možností, vlastním tempem, aniž by bylo stresováno vzděláváním ostatních spolužáků. Plán může mít i motivační hodnotu.

2. Dalším typem vzdělávání žáků se SVPŠD je vzdělávání v rámci specializovaných tříd pro děti s poruchami učení a chování. Zde reedukační péči většinou zajišťují speciální pedagogové. V těchto třídách je snížený počet žáků a jsou zřizovány při některých základních školách. Reedukační proces je

plněn v průběhu celého dne a je preferován individuální přístup. Tento typ integrace je vhodný pro žáky s průměrným až mírně podprůměrným intelektem a pro děti s pomalejším pracovním tempem.

3. Speciální školy – zde se o děti se SVPŠD stará tým odborníků, který zajišťuje individuální a speciální péči v průběhu celého vyučovacího procesu.

4. Dětské psychiatrické léčebny – zde jsou vzdělávány a léčeny děti s těžkým stupněm postižení.

2. DYSLEXIE

V dnešní společnosti jsou dovednosti pracovat s textem a samotné čtení považovány za tzv. funkční gramotnost. Podle Michalové (2011) je již při rozvoji počátku čtení zdůrazněno funkční využití této dovednosti před preferencí pouhého technického zvládnutí čtení. Společně s technikou čtení se rozvíjí i porozumění, které je základem další práce s textem ve smyslu čtenářské gramotnosti.

Učitelé jsou v současném procesu výuky počátečního čtení vnímáni jako odborníci, kteří jsou zodpovědní za výběr vyučovacích prostředků a metod, kterými své žáky naučí číst. V dnešní době se na školách již neučí jednotnými metodami, záleží na učiteli a vedení školy, kterými z níže uvedených metod se na jejich škole bude vyučovat.

Metody čtení

1. Analyticko syntetická metoda

Do roku 1989 se výuka čtení realizovala pouze touto metodou. Tato metoda je označována i jako hlásková nebo zvuková. Vychází z mluveného slova. Žáci si osvojují novou hlásku vyvozením slova. S vyvozenou hláskou je spojeno písmeno a žáci čtou slabiky a slova obsahující toto písmeno. Slabika je chápána jako význam plnohodnotného slova. Při jejím nácviku a procvičení se využívá vazba slabika – slovo. Rozkládání slova na slabiky a jednotlivé hlásky je proces analytický, spojování písmen do slabik a slabik do slov je proces syntetický.

2. Genetická metoda

Metoda je označována také jako metoda zapisovací. Tvoří přechod k metodě globální. Podle genetické metody žáci v průpravném období používají při čtení a psaní písmena velké tiskací abecedy a při psaní používají hůlková písmena ve formě zkratek. Nevyužívá nácvik čtení prostřednictvím slabik, ale vede žáky k tomu, aby si slovo nejdříve potichu celé přečetli a teprve poté je vyslovili nahlas jako celek. (Santlerová, 1995)

3. Splývavé čtení

Zakladatelkou této metody je PaedDr. Mária Navrátilová, která se již několik let zabývá oblastí nápravy čtení. Patří k nejmladším metodám čtení, které u nás doposud existuje. Vychází z přirozené hravosti dětí. Metoda se snaží zabránit technice tzv. dvojího čtení, proto se hodně zaměřuje na techniku práce očí. Dítě by se mělo na text zaměřit tak dlouho, aby nestačilo pochytit další rušivé vjemy. Při čtení nechají oku dostatečně dlouhý čas k zafixování čteného textu. Oči se pohybují dopředu při expozici předchozí hlásky, a to kontrolovaně písmenko na písmenko. Následující hlasité legátové propojení hlásky na hlásku bez přerušení dechu a tónu. Technický základ dlouhé expozice hlásek dává mozku mnohonásobně delší čas na zpracování přečteného, tak aby dítě porozumělo významu. Neméně důležitý je fakt, že splývavé čtení tvaruje a modeluje hlas. Tato metoda usnadní i výuku dětí se specifickými poruchami učení, např. dyslektiků.

Splývavé čtení [online]. 2010 [cit. 2011-09-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.zsmsdvory.cz/content/splyvave-cteni>>

Právě u dyslektiků je výběr vhodné metody velmi důležitý, protože porucha postihuje základní znaky čtenářského výkonu, kterými jsou rychlost, správnost, techniku čtení, ale i porozumění čtenému textu.

Dyslexie patří mezi nejznámější a nejčastěji studovanou formu specificky vývojových poruch školních dovedností. Dříve patřil tento termín k synonymu pro jakékoliv obtíže mezi širokou veřejností. V současné době existuje celá řada definic dyslexie. Čím více o dyslexii víme, tím jsou definice propracovanější a pro řadu laiků složitější.

Slovo dyslexie vzniklo z latinského slova lexis – řeč nebo jazyk a předpony dys, která označuje nedostatečnost této funkce. Existuje několik odborných definic dyslexie. U nás se v 60. letech objevil jeden z prvních pokusů o definici dyslexie. Zasloužili se o to dva naši odborníci Z. Matějček a J. Langmeier. Jejich definice zní: “ Vývojová dyslexie je specifický defekt čtení podmíněný nedostatkem některých primárních schopností, z nichž se skládá komplexní schopnost pro učení v dané jazykové struktuře a za dané výukové

metody. Objevují se u dětí obvykle od samých začátků školní docházky a působí, že úroveň čtení je v nápadném rozporu se zjištěnou úrovní intelektových schopností dítěte. (Matějček In Bartoňová, 2005)

Dle nejnovějších poznatků pracovní skupiny Mezinárodní dyslektické společnosti vyplývá, že: „Dyslexie je specifická porucha učení, která je neurobiologického původu. Je charakterizována obtížemi se správným nebo plynulým rozpoznáním slova a špatným pravopisem a dekódovacími schopnostmi. Tyto potíže jsou typickým následkem deficitu ve fonologické složce jazyka, který je neočekávaný ve vztahu k ostatním poznávacím schopnostem a k podmínkám efektivní výuky ve třídě. Mezi sekundární následky mohou patřit problémy s porozuměním čteného a omezení čtenářské zkušenosti, které brání růstu slovní zásoby a základních znalostí vědomostí.“

(Michalová, 2011, str. 1)

Srovnáním odborných prací (srov. Kubická, 1994, Zelinková, 2003, Žáčková, Jucovičová, 2008, Michalová, 2011, Selikowitz, 2000) se dyslexie nejvíce projevuje v těchto výkonech jedince:

- záměna tvarově podobných písmen (p-b-d;l-k-h), tento jev bývá označován jako tzv. statická inverze
- přesmykování slabik, tzv. kinetická inverze
- problémy při orientaci v prostoru a pravolevé orientaci
- narušené zrakové a sluchové vnímání
- vkládání, přidávání hlásek, slabik a slov
- vynechávání nebo nesprávné umístění diakritických znamének
- odhadování, domýšlení konců slov
- nesprávná technika čtení, tzv. dvojí čtení
- nepřirozená melodie a intonace ve větách a slovech
- špatné hospodaření s dechem, nádech se objevuje uprostřed slova apod.
- neurotické projevy při čtení – neklid, nejistota, opakované začínání čtení
- špatné vnímání obsahu při čtení
- domýšlení koncovek slov
- špatná orientace v textu, přeskakování řádků

2.1 Reedukace dyslexie

„Při reedukaci dyslektických obtíží vždy musíme vycházet z konkrétních problémů jednotlivých dětí. Podle stupně závažnosti si pak volíme jednotlivé stupně postupu nápravy.“ (Michalová, 2011, str. 21)

Podle Zelinkové (2003) by se reedukace dyslexie měla zaměřit na rozvoj percepčně motorických funkcí, řeči a dalších funkcí důležitých pro nácvik čtení. Samotná oblast čtení by se měla zaměřit na techniku a porozumění.

V praxi se vždy začíná na takovém stupni, na kterém jedinec selhává. Pro motivaci a pocit úspěchu je dobré, když jsou první úkoly méně náročné. Je velmi důležité, abychom dítě neodradili, získali jeho důvěru, aby se na výuku těšilo.

Obecné zásady reedukace:

- při volbě knih a článků vycházet ze zájmů a koníčků dítěte, článek by měl dítě něčím zaujmout
- při reedukaci je dobré zachovat klid, rozvahu, příjemnou atmosféru
- chválit dítě i za drobný pokrok
- při nácviku čtení neopakovat texty, dochází k pamětnému čtení, které není efektivní
- při nácviku je nutné zvolit vhodnou dobu pro čtení
- cílem reedukace je čtení s porozuměním, nácvik správné techniky čtení a čtení bez chyb
- k nácviku volíme texty s přiměřeným obsahem a obtížností, písmo textu by nemělo být složité, text by neměl být doplněn rušivými obrázky

2.1.1 Reedukační techniky

Při práci s dětmi s dyslektickými obtížemi je dobré zvolit tzv. multisenzorický přístup. Ten spočívá v zapojení co nejvíce smyslů do osvojování a upevňování učiva např. pomocí vhodných pomůcek. V současné

době existuje mnoho společností, které se zabývají jejich výrobou. Někdy používáme pomůcky, které nejsou přímo určeny pro reedukaci, ale k odstraňování obtíží se dají využít.

Studiem odborné literatury, rozhovorem s pedagogy byl sestaven přehled nejčastěji používaných metod technik a pomůcek v rámci dyslexie.

Vhodné postupy při osvojování tvarů jednotlivých písmen

U dítěte se objevuje problém při zapamatování a vybavování tvarů jednotlivých písmen. Dítě na všechny úkony potřebuje více času. Proto je dobré volit při procvičování co nejnázornější přístup, využívat tzv. polysenzorický a multisenzoriální přístup. (Jucovičová, Žáčková, 2008)

Pomůcky: Obrázkové abecedy, obrázková domina a pexesa s abecedou, modelína, puzzle písmen, navlékáací korálky s písmeny, písmenková razítka, tabulky písmen, pískovničky, míč s písmeny.

Doporučená cvičení:

- Zapamatování si tvaru písmen pomocí modelování, vytrhávání z papíru.
- Kreslení tvarů písmen do písku, pískováčky nebo sypkého materiálu.
- Dokreslování písmen dle předlohy, později bez předlohy.
- Vyvozování jednotlivých písmen pomocí pohádky nebo pohybového doprovodu.
- Manipulace s textilními nebo plastovými písmeny.

Vhodné postupy při záměně tvarově podobných písmen

Na počátku výuky čtení se záměna tvarově podobných písmen objevuje téměř u všech začínajících čtenářů. U dyslektiků ovšem přetrvávají poměrně dlouho. Nejčastější záměny se objevují u dvojic, které jsou si zvukově i tvarově podobné.

Příčiny: Nedostatky ve zrakovém a sluchovém vnímání, nedostatky v pravolevé a prostorové orientaci, nesprávná artikulace.

Vhodné pomůcky: Model písmene P, pracovní listy, omalovánky s písmeny, čtenářské tabulky.

Doporučená cvičení:

- Znovu vyvodit danou hlásku nebo písmeno.
- Používání modelu písmene P – obracením a převrácením vznikají písmena p - b- d.
- Omalovánky s písmeny – cílem je vytvořit asociaci mezi písmenem, věcí, tzv. metoda náslovných hlásek).
- Kroužkování stejných písmen.
- Obtahování nebo dokreslování obrázků nebo písmen.

Vhodné postupy po nácvič čtení slabik a spojování slov do slabik

Významným předpokladem pro zvládnutí slabiky a slabikování je dobrá znalost izolovaných grafémů.

Vhodné pomůcky: Prádelní guma, domečky s okénky, kostky s písmeny, stavebnice, navlékací písmena, stavebnice ABC, korále s písmeny, razítka s písmeny, slabikové obrázky, dyslektické okénko, Lincovy tabulky, záložky, domino se slabikami, pexesa s písmeny.

Doporučená cvičení:

- Princip slabik můžeme objasňovat pomoci kapsářů, domečků nebo na kartách, které jsou umístěny na široké prádelní gumě.
- Necháme dítě slabikovat tak dlouho, dokud nedojde k zautomatizování. Předcházíme tím tak k zafixování dvojího čtení. K zautomatizování volíme rozklad a skládání slabik na kartách nebo kostkách, zvýrazňování slabik pomoci obloučků, postřehování slabik, automatizace za využití výukových programů.
- Čtení a postřehování slabik za využití čtenářských tabulek.
- Před čtením slov nebo celého textu je dobré zopakovat jednotlivá písmena a slabiky prostřednictvím tzv. čtecích rozcviček.
- Při čtení celého textu je dobré procvičit nejprve obtížná slova z textu. Na tuto techniku už navazují některá vydavatelství čítanek, např. čítanky z vydavatelství Nová škola. Při čtení může dítě využívat čtecího okénka nebo záložky.

- Při čtení slov postupujeme od jednodušších ke složitějším slovům. U dyslektiků je dobré postupovat podle Lincovy metodiky:

1. čtení otevřených slabik – ve, do
2. uzavření otevřené slabiky – pes, nos, los
3. čtení dvojslabičných slov z otevřených slabik – teta, mele, doma
4. čtení trojslabičných slov z otevřených slabik – poleno, Milena
5. čtení dvojslabičných slov s kombinací otevřené a uzavřené slabiky - pozor, salaš, Karel
6. čtení slov se shluky souhlásek v jeho počátku – stromy, středa, plnicí
7. čtení slov se shluky souhlásek v jeho koncovce – podrž, nastrč
8. čtení slov se shluky uprostřed slova – neustál, sestra, neublížil
9. čtení slov s kombinací výše uvedených – strašný
10. čtení slov tvořených shluky souhlásek – frkl, mrkl, trkl
11. čtení slov mnohoslabičných – lokomotiva, paroplavba, dobrodružství

- Při čtení můžeme dítěti napomoci i zpřehledněním struktury slova. Střídáme tzv. zvýrazněnou slabiku s nezvýrazněnou – **pole, koleno, lokomotiva**.

- Pro nácvik čtení je dobré zařazovat hry, které se zaměřují na orientaci v textu. Můžeme vyhledávat slova napsaná na tabuli, pod textem, nakreslená pomocí obrázků. (Michalová, 2011)

- Pro dyslektického čtenáře je dobré provádět úpravu textu. Podle Blažkové (2005) je důležitá vnější úprava textu. Do ní zahrnujeme:

Jasnou kompozici

- Důležitý je vzhled stránky.
- Při výběru je dobré vyvarovat se celistvého textu.
- V textu zviditelnit nebo barevně oddělit stěžejní informace.

Rozložení textu

- Záhlaví k identifikaci části.
- Je dobré volit věty, které nepřesáhnou řádek či stránku.
- Text by měly doplňovat konkrétní a kontrastní obrázky.

Pozadí

- Je dobré volit bílé pozadí.

- Čtený text neumisťovat na obrázkové pozadí, působí to rušivě a obrázky odvádí pozornost.

Typ písma

- Je vhodné volit co nejjednodušší typ písma, zpočátku upřednostňujeme tiskací písmo bez zdobných prvků.
- Podle schopností a věku dítěte volíme velikost, tučnost a jasnost písma.
- Výtisk by měl být vždy kvalitní.
- Text by měl být přehledný. Pro zpřehlednění využíváme rámečky, podtržení textu apod.

Úkoly související se čteným textem

- Úkoly připravujeme tak, aby upevňovaly, zopakovaly nebo připomenuly potřebné znalosti.
- U úkolů je dobré promyslet, zda je nutná odpověď celou větou.

2.1.2 Metody reedukace

Jednotlivé metody, vhodné k reedukaci dyslexie, jsou popisovány u jednotlivých odborníků téměř shodně. Prostudováním publikací Zelinkové (2003), Zelinkové (1994), Michalové (2011), Pokorné (2001) byl vytvořen přehled vhodných metod.

Metoda obtahování

Je vhodná pro těžký stupeň dyslexie, ale využívá se i u dysgrafie. Při této metodě si dítě samo vymýšlí náročná a dlouhá slova. Učitel mu je napíše na velký arch papíru a žák ho obtahuje prstem a při obtahování ho zároveň vyslovuje. Dochází k propojení pohybu, hmatu, sluchovému a zrakovému vnímání.

Metoda Fernaldové

Metoda se využívá u pomalejších čtenářů, kteří ale mají dobře zvládnutou techniku čtení. Kromě pomalejšího tempa se může objevovat porucha soustředění. U této techniky pracujeme s kratším úsekem z textu. Dítě

společně s pedagogem vytýčí počet vět, které má jedinec přelétnout zrakem. Přitom si podtrhne slova, která by mu při samotném čtení dělala potíže. Poté činnost ještě jednou zopakuje. Následně si obtížná slova izolovaně přečte. Potom čte celý text, obtížná slova jsou pro něho známá a nečiní mu v textu potíže.

Čtení s okénkem

Při této metodě se pracuje se speciální pomůckou, tzv. čtecím okénkem. Jedná se o kartičku s otvory, které umožňují vidět pouze čtený text, ostatní text je skrytý. Se záložkou pohybuje pedagog nebo ten, kdo s dítětem pracuje. Pohyb okénka je přizpůsoben pomalému a plynulému čtení. Dítěti posouváme okénko před tím, než danou slabiku vysloví. Pomůcka procvičuje správné pohyby oka po řádku, zabraňuje tedy dvojímu čtení. Protože text odkrýváme postupně, předcházíme „hádání a domýšlení“ textu a slov. Při této technice nevyžadujeme čtení s přednesem a přesnou intonaci.

Metoda postřehování

Tato metoda se využívá zejména při inverzích ve čtení, kdy dochází k potížím při spojování písmen ve slabiky a následně ve slova. Postup této metody spočívá v tom, že dítěti na okamžik ukážeme písmeno, slabiku, slovo nebo celou skupinu slov. Úkolem žáka je přečíst ukázanou hlásku, slabiku či slovo. Návčik začínáme od slabik otevřených po uzavřené, potom přecházíme ke čtení jednoslabičných a poté dvojslabičných slov.

Metoda globálního čtení

Metoda se využívá zejména u pomalých čtenářů, kteří při čtení dlouho setrvávají na jednotlivých písmenech a nejsou schopni postřehovat jejich shluky. Pracujeme s textem, který máme připravený ve třech variantách. První varianta – dítě čte celý text. Druhá varianta – dítě čte stejný text, v textu chybí písmena. Třetí varianta – dítě čte stejný text s chybějícími slovy.

Za průkopníka globální metody je považován O. Decroly. Metoda vychází z analýzy celých vět a slov, zatímco u nás je známo a používáno prvopočáteční čtení vycházející ze syntézy písmen.

Čtení v duetu

Základem metody je společné čtení s dítětem. Rychlost čtení musí být přizpůsobena schopnostem a možnostem dítěte. Dospělý čte se správnou intonací, v přiměřeném tempu, dbá na zřetelné a výrazové čtení. Dítě čte společně s dospělým a neslyší své chybné čtení. Tím si nezafixuje špatné čtenářské návyky, ale naopak si fixuje správnou intonaci a výrazovost.

Metoda dublovaného čtení

Aplikuje se u dětí, které zvládly techniku čtení, ale čtou nepřesně, domýšlejí si koncovky slov nebo u čtenářů, kteří při čtení velmi chybují. Dítě čte text o slovo zpět za hlasitým čtením dospělého. Rychlost čtení musí odpovídat možnostem a schopnostem dítěte. Hlasité čtení je pro dítě oporou, při tomto způsobu čtení se objevuje méně chyb.

Metoda přerušovaného čtení

Dospělý čte nahlas, dítě se k němu postupně přidává. Hlasité čtení dospělého by mělo být dominantní, aby překrývalo chybné čtení dítěte. Na určitou dobu dospělý přerušuje své čtení a dítě čte samo. Jakmile zpozoruje, že dítě přestává čtení zvládat, opět se přidá. Zpočátku nácvičku je doporučována hlasitá dominance dospělého, postupně má však dítě přebírat vedoucí úlohu.

Metoda předčítání

Tato metoda slouží k nácvičce větné melodie a správného hospodaření s dechem. Je nutná aktivní spolupráce dospělého, který čte dítěti část textu nebo jenom pár vět z textu. Volíme podle schopností dítěte. Dítě zpočátku sleduje text a poslouchá četbu dospělého, po jeho ukončení čte ten samý úsek

samo. Abychom zabránili pamětnému memorování, volíme náročnější věty a občas uděláme chybu. Úkolem dítěte je na chybu upozornit a opravit ji.

Metoda střídavého čtení

V průběhu čtení se střídá aktivita dospělého a dítěte. Zpočátku se střídáme po slovech, později po větách případně krátkých odstavcích. Smyslem této metody je uvolnění dítěte při čtení a odstranění strachu ze čtení.

2.2 Vhodné pomůcky pro dyslexii

A. Kompenzační pomůcky

- Pexesa nebo karty s písmeny – kartičky z tvrdého kartonu nebo ze dřeva. Na jejich vrchní straně se nachází psací nebo tiskací podoba písmene, většinou je doplněno obrázkem, který na danou hlásku začíná. Pexeso slouží k upevňování tvarů jednotlivých písmen.

- Tabulky s písmeny – jsou vyrobeny z tvrdého zalamínovaného kartonu. Na tabulce jsou seřazena písmena podle abecedy. Každé písmeno doprovází barevný obrázek, který začíná na dané písmeno. Vedle obrázku se nachází psaná a psací podoba písma. Tabulka slouží k fixaci tvarů jednotlivých písmen. Některé typy tabulek se prodávají samostatně, existují nakladatelství, která přiřazují tyto tabulky jako přílohu písanek.

- Magnetická písmena – písmena z barevného plastu, ze spodní strany písmene se nachází malý magnet. Slouží k zapamatování tvaru jednotlivých písmen abecedy, čísel a znaků. Děti je mohou poznávat zrakem, ale mohou využívat i hmatu. Sada existuje v několika provedeních – sada pro velkou abecedu, sada pro malou abecedu, sada čísel a znaků.

- Čtecí okénko - je vyrobeno z pevného barevného plastu. Jedná se o obdélník s výřezem, výřez je stanoven podle velikosti písma. Jeden výřez je umístěn v levém horním rohu, hovoříme o tzv. posuvném výřezu. Druhý se nachází v pravém dolním rohu, tzv. odkrývací výřez. Okénko napomáhá vytvářet správné čtecí návyky a předchází tzv. dvojímu čtení.

- Kostky se slabikami - sada obsahuje kostky z tvrdého kartonového papíru nebo ze dřeva. Na dvou kostkách jsou nalepeny pouze samohlásky, na jedné kostce všechny samohlásky dlouhé, na druhé všechny samohlásky krátké, na třetí určité souhlásky. Manipulací s kostkami děti vytváří slabiky.

- Slabiková skládačka - sada obrázků a slov je natištěna na tvrdém zalaminovaném papíře. Všechny obrázky jsou v barevných rámečcích. Rámečky mají světle modrou, tmavě modrou, růžovou, žlutou a zelenou barvu. Obtížnost slov vzrůstá s barvami, nejjednodušší typ slov je ve světle modrém rámečku, nejtěžší typ slov je v zeleném rámečku. Pomůcka slouží pro výuku slabikování. Obrázek rozstříháme na dvě poloviny, slabiky. Cílem hry je poskládat obrázek a zafixovat si slabiky.

Písmenkové pexeso – sada je vyrobena z tvrdého zalaminovaného kartonu. Hra je obdobou domina. Jednotlivou sadu rozstříháme na jednotlivé kartičky. Úkolem dítěte je spojit obrázek s počátečním písmenem.

- Scrabble – jedná se o deskovou hru, která je vyrobena buď celá ze dřeva, nebo z tvrdého kartonu. Základem je hrací deska, na které se nachází čtvercová síť, čtverečky, na kterých jsou vytištěna písmena abecedy. Každé písmeno má různé bodové ohodnocení. Existují dvě varianty této hry – buď se dokončují slova, která jsou předtištěná na hrací desce, nebo existuje varianta, kdy dítě tvoří celé slovo samo. Slova se vytváří vodorovně i svisle, jedná se o obdobu klasické křížovky.

- Pískovnička – základem je dřevěná nebo plastová bednička, ve které je nasypán písek. Písek je buď přírodní, nebo barevný. Součástí některých sad jsou malá hrabítka a několik kamínků. Do písku se může kreslit prstem, klacíkem, kuličkou s gumovým hrotem. Pískovnička slouží k uvolnění, procvičování jemné motoriky i koordinaci pohybů.

- Logico Piccolo – je učební systém pro předškolní vzdělávání a 1. stupeň ZŠ. Skládá se z plastového rámečku a různých souborů. V každém souboru je 16 pracovních listů, např. soubor pro čtení obsahuje tyto: Poznávání písmen P L M S A uvnitř slova, Poznávání p l m s a, Poznávání písmen I O U V E ve slovech, Procvičování písmen ve slovech, Poznávání slabik na začátku slova,

Poznávání písmen i u o v e ve slovech, Čtení slov a skládání slabik, Čtení krátkých a dlouhých samohlásek, Čtení slov s krátkými a dlouhými samohláskami, Procvičení čtení velkých písmen, Čtení písmen T K J D N ve slovech, Čtení písmen t k j d n, Přiřazování slov k obrázkům, Čtení dvojhlásek au ou ve slovech a větách, Sestavování slov z písmen a jejich přiřazení k obrázkům. Jednotlivé karty jsou vyrobeny ze silného kartonu a jsou lakované. Každá karta obsahuje deset úkolů s deseti barevnými puntíky, barevnost puntíků se shoduje s barevností puntíků v rámečku. Karta se zasune do rámečku a barevné puntíky se přisunou ke správné odpovědi. Po vyřešení všech deseti úkolů se karta otočí a porovnají se barvy a správná vyřešení.

- hra Amos – základ hry tvoří 12 dřevěných kostek s abecedou. Kostky se promíchají a hodí na rovný podklad. Cílem je složit co nejvíce slov z těchto písmen. Slova mohou být sestavována vodorovně nebo do kříže jako v křížovkách.

- Dyslektické kvarteto – obsahuje karty z tvrdého kartonu. Pravidla jsou shodná jako u běžné hry kvarteto. Slouží k procvičování obtížných slov.

- Dysmino – základem hry jsou plastové nebo kartonové obdélníkové karty. Jsou na nich napsána slova, která by mohla dyslektikům činit obtíže. Hra se hraje podle pravidel klasického domina. Prostřednictvím manipulační činnosti s kartami a opakovaným čtením dochází k postupnému upevňování.

B. Počítačové programy

ABC do školy

Dyscom

Veselý slabikář

Naslouchej si a hrej si

Mentio Slovní zásoba

Mentio Zvuky

Můj první slabikář

Pojď si hrát

Písmohrátky

Soví slabiky, Soví slova, Soví písmenka, Soví věty a texty, Soví knihovník

Seznam počítačových programů byl převzat ze stránek společností, které se zabývají jejich výrobou a distribucí. DysCom [online]. 2001 [cit. 2011-09-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.x-soft.cz>>, Gemis [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupný z WWW: <http://www.gemis.cz>, Výukové programy Chytré dítě [online]. 1999 [cit. 2011-09-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.jablko.cz/chytre dite/default.htm>>, Terasoft [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.terasoft.cz>>

Některé děti nejsou schopny naučit se za pomoci běžných výukových metod základům čtení, osvojování a zapamatování písmen. Proto je dobré změnit metody při osvojování a procvičování naučeného. K tomu slouží celá řada výukových programů. Ty umožňují rozvoj pozornosti, zlepšují koncentraci, zrakové a sluchové vnímání. Kromě celé řady cvičení a her nabízí i okamžitou zpětnou kontrolu. Programy se dají využít jako běžné výukové pomůcky k motivaci, procvičování nebo pro opakování u dětí bez SVPŠD.

C. Literatura

Cvičení pro dyslektiky – Zelinková O.

Čtení pro mne – Bednářová J.

Když dětem nejde čtení – Emmerlingová S.

Čtení mě baví I. - Štěrbová, Zelinková O.

Čtení mě baví II. – Zelinková O.

Docvičování čtení – Zelinková O.

Dyslexie – Jucovičová D., Žáčková H.

Hrou s písmeny k lepšímu čtení – Kubická E.

Nauč mě správně číst – Tymichová H.

Čtenářské tabulky I., II., III. – Balšíková O., Dan J.

Čítanka pro dyslektiky – Michalová Z.

Postřehovací slabiky – Bednářová J.

Uvedenou literaturu můžeme rozdělit do dvou oblastí. První oblast tvoří knihy teoretické, v těch renomovaní autoři nastiňují oblast dyslexie a její dopady pro školní úspěšnost. Dále se zabývají formami vzdělávání, vhodnými pomůckami, které umožňují kompenzaci a zmírňují dopady této poruchy.

Praktická literatura nebo spíše pracovní sešity se zaměřují na reedukaci či kompenzaci postižených nebo nevytvořených funkcí. Jednotlivé úkoly jsou zadávány formou hry.

3. DYSGRAFIE

Znalost psaní dnes řadíme k samozřejmým základům vzdělání. Jeho znalost se velmi rozšířila zavedením povinné školní docházky.

Pojem písmo znamená soustavu grafických znaků. Každý znak odpovídá určitému prvku řeči. Pojmem písmo také označujeme výsledek činnosti psaní. První písma byla obrázková a každý znak vyjadřoval nějaký předmět nebo druh činnosti. Postupem doby se písemný projev změnil v písmo hláskové (Mlčáková, 2009).

Výuku psaní výrazně ovlivňovaly abecedy a školské předlohy. Jejich odlišnost byla historicky podmíněna a úzce souvisí s vývojem písma. Projevovala se především ve tvarech písma, sklonu, tlaku na podložku a byla ovlivněna psacími látkami a psacími potřebami. Pro české písmo je třeba brát v úvahu tři typy základních školských předloh. Santlerová (1995) uvádí tři základní typy školních předloh:

Předlohy založené na metodě mechanické (napodobovací). Česká předloha vznikla v roce 1876.

1. Předloha založená na metodě analyticko-syntetické (návčik jednotlivých tvarů písmem, dodržování tvarů, zvýšená zdobnost) z roku 1902.
2. Předloha založená na metodě fyziologicko-psychologické (funkčnost, důraz na psací pohyb a jeho úplnost) z roku 1932.
3. Předloha založená na metodě fyziologicko – psychologické. Předloha klade důraz na funkčnost, důraz na psací pohyb a jeho úplnost. Metoda pochází z roku 1932.

V současné době klademe na psací písmo dva požadavky. Jedná se o kvantitativní a kvalitativní znaky. Mezi kvantitativní znak patří rychlost psaní. Ten souvisí s písářskou zručností jedince, s jeho rozumovými schopnostmi a rozvojem motorických dovedností. Tempo je vždy individuální znak každého jedince. Rychlost se dá do určité míry ovlivnit vhodnými pracovními a materiálními podmínkami.

Dle Santlerové (1995) existují určité orientační hodnoty v rychlosti psaní (1. ročník – 10 písmen za minutu, 2. ročník – 20 písmen za minutu, 3. ročník – 32 písmen za minutu). Do vyhodnocování se jako písmeno započítává i diakritické znaménko. Při hodnocení psaní se setkáváme i s pojmem kvalitativní znaky psaní. Mezi ně řadíme:

- Tvar písmen a číslic- ten je dán kaligrafickou normou.
- Výška písmen – je určena dvěma znaky, výškou a šířkou. Velikost písmen je podřízena fyziologickým možnostem, psychologickým dispozicím a grafomotorickým dovednostem písícího.
- Úměrnost písmen – jde o poměr mezi písmeny střední výšky a písmeny horní délky. Tento poměr by měl být 1:1:1.
- Sklon písma – za správný sklon se považuje každý sklon v rozmezí 60 – 90 stupňů. Za ideální se považuje sklon 75 stupňů. Díky dobrému sklonu je písmo dobře čitelné, plynulé a je úhledné.
- Hustota a rytmižace – hustotou rozumíme rozestupy mezi jednotlivými písmeny ve slově, mezery ve slově, mezery mezi slovy a vzdálenost mezi řádky. Rytmižací je myšleno uspořádání písmen, slov, odstavců do esteticky působícího celku.
- Jednotažnost písmen a psaní – písmena a slova by měla být psána jedním tahem bez přerušování.
- Úprava písemností – rozvržení textu a jeho uspořádání na papíře.

Většina dětí je schopno tyto normy a základní požadavky na psaní a písmo dodržovat. Existuje však skupina jedinců, která má v této oblasti potíže. Tito jedinci jsou označováni jako tzv. „dysgrafici“.

„Dysgrafie je porucha psaní, která postihuje grafickou stránku písemného projevu dítěte, osvojování tvarů jednotlivých písmen. Úzce souvisí s dysortografií, velmi často se objevují společně.“ (Zelinková, 1994, str. 75)

Dle Bartoňové (2005) je dysgrafie specifická porucha grafického projevu. Postihuje zejména celkovou úpravu písemného projevu, osvojování jednotlivých písmen, napodobování tvaru, spojování grafémů, řazení písmen.

Dysgrafie je dle odborníků (Bartoňové 2005, Žáčkové, Jucovičové 2009) nejčastěji způsobena deficitem jemné a hrubé motoriky, poruchou automatizace pohybů motorické a senzomotorické koordinace. Spolupodílí se zde i nedostatky ve zrakovém vnímání a prostorové orientaci, případně paměti, představivosti, pozornosti a smyslu pro rytmus. Někdy vážne i proces převodu sluchových nebo zrakových vjemů do grafické podoby. Obtíže vznikají i při problémech v lateralizaci. Mezi nejčastější projevy dysgrafie patří:

- pomalé tempo při psaní
- porucha rytmicity při psaní, písmo je neplynulé, trhavé
- písmo je hůře čitelné nebo nečitelné
- při psaní dochází k záměně tvarově podobných písmen nebo i číslic
- objevují se tendence směšovat psací a tiskací písmo
- v textu se objevují nedopsaná slova nebo písmena, vynechávání slov v souvislém textu
- nepravidelné uspořádání na stránce vzhledem k řádkům a krajům
- nepravidelná hustota mezi slovy a písmeny
- atypický úchop psacího náčiní nebo křečovité úchop prstů ve špetce s prolomeným ukazovákem, zvláštní držení těla při psaní
- typické bývá i diktování si polohlasem sled písmen

3.1 Reedukace dysgrafie

Cílem nápravy reedukace je přiměřeně rychlé, čitelné a pokud možno úhledné písmo. Reedukace je zaměřena na celou osobnost dítěte. Jedinec musí být dostatečně motivován při práci, pak teprve mohou následovat cvičení zaměřená na rozvoj dovedností, která psaní podmiňují. (Bartoňová, 2005)

Každé správné reedukaci by měla předcházet diagnostika. „Dysgrafie může být diagnostikována pouze na odborném pracovišti, a to v rámci týmové spolupráce více odborníků (psychologa a speciálního pedagoga, v případě potřeby i neurologa, pediatra, ortopeda apod.).“ (Jucovičová, Žáčková, 2009, str. 15)

Úroveň psaní je hodnocena z hlediska grafické, pravopisné a obsahové stránky, přičemž všechny oblasti se prolínají a doplňují. Diagnostickými nástroji jsou opis, přepis a diktát a volný písemný projev. Na vyšetření si většinou děti přináší i výsledky své školní práce a sešity k nahlédnutí. Odborník může tedy porovnat různé druhy práce a to, jak v jednotlivých zátěžích nebo úlohách dítě píše.

Grafická stránka písemného projevu je dle Zelinkové (2003) hodnocena v následujících ukazatelích:

- způsob sezení při práci
- držení psacího náčiní
- pracovní tempo
- tvar písmen
- velikost písmen
- rychlost a vybavování písmen
- uspořádání na ploše
- snížená zrková představivost
- neschopnost zapamatovat si motorické vzorce tvarů písmen a číslic

Cílem odborného vyšetření je zjistit příčiny potíží a doporučit další vhodný postup vedoucí k nápravě obtíží a zlepšení situace jedince. Celé vyšetření se tedy skládá z několika specifických zkoušek a informací. Informace jsou zaměřeny na rodinnou anamnézu, motorický vývoj dítěte od narození až po současnost, vývoj lateralizace. Specifické zkoušky se zaměřují na testování:

- laterality
- úroveň motorických a senzomotorických dovedností
- schopnosti motorické a senzomotorické koordinace
- úroveň jednotlivých percepčních a kognitivních funkcí
- kresby
- obkreslování
- psaní

Na základě diagnostiky jsou stanoveny jasné pokyny pro reedukaci a edukaci

jedince. Reedukace by neměla být zaměřena pouze na samotný akt psaní, měla by se zaměřit na celou osobnost jedince. Reedukace dysgrafie, tvoří systém kroků, které na sebe logicky navazují, tak zvané zásady reedukace dysgrafie.

Podle Jucovičové, Žáčkové (2009) sem patří tyto kroky:

- Reedukace je vždy individuální záležitostí, při níž vycházíme z individuality dítěte, aktuálního stavu a konkrétních projevů poruchy. Neexistuje jednotný postup reedukace pro všechny. Proto je jako podklad nutná kvalitní a komplexní diagnostika a zpráva z pedagogicko - psychologického vyšetření, které obsahuje orientační doporučení pro reedukaci, vhodné metody práce a způsoby hodnocení dítěte.
- Reedukaci začínáme vždy na téže úrovni, kterou ještě dítě s jistotou zvládá, teprve pak obtížnost zvyšujeme. Hovoříme o tzv. pozitivní motivaci, která podněcuje k další práci.
- Aktuální úroveň dosaženou při reedukaci SVPŠD je třeba respektovat nejen při reedukačních cvičeních, ale i během výuky a při hodnocení.
- Reedukaci začínáme vždy nácvikem percepčně motorických funkcí. Zařazujeme je vždy na počátek reedukačního cvičení, pak jím průběžně podle potřeby prolínají.
- U dětí s dysgrafií začínáme nácvik vždy uvolňujícími cviky celé ruky, pak se zaměřujeme jak na hrubou, tak na jemnou motoriku. Pokud je porucha kombinována s ostatními poruchami, zařazujeme i cvičení smyslového vnímání.
- Při reedukaci používáme co nejvíce multisenzorický přístup, při kterém je zapojeno co nejvíce smyslů. V reedukaci dysgrafie tento přístup využíváme zejména při fixaci tvarů jednotlivých písmen.
- Neexistuje jednotný postup reedukace, přesto můžeme připravit jednoduchý individuální program postupu každému dítěti. Do něj potom zaznamenáváme cíle reedukace i přibližný časový harmonogram.
- Na reedukační činnost s dítětem si rovněž vytváříme tzv. přípravy, kde zaznamenáváme, na které obtíže se zaměříme a které metody a pomůcky použijeme. Vyznačujeme i cvičení, která dětem zadáváme jako domácí práci.

Vše by mělo probíhat hravou formou.

- S podstatou reedukace, jednotlivými postupy, cvičeními seznámíme také rodiče dítěte.
- Nejefektivnější je cílená, individuální reedukační činnost. Pokud budeme aplikovat skupinovou reedukaci, neměl by počet dětí ve skupině překročit 3 – 5 dětí. Skupiny s vyšším počtem dětí nemají žádný reedukační efekt.
- Reedukační činnost bývá u těžších forem dlouhodobou záležitostí.
- Po určité době je nutné zhodnotit efekt reedukace, použité metody a postupy. Nejsou-li efektivní, je třeba hledat nové, účinnější.
- Po ukončení reedukace je dobré průběžně sledovat další vývoj dítěte a ověřovat si, zda u nich nedošlo k dekompenzaci. Pokud ano, je potřeba opět zahájit krátkodobou, podpůrnou činnost, která vede k zafixování postupů a správnému využívání korekčních pomůcek.

Při respektování těchto zásad bude naše reedukační činnost efektivnější. Samotná reedukace probíhá v současných školách několika způsoby. Existují tzv. dysgrafické kroužky, kdy se učitel jedenkrát týdně věnuje skupince dětí s problémy dysgrafického rázu. Dále existuje možnost, že učitel pracuje s dítětem v rámci běžné hodiny. Reedukace probíhá ve formě úpravy textů, využívání korekčních pomůcek. Další variantou jsou půlené hodiny. Tento typ hodin se uskutečňuje na větších školách, kde počet žáků ve třídě umožňuje žáky na některé hodiny rozdělit na dvě poloviny. Tento typ hodiny je pro učitele velmi výhodný. Může si libovolně vytvořit dvě různé skupiny. Je velmi osvědčené, vytvořit skupinu z dětí se SVPŠD a zde se těmto dětem individuálně věnovat. Můžeme se zaměřit na věci, na které není při běžné výuce čas.

Z praxe autorky vyplývá, že při samotné reedukaci je velmi dobré navázat kontakt s dítětem. Učitel by měl vědět jaké má dítě zájmy, koníčky a záliby. Na počátku činnosti je dobré vyhledávat texty a obrázky s tímto zaměřením. Dítě neustále motivujeme, aby mělo pocit, že jeho práce je úspěšná. Zpočátku zadáváme cvičení, která mají charakter hry, a dítě získává pocit, že si hraje a ne, že píše. Při reedukaci využíváme tento sled činností:

uvolňovací cviky, cviky pro rozvoj jemné a hrubé motoriky, nácvik držení psacího náčiní, nácvik správného sezení, práce s korekčními pomůckami, grafomotorické cviky a samotné psaní.

Dle Matějčka (1995) je reedukace dysgrafie velmi důležitá. Problémy se psáním mohou mít negativní dopad na pravopis. Jedinec s poruchou psaní se totiž velmi zaměřuje na úkon psaní a nestíhá tak sledovat pravopis a provádět zpětnou kontrolu napsaného.

Rozvoj motoriky je velký předpoklad pro psaní. Dle Zelinkové (2003) ovlivňuje hrubá motorika velkým způsobem grafomotorickou činnost. Neuvolněná paže a rameno způsobují křečovitý pohyb a svalstvo ruky je v neustálém napětí. Tento jev se potom při psaní projevuje přitlakem na psací náčiní a křečovitý úchop. Proto je velmi důležité provádět před psáním, ale i v jeho průběhu cviky na procvičení paží, pletence pánevního, trupu a svalů krku. Na procvičení jsou vhodné cviky se slovním doprovodem a změnou pohybu – mávání a kroužení pažemi, kroužení dlaněmi, zavírání a otevírání pěsti. Hrubou motoriku začínáme procvičovat vždy od shora dolů, tedy od ramenního kloubu - k loketnímu kloubu, k zápěstí a nakonec procvičujeme prsty.

Rozvoj jemné motoriky je zaměřen spíše na přesnost. Nejlepší aktivity pro rozvoj jemné motoriky jsou modelování, obkreslování, vytrhávání, skládání papíru, obtahování jednotažných vzorů, navlékání různého materiálu, skládanky, stříhání, zavazování tkaniček, cvičení pohybové paměti - opakování předvedených cviků dospělým, dotýkání špičkami prstů o sebe, postupné dotýkání palce s ostatními prsty a mnoho dalších.

3.1.1 Metody reedukace

Metoda obtahování slov

Autorka této metody je Američanka Grace M. Fernaldová. Její metodika je u nás používána především u dětí, které mají výrazné obtíže při psaní. Při výuce psaní je kladen důraz na multisenzorický přístup: vytvoření vizuální představy slova, vnímání sluchové představy, pomoci obtahování se

vytvoří kód slova, který se postupně zautomatizuje. Při nácviu učitel nejdříve napíše slovo, které současně komentuje. Žák vše sleduje a naslouchá. Ve druhé fázi napsané slovo obtahuje a společně s psaním si je předříkává. To se několikrát zopakuje. V dalším kroku žák píše slovo z paměti. Pokud žák napíše slovo správně, je zařazeno do kartotéky slov, pokud ne, vrací se k druhému kroku. Časem může být fáze obtahování vypuštěna, žák se učí pouze sledováním učitele při psaní. (Pokorná, 2010)

Metoda dobrého startu

Tato metodika je odvozena z francouzské metody Bon Départ. Obsah této metody převzala doktorka Marta Bogdanowicz a pojmenovala ji jako Metodu dobrého startu. V české republice ji propaguje Jana Sweirkoszová. Metoda vychází z vývojových zvláštností dítěte a sleduje harmonický rozvoj psychomotoriky. (Bartoňová, 2005)

Tréninkový program Y. Heyrovské

Program je zaměřen pro děti s hyperkinetickým syndromem a odkladem školní docházky. Dá se ovšem úspěšně aplikovat i u dětí s dysgrafií. Je zaměřen na odstraňování grafomotorických obtíží, tím že při cvičení dochází k uvolnění spasmů ruky i celé končetiny. Nápravná cvičení se provádějí v kleku a v předklonu. Základní technikou práce je práce s hudbou, barevnými pastely, progresem, tuší, špejlí a nakonec práce s perem. Základní cviky - velké a malé vlny, slabika mo, šneci, ležatá osmička, kružnice. Program má deset lekcí. Pokud dítě nezvládne nějaký úkol, nepostupuje dál, ale zůstává na nezvládnuté činnosti. (Bartoňová, 2005)

3.2 Vhodné pomůcky pro dysgrafii

Pro zlepšení psaní, správného úchopu psacího náčiní existuje celá řada pomůcek. Mezi ně patří:

A. Kompenzační pomůcky

Pomůcky pro psaní a kreslení

- Pero Tornádo – jedná se o ergonomicky tvarované pero. U některých typů per se v místě držení nachází masážní body, které aktivizují hmatové receptory. Píše velmi lehce, nevyžaduje přítlak na tužku. Je vhodné jak pro leváky, tak i pro děti se SVPŠD. Pro děti jsou zajímavá zejména barvami, v neposlední době i vůní.
- Colorball – pastelka ve tvaru kuličky. Je vhodná k nácviku špetkovitého úchopu. Kulička je pro děti atraktivní svým vzhledem, místo nácviku si s ní děti spíše hrají.
- Pero Stabillo S´move – pero s trojhranným úchopem a moderním designem. V poslední době se hojně rozšířilo mezi žáky se SVPŠD. Ne každému ale vyhovuje jeho ergonomický tvar.
- Trojhranný program – tento program zahrnuje tužky a pastelky. Všechny produkty mají trojúhelníkový tvar, který umožňuje správné držení tužky bez použití násadek. Tužky a pastelky se vyrábí v různé tloušťce.
- Násadka z moduritu – je objevem Hany Tymichové. Její výhodou je, že na jejím vzniku se aktivně podílí učitel a žák nebo dítě a rodič. Jedná se o násadku, která se vytvoří přímo na peru žáka. Pero se obalí moduritem v místě úchopu. Dítě si potom obtiskne prsty do moduritu. Potom povaříme ve vodě. Získáme násadku pro špetkovitý úchop. (Tymichová, 1994)
- Kulička pod paži – používá se při nácviku držení lokte při paži.
- Kulička do dlaně - z novin nebo z molitanu vyrobíme menší kuličku. Při psaní držíme kuličky v dlani, zaměstnáváme tak malík a palec, ostatní prsty trénujeme na špetkovitý úchop.
- Papírový kornout – ze čtvrtky papíru vyrobíme kornout. Plní funkci prodlouženého pera, umožňuje regulovat sklon písma tím, že se konec kornoutu opírá o rameno. Jeho slabší konec napomáhá správnému úchopu.
- Sešity s pomocnými linkami - jedná se o speciální sešity, kde mezi řádkami jsou vytvořeny speciální linky, které umožňují dítěti jednak orientaci v prostoru, ale i udržet výšku a šířku písma.
- Stírací tabulka – velmi vhodná pomůcka pro uvolňovací cviky a nácvik psaní číslic a písmen. Tabulka je potažena speciální bílou fólií, což umožňuje mazání

napsaného. Na tabulku se ale musí psát speciálním mazacím fixem. Při psaní fix lehce klouže po tabulce, dítě nemusí příliš tlačit na psací náčiní. V současné době se začínají vyrábět tabulky s pomocnými linkami nebo čtvercovou sítí.

- Tabulky se vzorem písmen a čísel – tabulky jsou vyrobeny z tvrdého kartonu, který je zalaminován. Na kartě jsou předepsány vzorové tvary psacího a tiskacího písma nebo číslice. Tabulky slouží jako pomůcka k lepšímu zapamatování jednotlivých tvarů.

- Nebojte se psaní – sada pomůcek, které slouží k eliminování grafomotorických obtíží. Tento program garantuje PaedDr. Y. Heyrovská. Jedná se o tyto pomůcky – pera, linery, tužky, mikrotužky, prstové barvy.

- Pomocné prvky pro psaní – buď jsou součástí písanek nebo pracovních listů. Pokud nejsou, může si je učitel vyrobit sám. Patří sem:

- orientační body na písmenu, které umožňují kontrolu, zda jsou propojeny všechny body písmene
- vytečkování tvaru písmene
- počáteční bod, z něhož písmeno začíná, může být doplněno o šipky, které ukazují správný směr psaní
- vzory písmene na začátku, na konci a uprostřed řádku

B. Pomůcky pro rozvoj motoriky

Pro rozvoj motoriky jsou vhodné veškeré manipulační pomůcky, mezi něž patří:

- plastelína
- modurit
- velké archy balicího papíru
- houbičky
- prstové barvy
- korále k navlékání
- stavebnice
- puzzle
- Motanice

- skládanky
- šňůra s kuličky
- tabulka s pískem nebo moukou
- vybarvování omalovánek nebo mandal
- manipulace s pěnovými míčky

C. Počítačové programy

- Program Psaní
- Chytré dítě
- Písmohrátky
- Veselý slabikář
- Soví program
- Dysgrafik

Seznam počítačových programů byl převzat ze stránek společností, které se zabývají jejich výrobou a distribucí. DysCom [online]. 2001 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.x-soft.cz>>, Gemis [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.gemis.cz>, Výukové programy Chytré dítě [online]. 1999 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.jablko.cz/chytre dite/default.htm>>, Terasoft [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.terasoft.cz>>

Počítačové programy jsou většinou zaměřeny na rozvoj jemné motoriky, rozvoj jemné motoriky, plošné představivosti, orientace i výtvarného cítění. Nejčastěji procvičují vizumotoriku, pravolevou orientaci, rozlišování barev.

D. Literatura

- Nauč mě správně psát – H. Tymichová
- Rozvoj grafomotoriky v předškolním věku - K. Santlerová
- Sešity na vodítku, grafomotorika – V. Pokorná
- Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní – M. Lipnická

- Dysgrafie – D. Jucovičová, H. Žáčková
- Šimonovy pracovní listy – M. Mlčochová
- Cviky pro nácvik písmen – M. Čížková
- Co si tužky povídaly – J. Bednářová
- Čáry máry I. - II.
- Čtení, psaní malování 1. – 3. – D. Švancarová
- Kreslení před psaním – J. Bednářová
- Na návštěvě u malíře – J. Bednářová
- Psaní hraním – J. Bednářová
- Uvolňovací cviky - J. Špačková

Odborné a metodické publikace obsahují teoretické nastínění daného problému, jeho praktické řešení, návody a postupy k reedukaci. Jsou určeny pro rodiče, učitele a čtenáře, kteří se o danou problematiku zajímají. Jsou psány odborníky s dlouholetými zkušenostmi. Publikace ve stylu pracovních sešitů jsou určeny k reedukaci a k praktickému procvičování.

4. DYSORTOGRAFIE

„Dysortografie je specifická porucha pravopisu. V minulých letech, se předpokládalo, že hlavními projevy jsou tzv. specifické dysortografické chyby, že porucha nepostihuje osvojování gramatických pravidel. Za specifické dysortografické jevy byly považovány následující obtíže: rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek, rozlišování slabiky dy-di, ty-ti, ny-ni, rozlišování sykavek, přidávání a vynechávání písmen, popř. slabik, nezvládnutí hranice slov v písmu.“ (Zelinková, 2003, str. 100)

Bartoňová (2005) vidí dysortografii rovněž jako specifickou poruchu pravopisu, která se podle ní velice často vyskytuje ve spojení s dyslexií. Dále uvádí, že porucha nepostihuje celou oblast gramatiky jazyka, ale stejně jako Zelinková (2003) popisuje, že se týká tzv. dysortografických jevů, vynechávek, záměn tvarově podobných písmen v písemné podobě. Podkladem dysortografie jsou poruchy v oblasti sluchové a zrakové diferenciace paměti.

Po studiu odborné literatury se odborníci (Jucovičová, Žáčková, 2008, Bartoňová, 2005, Zelinková, 2003, Selikowitz, 2000) shodují, že mezi nejčastější příznaky dysortografie patří:

- záměna tvarově nebo zvukově podobných písmen
- pomalé psaní související s obtížným vybavováním tvaru daného písmene
- vynechávání diakritických znamének
- vynechávky písmen, slabik, slov a vět
- záměny hlásek zvukově podobných
- nedodržování hranic slov v písmu
- gramatické chyby
- komolení slov jako důsledek specifického logopedického nálezu
- neschopnost uplatnit naučená pravopisná pravidla v psaném projevu
- chyby v měkčení

Dysortografie bývá často doprovázena specifickými vadami řeči, které jsou způsobeny artikulační neobratností. Objevuje se neschopnost rozložit slovo na slabiky a slabiky v hlásky.

Podle Matějčka (1995) můžeme rozlišit čtyři typy dysortografie. Obdobné členění má i Michalová (2011). Do první skupiny můžeme zařadit dysortografii na základě nedokonalého sluchového rozlišování hlásek, které jsou si artikulačně blízké, při potížích v rozlišování tvrdých a měkkých slabik, při asimilacích nebo při specifické artikulační neobratnosti. K druhému typu patří problémy, které pramení z nedokonalého rozlišování opticky podobných písmen, která si jsou artikulačně nebo zvukově vzdálená. K třetímu typu patří poruchy, které vznikají na základě poruchy dynamiky duševních procesů. Čtvrtý typ dysortografie vzniká podle Matějčka (1995) na základě dysgrafie. Jedinec se příliš zaměřuje na grafickou stránku písemného projevu a to ho odpoutává od kontroly napsaného.

4.1 Reedukace dysortografie

Jucovičová, Žáčková (2008) vytýčily 14 obecných zásad terapie. Je samozřejmě na terapeutovi nebo učiteli, zda dodrží všechny zásady nebo si některé opraví dle aktuální situace nebo stavu jedince, se kterým momentálně pracuje.

- Individuální přístup jedince – vždy musíme vycházet z aktuálního stavu jedince, z dané poruchy. Každý jedinec má jiné příznaky, proto nelze stanovit jednotný postup reedukace pro všechny.
- Podpora výuky – reedukací nenahrazujeme výuku ani ji nelze brát jako doučování, její význam tkví v podpoře vyučovacího procesu.
- Respektování dosažené úrovně – začátek reedukace by měl respektovat dosaženou úroveň jedince.
- Respektovat dosaženou úroveň i během vyučování a hodnocení – vyučující by měl mít vždy přehled, v jaké fázi reedukace se dítě nachází.
- Začínáme nácvikem percepčně motorických funkcí - je potřeba tyto funkce rozvíjet, protože tvoří podklad poruchy.
- Při reedukaci percepčních funkcí postupujeme od nácviku na slouchání k rozlišování zvuků.

- Multisenzorický přístup – do reedukace se snažíme zapojit co nejvíce smyslů v kombinaci se slovem, pohybem a rytmizací. Při tomto způsobu práce má dítě možnost vnímat co největším počtem analyzátorů, což umožňuje snadnější vštípení do paměti, důkladnější uchování v ní a později i snazší a pohotovější vybavení.
- Když neexistuje jednotný postup reedukace, je dobré vytvořit pro každé dítě jednoduchý individuální plán. Do něj můžeme zaznamenávat cíle reedukace a časový harmonogram.
- Samotná reedukační činnost by měla být také předem promyšlená. Je dobré vytvořit si plán, do kterého budeme zaznamenávat metody reedukace, používané pomůcky, cíl, cvičení, které budou zadávány k domácí přípravě.
- Cílená, individuální činnost je nejefektivnější – pokud budeme z nějakého důvodu volit skupinovou reedukaci, měli bychom dodržet maximální počet dětí ve skupině, ten by neměl překročit hranici 3 – 5 dětí. Skupiny s větším počtem dětí nemají žádný reedukační efekt.
- Reedukační činnost je dlouhodobá záležitost – týká se to zejména závažnějších nebo kombinovaných poruch. Pro lepší efektivitu je nutná týmová spolupráce odborníků. Je nutné provádět reedukační cvičení pravidelně, nejlépe denně, a to až do stádia plné automatizace. Efektivní spolupráce rodičů je nezbytnou podmínkou úspěchu.
- Po určité době je nutné zhodnotit efekt reedukace, použité metody a postupy. Nejsou-li efektivní, je třeba hledat nové, účinnější. Konečným cílem není docházka dítěte na reedukační cvičení, ale jejich efekt.
- Vývoj dítěte po reedukační činnosti je nutné nadále sledovat – je potřeba předcházet dekompenzaci, pokud nastane, je nutné zahájit krátkodobou reedukační činnost, která upevní a připomene již naučené. I ve škole je někdy nutné provádět nadále zohlednění během práce dítěte (respektovat pomalejší tempo, preference ústní formy zkoušení, využití doplňovacích a testových forem práce, prodloužený nebo intenzivnější výklad učební látky apod.).
- Základem úspěchu reedukace nejsou pouze odborné znalosti reedukujícího,

ale i jeho osobní přístup. Citlivý přístup k dítěti, ale i k jeho rodičům je nezbytnou podmínkou kvality práce.

Reedukace dysortografie vychází ze závěrů diagnostického procesu. Vyplynou z nich hlavní příčiny obtíží, na které musí být reedukace zaměřena nejdříve. Chyby, které děti se specifickými poruchami pravopisu dělají, je možné rozdělit do několika druhů. Chyby, které jsou projevem poruchy, by měly být tolerovány a neměly by ovlivňovat výslednou klasifikaci jedince.

4.1.1 Reedukační techniky

V současné době existuje mnoho metod a technik, které napomáhají překonávat dysortografické obtíže. Studium dostupné literatury (Michalová, 2011, Zelinková, 2003, Jucovičová, Žáčková, 2008), rozhovorem s kolegyněmi provedla autorka srovnání nejčastěji používaných metod, technik a pomůcek v rámci dysortografie.

Vhodné postupy při rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek

Hlavní příčiny, která vedou k chybovosti, jsou obtíže ve sluchové percepci, špatném vnímání rytmu a jeho produkci.

Vhodné pomůcky: bzučák, Orffovy nástroje, stavebnice s krátkými a dlouhými prvky, natahovací guma, karty, papírový nebo plastový zástřih, doplňovací cvičení.

Vhodná cvičení:

- Znázorňování délky slabik pomocí dílků stavebnice – krátká slabika – krátký dílek stavebnice, dlouhá slabika – dlouhý dílek stavebnice.
- Předříkávání slov a znázorňování jeho skladby pomocí bzučáku.
- Naznačování skladby slova pomocí natahování a smršťování gumy.
- Učitel vytleská nebo graficky znázorní rytmus na tabuli – dítě vymýšlí slovo dle zadaného rytmu, zápisu.
- Podtrhávání dlouhých samohlásek v textu.
- Doplnění dlouhých a krátkých samohlásek do textu.

- Grafické znázorňování délky samohlásek – krátká samohláska je rovna tečce, dlouhá samohláska se rovná čárce, cvičení lze provádět i v opačném sledu – dítě dostane grafický záznam a vymýšlí k němu vhodné slovo.
- Vést dítě k aktivní kontrole napsaného textu hned po dopsání

Vhodné postupy při rozlišování měkkých a tvrdých slabik

Podstatou problému jsou nedostatky ve sluchové percepci.

Vhodné pomůcky: Měkké a tvrdé kostky, mačkadlo, kartičky s barevně odlišeným y-i, pracovní listy a pracovní sešity k procvičování dané oblasti.

Doporučená cvičení:

- Manipulace s tvrdými a měkkými kostkami – mačkadlem. Tvrdé kostky symbolizují tvrdé slabiky, měkké kostky měkké slabiky. Cvičení probíhá tak, že učitel předřikává nejprve tvrdé a potom měkké slabiky, dítě opakuje a ohmatává buď tvrdou, nebo měkkou část kostky.
- Dítě se dotkne kostky a vyhledá slovo začínající tvrdou nebo měkkou slabikou.
- Doplnění odpovídající slabiky do slova.
- Rozlišování slov, která se liší tvrdostí slabik a tvoření vět s těmito slovy.

Rozlišování sykavek

Chyby jsou způsobeny nedostatečně rozvinutým sluchovým vnímáním a nedokonalou výslovností. Při nácvičce je dobré začít rozlišovat sykavky nejdříve ve slabikách a potom ve slovech.

Pomůcky: kartičky se slovy, které obsahují sykavky, karty s písmeny.

Doporučená cvičení:

- Rozlišování sykavek ve dvojicích, kde se změnou sykavky se mění význam celého slova.
- Učitel předřikává slova a žák ukazuje kartičky s příslušnou sykavkou, písmenem.
- Vyhledávání slov se sykavkami z řady obrázků.
- Rozlišování sykavek v jednom slově.

Vynechávání, přidávání a přesmykování písmen nebo slabik

K nejčastějším příčinám chybovosti patří nedostatečná sluchová analýza a syntéza, nesprávná výslovnost, nepozornost a spěch nebo pomalé vybavování písmen a slabik z nich vytvořených.

Pomůcky: Látková, plastová nebo pěnová písmena, hry Scrabble, Kris – kros nebo Amos, písmenkové domino, osmisměrky, cvičení pro sluchovou analýzu a syntézu, plastické kapsy na písmena a sada písmen, vhodné počítačové programy.

Doporučená cvičení:

- Písemná analýza a syntéza slov, učitel předřikává slovo, žák je zopakuje a pokusí se je rozložit na hlásky. Později lze provádět i opačný postup, učitel hláskuje slovo a žák je řekne ve složené podobě.
- Podtrhávání správně napsaných slov.
- Tvoření nových slov z přeházených písmen.
- Návčik správné artikulace a polohlasné diktování.
- Psaní slov na počítačové klávesnici nebo psacím stroji.
- Hry – Slovní fotbal, křížovky, luštění slov, Písmenková věž.

Hranice slov v písmu

Obtíže při vnímání hranice slova pramení z nedostatečné sluchové analýzy a syntézy, v narušené schopnosti hláskové diferenciaci, v nedostatečném porozumění obsahu textu, někdy souvisí i s grafomotorickými problémy. (Michalová, 2011)

Obrázky, karty s předložkami, dílky stavebnice, tečky, korálky, kamínky, fazole, pásy s větami.

Doporučená cvičení:

- Určování počtu slov ve větě, počet znázorňujeme pomoci různých prvků – fazolí, kamínků, papírových puntíků, dílky ze stavebnice.
- Oddělování slov ve větách napsaných dohromady.
- Skládání rozstříhaných slov ve větách.
- Práce s obrázky a předložkovými kartami, uvědomění si faktu, že předložku a podstatné jméno čteme dohromady, ale píšeme zvlášť.

Gramatické chyby

Chyby, které dítě dělá v dalších pravopisných jevech nejčastěji, souvisí s nedokonalou sluchovou percepcí. Často je snížen jazykový cit, objevuje se neschopnost aplikovat naučená pravidla, provést zpětnou kontrolu napsaného a vůbec soustředit se.

Pomůcky: Přehledy mluvnického učiva, barevné kartičky s tvrdým a měkkým i-y, doplňovací cvičení, počítačové programy.

Doporučená cvičení:

- Osvojování si gramatických pravidel dle jednoduchých schémat a přehledů. Dítě by mělo mít více času na osvojení příslušného pravidla, ale i více času na jeho aplikaci. Dítě by si mělo daný jev nejdříve ústně zdůvodnit a teprve potom ho psát.
- Učitel diktuje pravopisné jevy, žák zapisuje pouze sledované jevy nebo zvedá kartičky s příslušnými jevy.
- Mechanické opisování problematických slov, vhodné zejména pro žáky s dobrou mechanickou pamětí.
- Zavedení slovníčku problémových slov. Během práce v něm může žák listovat a vyhledávat slova.

4.1.2 Metody reedukace

Metoda barevných kostek

Tato metoda klade velký důraz na hmat a pohyb. Velká úloha je připisována i zraku. Písmena abecedy jsou nalepena na barevných kostkách v abecedním pořádku. Samohlásky jsou označeny jednou barvou. Souhlásky jsou rovněž barevně odlišeny. Dítě navléká kostky na drátek. Metoda je vhodná k nácviku analýzy a syntézy, může se využít i při nácviku rozlišování měkkých a tvrdých slabik. (Matějček, 1995)

Metoda barevných písmen

Metoda je založena na vnímání barev jakožto podpůrného prostředku k rozlišování tvrdých, měkkých a obojetných souhlásek. Při nácviku se využívá tabulka šedé barvy, na které jsou vytištěny hlásky v určitém barevném provedení. Souhlásky měkké mají žlutou barvu, souhlásky tvrdé černou barvu, obojetné modrou a samohlásky mají bílou barvu. Zvláštní zřetel je kladen a souhlásky d, t, n, které jsou vyznačeny červenou barvou a signalizují tím, že si na ně mají žáci dát velký pozor. V protilehlých rozích jsou pak zvláště odlišeny slabiky di, ti, ni a dy,ty, ny. Měkké slabiky jsou označeny žlutou barvou a tvrdé slabiky červenou barvou. Metoda je využívána v první fázi nácviku, později se od barevné tabulky postupně ustupuje a využívá se pouze u náročnějších cvičení. (Matějček, 1995)

4.2 Vhodné pomůcky pro dysortografii

A. Vhodné korekční pomůcky pro reedukaci dysortografie

- Barevné kostky se slovy – patří mezi osvědčené pomůcky, pomocí níž můžeme procvičovat sluchovou analýzu a syntézu slov. V současné době se vyrábí kostky z různých materiálů v několika barevných provedeních. Většinou jsou barevně odlišeny skupiny souhlásek a samohlásek. Příkládáním a odebíráním kostek s písmeny děti tvoří slova.
- Puzzle slov - na kartě z tvrdého papíru je namalovaný obrázek, ve spodní části se nachází vyřezané slovo. Do těchto výřezů děti přiřazují pěnová písmena a tvoří slovo k obrázku. Písmena se dají využít i samostatně k tvorbě nových slov.
- Bzučák – patří k velmi osvědčeným pomůckám, které jsou využívány k rozlišování délky slov. „ Bzučák je od 70. let 20. století nejefektivnějším zařízením, pomocí kterého se dají odstraňovat obtíže při vnímání a reprodukci rytmu.“ (Michalová, 2011, str. 97) Pomocí této pomůcky by se mělo dítě naučit rozlišovat délku samohlásek a správně umístit diakritiku.

- Dipo – základem setu jsou desky z tvrdého zalaminovaného kartonu a sada kartiček s pravopisnými jevy. Hra je určena k práci ve skupině, k párovému, ale i k individuálnímu procvičování. Každá kartička je potištěna z obou stran. Na líci je napsaný procvičovaný jev bez doplnění procvičovaného učiva, z rubové strany je napsaný tentýž jev s doplněným gramatickým učivem a odůvodněním. Set existuje v těchto variantách – DiPo – slovesa, DiPo – vyjmenovaná slova, DiPo – shoda přísudku s podmětem, DiPo – přídavná jména, DiPo – podstatná jména, DiPO – koncovky podstatných jmen, DiPO – jazykové háčky pro šikovní žáčky 1 a 2, DiPo – slovní druhy, DiPo – slabiky. Pomůcka je vhodná k procvičování učiva. Při učení je využíván multisenzorický přístup.

- Pavučinka – jedná se o výukový program zpracovaný do knižní podoby. Slouží k procvičování gramatického učiva. Jednotlivé gramatické jevy jsou zpracovány v dílčích krocích, jsou doplněny o motivující ilustrace. Pavučinka se zaměřuje na procvičování přídavných jmen, podstatných jmen, vyjmenovaných slov a sloves.

- Barevná čeština pro kluky a děvčata – soubor pravopisných pravidel z učiva na 1. stupni. Pravidla jsou natištěna na tvrdém kartonu a jsou zpracována do přehledných tabulek. Umožňují orientaci v pravopisných jevech a jejich odůvodňování.

B. Počítačové programy

- Soví Program: Soví písmenka, Soví slabiky, Soví slova, Soví věty a texty, Soví hřiště, Soví noviny

- Škola hrou I.

- Škola hrou II.

- Zábavná čeština v ZOO

- Diktáty s piráty

- Všeználek

- DysCom

- Jazykové rozbory

- Naslouchej a hrej si

- Písmohrátky
- Jazykové rozbory

Seznam počítačových programů byl převzat ze stránek společností, které se zabývají jejich výrobou a distribucí. DysCom [online]. 2001 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.x-soft.cz>>, Gemis [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.gemis.cz>, Výukové programy Chytré dítě [online]. 1999 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.jablko.cz/chytre dite/default.htm>>, Terasoft [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.terasoft.cz>>

Autorka je s nabídkou počítačových programů spokojená. Děti mají o tyto programy zájem nejen ve škole, ale i k domácímu procvičování. Programy nenásilnou formou, prostřednictvím her, seznamují děti se základy českého jazyka. V této nabídce najdeme programy k procvičování látky, stimulační programy, elektronické učebnice a také didaktické hry.

C. Literatura

- Pomocníček pro školáky – Pečínková L.
- Pavučinka – Bičíková V.
- Barevná pravidla – Michalová Z.
- Pracovní sešit pro nápravu vývojových poruch učení v českém jazyce I. a II.
- Český jazyk zábavně pro 2., 3., 4., 5. ročník – Blumentrittová E.
- Dysortografické tabulky a pracovní listy – Jiroušková M.
- Rozvoj vnímání a poznávání – Pokorná V.
- Slovníček pro 1. stupeň ZŠ – Svobodová I.
- Dysortografie – Jucovičová D., Žáčková H.
- Barevná čeština – Pavlová, J., Pišlová, S.

Pracovní sešity jsou zaměřeny na procvičování a upevňování jednotlivých struktur gramatického učiva. Jen pravidelným procvičováním můžeme zmenšit projevy dysortografie.

5. DYSKALKULIE

Podle názoru autorky, je dyskalkulie u dětí se SVPŠD nejméně diagnostikována. Z tohoto důvodu byla dle Nováka a Komorovitzové (1997) po dlouhá léta a desetiletí přehlížena. Mezi průkopníky, kteří rozpracovali základy teorie a praxe v oblasti dyskalkulie, patří PhDr. Ladislav Košč, CSc. a PhDr. Mária Komorovitzová.

„Pod pojmem dyskalkulie je označována specifická porucha matematických schopností. Dítě podává horší výkony, než by se daly vzhledem k jeho inteligenci očekávat. To znamená, že např. při testování pomocí testů inteligence a testů matematických schopností dítě dosahuje v matematickém testu podstatně horší výsledek než je výsledek inteligenčního testu.“ (Blažková, 2009, str. 14)

PaedDr. Josef Novák, který vychází z prací L. Košče provedl obecnou klasifikaci poruch učení v matematice podle příčin a projevů. Podobné dělení dyskalkulie jako Novák (1997) uvádí ve svých publikacích i Zelinková (2003) a Blažková (2009). Patří sem:

Kalkulastenie – mírné narušení matematických schopností. Příčinu spatřuje v nedostatečné nebo nesprávné stimulaci ze strany školy nebo rodinného prostředí. Kalkulastenie se může objevit jako odezva na nevhodné reakce spolužáků, pedagogů nebo rodičů, hovoříme o tzv. sekundární kalkulastenii. Příčinami sekundární neurotické kalkulastenie jsou nepodnětná rodinná prostředí, neúměrná ambicióznost rodičů nebo jiné problémy v rodině. Dalším typem kalkulastenie je pseudokalkulastenie. Ta může být způsobena nevhodnými formami a metodami používanými při výuce matematiky.

Hypokalkulie – objevuje se mírné narušení schopností pro matematiku, přitom rozumové předpoklady jedince jsou průměrné nebo i nadprůměrné a rodinné prostředí je přirozené.

Vývojová dyskalkulie – vývojová porucha učení v matematice. Při dyskalkulii je jedna nebo více komponent struktury matematických schopností jako takových výrazně retardována, zatímco ostatní vykazují normální nebo druhotně mírně sníženou úroveň.

Oligokalkulie - k narušení matematických dovedností dochází vlivem nízké úrovně rozumových schopností, objevují se i výrazně snížené předpoklady pro matematiku.

Akalkulie – představuje velmi výrazně narušenou a sníženou schopnost počítat a zvládat i nejjednodušší početní operace a chápat matematické pojmy a vztahy.

Verbální dyskalkulie – porucha slovního označování množství, počtu předmětů, neschopnost vyjmenovat řadu čísel v určitém pořadí, nepochopení vysloveného čísla.

Lexická dyskalkulie – problémy při čtení čísel, cifer a operačních symbolů. U víceciferných čísel dochází k záměně řádů. Objevuje se záměna tvarově podobných čísel. Příčinou bývá porucha zrakové percepce nebo porucha orientace v prostoru.

Grafická dyskalkulie – projevuje se v písemném projevu jedince. Představuje neschopnost psát matematické znaky. Problémy se objevují při psaní čísel podle diktátu, při zápisu víceciferných čísel. Dítě píše čísla v opačném pořadí, chyby se také vyskytují u čísel s nulami, které v psaném projevu vynechává, písemný projev je neúhledný. Při psaní čísel pod sebe není dítě schopno zapsat správně řády pod sebe. Porucha se projevuje i v geometrii, kdy dítě není schopno narýsovat ani jednoduché obrazce.

Operacionální dyskalkulie – narušení schopností provádět matematické operace, dochází k záměně jednotlivých operací. Dále se objevuje problém osvojovat si pamětné spoje, neschopnost pracovat s čísly stejného řádu, problémy při písemných algoritmech jednotlivých operací.

Ideognostická dyskalkulie- porucha chápání matematických pojmů a vztahů mezi nimi. Objevují se problémy při řešení slovních úloh a rovnic.

5.1 Reedukace dyskalkulie

Blažková (2009) sestavila deset nejdůležitějších postupů, které by se měly uplatňovat při reedukaci dyskalkulie.

D – diagnostika – stanovit příčiny a projevy poruchy matematických funkcí a vztah dítěte k matematice

Y – představuje rozcestí – když si nevím rady, je zapotřebí pomoci

S – specifická matematika – respektování logiky a abstraktnosti v matematice

K – konkrétní modely – pomůcky pro vyvozování, manipulativní a myšlenkovou činnost, multisenzorický přístup – zapojení co nejvíce smyslů

A – AHA efekt – dítě přijme nový poznatek za svůj

L – lepší paměť

K – komunikace – při reedukaci je nutná neustálá komunikace mezi dítětem a učitelem

U – úspěch – potřeba neustálého zažívání úspěchu, získávání pochval a pohody

L – líbivé pomůcky a postupy - podíl na tvorbě pomůcek, uvědomění si svých nedostatků, rozvoj samostatnosti a aktivity

I – individuální plán – vychází z diagnostiky a respektuje individuality jedince

E – energie a trpělivost

Z tohoto plánu by měla vycházet smysluplná reedukace. Srovnáním reedukačních postupů Blažkové (2009), Zelinkové (2003), Nováka (1997), Hendrika (2006) byl vytvořen přehled reedukačních postupů, ve kterých se autoři nejvíce shodují a jsou v praxi několikrát použité.

- Respektování vývoje psychických funkcí a respektování úrovně vývoje dítěte.
- Při reedukaci postupujeme od jednoduchých úkolů k náročnějším.
- Vycházíme od manipulace s předmětem doprovázené slovním komentářem. Jestliže dítě „myslí“ nahlas můžeme kontrolovat jeho kroky a včas eliminovat nesprávné postupy.
- Složitější postupy rozdělit na co nejmenší kroky, které umožňují snazší pochopení.
- Upevňovat existující znalosti.
- Umožnit dítěti využívat kompenzační pomůcky.
- Podporovat sebedůvěru dítěte, nechávat mu dostatek času na vypracování úkolů.
- Je nutné několikrát se vracet k určitému jevu, protože se u dítěte objevují

poruchy paměti a rychleji zapomíná.

„Prvním krokem v rozvoji plánu reedukace podle výsledků diagnostiky je výběr vhodných cílů. To vyžaduje, aby učitel přesně věděl, jaké úrovně dovedností v hierarchii matematických dovedností již žák dosáhl. Cíle musí být rozepsány natolik explicitně, aby bylo možno stanovit, kdy jich bylo dosaženo. Cíl by měl obsahovat následně tři komponenty:

1. Cíl musí být pro žáka dosažitelný.
2. Musí být stanoveny podmínky, za kterých žák pracuje.
3. Musí být stanoveno, s jakou přesností má žák vypracovat určitý úkol (např. 100% přesnost).“ (Bartoňová, 2005, str. 90)

Pokud chceme žáka v matematice něco nového naučit, musíme zjistit, zda již dosáhl znalostí potřebných k vstřebání nové látky. Je to jakýsi základ, který je nezbytný a který umožňuje dítěti v matematice se dále rozvíjet. Podle Lernerera in Bartoňové (2005) existují základní činnosti v oblasti předčíselných vztahů, které by mělo dítě ovládat, než postoupí k obtížnějším úlohám. Patří sem:

- Poznávání skupin objektů – rozpoznání skupiny určitého počtu objektů bez počítání.
- Počítání – přiřazování čísel k objektům.
- Jmenování následujícího čísla – určit číslo před a za daným číslem.
- Psaní číslic od 0 do 10 ve správném pořadí.
- Měření a párování – odhad velikosti, přiřazování objektů různé velikosti k jiným objektům, tvoření dvojic.
- Seřazování objektů dle kvantitativních rozdílů.
- Vztahy částí celku.
- Číselné operace – manipulace s čísly od 1 do 10 bez vztahů k objektům – abstrakce.
- Desetinná čísla – znát systém numerace, zápis desetinných čísel
- Zlomky.

5.1.1 Reedukační techniky

Studiem odborných publikací renomovaných odborníků, kteří se zabývají reedukací dyskalkulie (Blažková, 2009, Zelinková, 2003, Hendrik, 2006, Novák, 1997) byly sestaveny základní postupy pro reedukaci určitých matematických jevů.

Rozvoj předčíselných představ

Každé dítě by mělo vstupovat do školy se základními matematickými představami a prvními zkušenostmi s některými matematickými pojmy. Rozvoj základních matematických představ je nedílnou součástí výchovné práce v mateřských školách. Matematické představy se rozvíjí během her na základě manipulace s předměty.

Náměty k činnosti:

- Navlékání barevných korálů na nit podle vzorce.
- Stavění ze stavebnic.
- Třídění prvků podle tvaru, barvy, velikosti.
- Skládání tvarů z částí.
- Vzestupně i sestupně třídit prvky podle velikosti.

Přirozená čísla

Tato kategorie zahrnuje vytvoření samotného pojmu přirozené číslo, numeraci, operace s přirozenými čísly a samotnou aplikaci. (Blažková, 2009)

Mezi nejčastější problémy patří:

- problémy v oblasti chápání přirozených čísel – dítě neumí vytvořit skupinu prvků, neumí určit počet prvků, neumí vyjmenovat řadu čísel, při počítání po jedné je vázáno na manipulaci s konkrétními předměty.
- problémy se zápisem čísla – potíže v rozlišení tvarově stejných čísel, nevyspělá pravolevá orientace, nerozlišování řádů u číslic, nepochopení čísla jako celku, neschopnost psát čísla dle diktátu.
- počítání po řádech

- problémy se čtením čísel – neschopnost přečíst a rozlišit jednotlivá čísla, potíže při čtení víceciferných čísel, špatná orientace ve větších číslech, špatné skloňování číslovek

Při vyvozování matematických operací s přirozenými čísly je důležité, aby dítě nejdříve pochopilo její podstatu. U dyskalkuliků je dobré, když jsou základní matematické operace vyvozeny při manipulativní činnosti s předměty. Teprve po pochopení a dobrém procvičení volíme zapisování příkladů do sešitu. Po dostatečném osvojení a při správném používání kompenzačních pomůcek je dítě schopno samostatně pracovat na určitých příkladech.

Vhodné pomůcky: Modely peněz, počítadla, číselná osa, stovková tabulka, karty s čísly, tabulky s čísly, mřížky, barevné hranolky.

Doporučená cvičení k nápravě:

- Manipulace s běžnými předměty, rozklad čísel s využitím názorného materiálu.
- Karty k doplňování čísel.
- Počítání s různými druhy počítadel – kuličková, krychličková, řádová a misková počítadla.
- Práce s číselnou osou.
- Práce s modely peněz.
- Dokreslování symbolů k daným číslům.
- Určování počtu prvků pomocí krabičky s otvory. Na krabičce je uvedeno číslo, v krabičce je odpovídající počet prvků. Při této aktivitě se zapojuje i hmat.
- Při sčítání a odčítání s přechodem přes desítku používat miskové počítadlo nebo mřížku, kde barevně vyznačíme první desítku.

Porovnávání přirozených čísel

„Porovnávání přirozených čísel vychází ze správného chápání vztahů „více“, „méně“, „stejně“, které se opírá o porovnávání množin – skupin.“ (Blažková, 2009, str. 32)

Mezi nejčastější problémy, které se při porovnávání objevují, patří:

- záměna znaků

- dítě nezvládá porovnávání přirozených čísel
- nerozlišování porovnávání tvaru předmětů a jejich počtu
- nepochopení rozdílu mezi rovností množin a ekvivalencí množin

Vhodné pomůcky: obrázky malého a velkého kuřátka s otevřenými zobáčky, hrací kostky, karty s čísly, číselné osy, karty se symboly nerovnosti a rovnosti, předměty pro manipulační činnost

Doporučená cvičení:

- Manipulativní činnost s předměty, zařazovat prvky činnostního učení.
- Porovnávání skupiny prvků prostřednictvím vytváření dvojic.
- Při porovnávání můžeme využívat znázorňování na číselné ose.
- Znázorňování obrázků k zapsané nerovnosti.
- Při porovnávání víceciferných čísel porovnávat podle příslušných řádů – barevné označení jednotlivých řádů.

Dítě by mělo umět počítat předměty v rámci souboru nebo skupiny, číst a psát číslice, orientovat se v číselných osách, vytvořit skupiny nebo soubory s daným počtem prvků.

Násobení a dělení přirozených čísel

U této matematické operace se nejčastěji objevují tyto potíže:

- dítě nechápe podstatu násobení.
- dítě se naučí pouze řadu násobků jednotlivých čísel, ale nezvládá samostatné spoje.
- při písemném násobení má problémy s čísly, kde se vyskytují nuly
- dítě nezvládá zápis algoritmu písemného násobení
- problémy se zapamatováním spojů dělení
- při dělení se zbytkem nechápe pojem nejbližší menší násobek
- mřížka s kolečky pro znázornění spoje
- řady násobků zapsaných na pruzích papíru pro lepší zapamatování a vybavování

K těmto matematickým operacím je vhodné přistupovat, až má žák dobře zažito předcházející učivo, aby došlo k pochopení, že násobení je vlastně sčítání několika sčítanců.

Vhodné pomůcky: karty s násobky a příklady, stovková tabulka.

Doporučená cvičení:

- Práce se stovkovou tabulkou – využití figurky, skákání po schodech a vyslovování násobilkových spojů.
- Při procvičování řady násobků zapojit pohybovou aktivitu – místo některých čísel tlesknout, poskočit.
- Využití matematických hádanek.
- Podle Nováka (1997) se osvědčil nácvik násobilky v tomto pořadí 10, 5, 2, 4, 8, 3, 6, 9, 7.
- Pracovat s vizuální oporou při dělení a násobení, využívat tzv. stovkové tabulky. V průběhu reedukace minimalizujeme vizuální oporu.

Zaokrouhlování čísel

Mezi nejčastější problémy při zaokrouhlování patří:

- zaokrouhlování po řádech
- nepochopení významu zaokrouhleného čísla, dítě pracuje pouze s číslicemi na zaokrouhlovaném řádu a řádu o jednu nižším
- postupné zaokrouhlování, nepoužívání hraničního čísla

Pomůcky: barevné domečky, číselné osy, karty s čísly, pravidla pro zaokrouhlování, řádové počítadlo, barevné domečky s výtahem dolů a nahoru a vepsaná čísla 0 – 9.

Doporučená cvičení:

- Při zaokrouhlování využívat číselnou osu, pravidla a barevné domečky pro lepší orientaci.
- Při praktické činnosti kroužkujeme nejbližší řád, podle kterého zaokrouhluje.
- Zapisovat číslo do předem připravené tabulky, tabulka je rozdělena podle řádů. Vybarvit číslo, které zaokrouhluje jednou barvou, to podle kterého zaokrouhluje druhou barvou.

Zlomky a desetinná čísla

U tohoto typu učiva je lepší, když se vychází od desetinných čísel, protože jsou pro pochopení jednodušší. Velmi důležitá je orientace v matematických pojmech daného učiva.

Podle Nováka (1997) se obtíže projevují v neschopnosti brát v úvahu obě složky zlomku. Děti nechápou, proč součet zlomků nelze řešit sčítáním čitatele a jmenovatele.

Pomůcky: barevné hranolky, zlomkové puzzle, zlomkové domino, zlomkové pexeso, číselná osa, karty se zlomky a desetinnými čísly.

Doporučená cvičení:

- Objasnit pojem a význam desetinného čísla a umístění na číselné ose.
- Čtení desetinných čísel – využívat čísla z praktického života, čtení teploty apod.
- Práce se čtvercovou osou rozdělenou na deset čtverečků, na čtvercovou osu přikládáme barevné čtverečky = desetiny.
- Při vyvozování učiva musí dítě pochopit pojem zlomky, vyvozujeme celek, polovina, čtvrtina, osmina.
- Při vyvozování pojmů celek, polovina, čtvrtina, osmina využíváme manipulační činnost se čtverci papíru, které děti skládají dle instrukcí učitele. Nejdříve poskládají, rozloží a příslušné části popíší.
- Při porovnávání zlomků využívat úsečky, na kterých budou znázorněny celky, poloviny, čtvrtiny apod. Při porovnávání dochází k porovnávání délek úseček.

5.2 Vhodné pomůcky pro dyskalkulii

A. Pomůcky

- Kalendář – slouží k nácvičku řádů, zápisu víceciferných čísel a jejich tvoření. Pomůcka je vyrobena z tvrdého kartonu, kdy pět listů je nahoře svázáno v kroužkové vazbě. Každý z deseti listů je rozstřížen na pět dílků. Každý dílek

představuje jeden řád, každý řád má k dispozici čísla od 0 do 9. Dítě otáčením čísel sestavuje různá čísla.

- Modely peněz – jedná se o papírové napodobeniny skutečných papírových bankovek a kovových mincí.

- Miskové počítadlo – pomůcka slouží k pochopení množství, chápání číselné řady k nácvičení sčítání a odčítání do 20. Je vyráběna ve dvou variantách. Starší typ – plastová podložka s otvory, do které se vkládají barevné plastové žetony. Novější typ – dřevěná podložka s otvory, do které se vkládají barevné skleněné kamínky. Tato pomůcka splňuje zásadu aktivní činnosti, protože dítě při používání této pomůcky manipuluje s předměty.

- Barevné hranolky - pomůcka se skládá z barevných plastových hranolků v několika délkách a dřevěného žlábků, do kterého se hranolky zasouvají. Využívají se k pochopení množství nebo k demonstraci základních matematických operací.

- Domina – dominové kostky jsou vyráběny buď z plastu, nebo ze dřeva. Jsou buď v barevném, nebo černobílém provedení. Dominová kostka je rozdělena čarou na poloviny, v každé polovině se nachází určitý počet teček představující číslo. Úkolem žáka je spojovat stejný počet teček k sobě. Existují i varianty s čísly nebo kombinované varianty, kdy na jedné polovině dominové kostky jsou tečky, na druhé straně číslo. Při této variantě se spojuje počet teček s daným číslem. Pomůcka se dá využít k základním matematickým operacím, k orientaci na číselné ose, k určování množství.

- Obrázková násobilka – sada karet s násobilkou na tvrdém papíře, oproti jiným se tyto vyrábí v barevném provedení. Materiál obsahuje příklady malé násobilky. Obrázky se zvířaty umožňují lepší zapamatování a vybavování násobilkových spojů. Kartičky mohou sloužit k procvičení násobků nebo k rozkladu čísel na součin.

- Číselné osy – pomůcka je vyrobena z plastu nebo z tvrdého kartonu se zalaminovanou přední částí. Číselné osy jsou vyráběny v těchto variantách – 0 -10, 10-20, 10 -100, 100 – 1000. Slouží k orientaci v číselných řadách, k procvičování čtení čísel, k porovnávání čísel, k vyvození sčítání a odčítání.

- Početní divadélko – pomůcka slouží k určování počtu prvků, k nácviku numerace do 5, k porovnávání počtu prvků, k procvičování prostorové orientace. Výhodou této pomůcky je manipulace s předměty a to, že si ji žáci mohou vytvořit sami. K výrobě této pomůcky potřebujeme krabici od bonboniéry, špejle, barvy, lepidlo, barevné papíry. Do víka krabice vypícháme otvory uspořádané v pravidelných řadách a sloupcích, např. 6 x 5 otvorů. Do krabice uložíme po pěti kusech papírových modelů (jablka, hrušky, tulipány v různých barvách, motýli, stromy, ... a jeden domeček) přilepených na špejlích nebo kulatých párátkách tak, aby šly zapichovat do otvorů na divadélku. Je třeba, aby měli všichni žáci stejné modely předmětů, usnadňuje to orientaci, organizaci a kontrolu. Obrázky na modely je vhodné okopírovat z pracovních sešitů nebo učebnic - žáci pak tvary v materiálech poznávají a mají z toho radost. Z počátku dáme žákům 3 - 4 druhy modelů, když zvládnou práci s menším počtem, přidáme další. Ze žluté karty v učebnici vystříhneme po třech kusech čísel od 1 do 5 a vložíme je každému žáku nejlépe do krabičky od filmů (Rosecká, 2003).

- Kostka s kolečky – papírová kostka modré barvy s dvoubarevnými kolečky z tvrdého kartonu. Lze ji použít při znázorňování množství, ke sčítání a odčítání do dvaceti. Kostka se podává v rozloženém stavu, žák si jí musí nejdříve složit, na kostce se nachází puntíky, které znázorňují čísla jako na běžné kostce. Po skončení práce slouží kostka jako úložný box na kolečka.

- Soubor značek a číslic – sada čísel a matematických značek na tvrdém kartonu. Slouží k procvičování základních matematických operací, pro nácvik čísel, orientaci v číslech.

- Matematické puzzle – dřevěné barevné dílky, které jsou zasazovány do tvaru kruhu nebo obdélníku. Slouží k procvičování a k pochopení podstaty zlomků. Základem pomůcky je dřevěná deska, na které se nachází 4 kruhy a čtyři obdélníky, ty představují celek.

- Sada kartiček - sada je vyrobena z tvrdého kartonu. Na kartonu je z jedné strany natištěný příklad a z druhé strany je patřičný výsledek. V sadě je návod na využití, karty se dají využívat i k vlastním hrám. Sady existují v těchto

variantách - Násobilka 1 -5, Násobilka 6 -9, Dělení jednociferným dělitelem beze zbytku, Jednoduché úsudkové slovní úlohy, Sčítání a odčítání do 100 s přechodem přes 10, Odčítání do 20 s přechodem přes 10, Sčítání s přechodem do 20 přes 10, Násobení dvojciferného čísla jednociferným.

- Stovková tabulka – je vyrobena ve dvou variantách. První je z tvrdého kartonu, který je rozdělen na sto malých čtverců, ve kterých jsou vepsaná čísla od 1 do 100. Druhá varianta je ze dřeva, dřevěná deska, je rozdělena na čtvercovou síť o velikosti 10 na 10 čtverečků. Součástí jsou dřevěné čtverečky, na kterých jsou natištěná čísla od 1 do 100. Pomůcka napomáhá k rozvoji představy o desítkové soustavě, k vyvození násobků malé násobilky, ke sčítání a odčítání, k porovnávání čísel.

- Sequinovy tabulky – základem pomůcky je dřevěná krabička, která je rozdělena na pět obdélníků s drážkou. Do drážek se dají zasouvat kartičky s čísly. Pomůcka slouží k vytvoření představy o číslech od 11 do 99, pro rozvoj početních představ. Je jí možno kombinovat s korálky, s prvky znázorňující jednotky a desítky.

- Hodiny – papírová nebo dřevěná kopie hodin s pohyblivými ručičkami. Slouží k výuce hodin.

- Geometrické tvary – podstatou je dřevěná podstava a čtveřice geometrických tvarů, které se dají navlékat na kolíky připevněné k podstavě. Každý tvar má jiný počet kolíků – čtverec má čtyři, trojúhelník tři, obdélník dva, kruh jeden. Pomůcka slouží k nácviku geometrických tvarů, k numeraci do čtyř, k prostorové orientaci.

- Počítadlo 1-10 – základem počítadla je dřevěná destička, která je rozdělena na dvě části V jedné části je pět kolíků ve dvou řadách, na které se navlékají dřevěné žetony. Ve druhé části se nachází prostor pro kameny – čtverce, na kterých jsou natištěná čísla od 1 do 10 a znaky plus, mínus a rovná se. Dítě si pomocí kamenů a znaků sestaví příklad a pomocí žetonů příklad znázorní.

- Počítadlo – v současné době je vyráběno v několika provedeních – plastové s plastovými korálky, dřevěné s barevnými kuličkami, dřevěné s kuličkami v přírodním provedení. Podstatou jsou řady s určitým počtem kuliček. Slouží

k rozvoji početních dovedností, k určování množství.

- Pěnové nasouvací tvary – barevná pěnová podložka, ve které jsou vyříznuty 4 základní geometrické tvary – čtverec, trojúhelník, kruh a obdélník. Každý geometrický tvar se skládá ze čtyř menších částí, které do sebe zapadají. Pomůcka slouží k poznávání geometrických tvarů, k určování pojmů menší, větší.

- Puzzle čísla – pomůcka se skládá ze dřevěné šablony s výřezy, do které se vkládají barevná dřevěná čísla. Destička slouží k výuce čísel, lze kombinovat s materiálem, kterým můžeme znázornit dané číslo.

B. Počítačové programy

- Než začne matematika
- Matematika 1
- Matematika 1 -5
- Objevitel
- Matík
- Mentio Nakupování
- Matematika Cesta do Chytré Lhoty
- Veselé počítání
- Veselá matematika
- Slovní úlohy
- Matematika na divokém západě
- Soví ZOO
- Soví Čaroděj
- Soví kouzelník
- Všeználek

Seznam počítačových programů byl převzat ze stránek společností, které se zabývají jejich výrobou a distribucí. DysCom [online]. 2001 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.x-soft.cz>>, Gemis [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.gemis.cz>; Výukové programy Chytré dítě [online]. 1999 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <[72](http://</p></div><div data-bbox=)

www.jablko.cz/chytre-dite/default.htm>, Terasoft [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <[http:// www.terasoft.cz](http://www.terasoft.cz)>

Řada firem nabízí ucelené programy, které byly speciálně vyvinuty pro reedukaci jednotlivých specificky vývojových poruch školních dovedností. Většinou jsou vytvořeny ve spolupráci se speciálními pedagogy a psychology. Programy jsou koncipovány tak, aby umožňovaly samostatnou práci dětí. To znamená, že jsou snadno ovladatelné, přehledné, úkoly nejsou většinou časově omezené a počítač je sám vyhodnocuje. U dětí jsou tyto programy oblíbené pro dobré grafické a zvukové zpracování a hravou formu. Některé se skládají z části výukové, procvičovací a testovací, jiné slouží pouze k procvičování. Jejich cílem je rozvíjet tu oblast, která dětem činí největší potíže.

C. Literatura

- Struktura čísla od 1 do 10 – J. Bednářová
- Rozvoj počátečních představ - Z. Michalová
- Číselná řada do 100 1. a 2. díl – J. Bednářová
- Číselná řada do 1000 1. a 2. díl – J. Bednářová
- Dyskalkulie – metodika a pracovní listy – A. Novák
- Rozvoj početních představ I., II., III. – Z. Michalová
- Počítání bez obav – V. Kárová
- Poruchy učení v matematice a možnosti jejich nápravy – R. Blažková
- Šimonovy pracovní listy – zraková percepce – M. Mlčochová
- Šimonovy pracovní listy - - rozvoj logického myšlení – V. Kárová
- Učíme se hrou – E. Mádrová
- Počítání soba Boba 1., 2., 3. – Bednářová J.
- Barevné počítání – Nevyhoštěná M.
- Barevná matematika – Kaslová M., Špačková J.

V jednotlivých publikacích najdeme informace a metodické návody k problematice rozvíjení základních početních dovedností. V některých se

nachází i mnoho pomůcek pro přímou práci s dyskalkulickým dítětem. V teoretických publikacích se objevuje záměr, jak podat uživatelům v ucelenější formě přehledné informace o rozdělení jednotlivých poruch a narušení matematických schopností zejména se zřetelem na oblast projevů obtíží ve škole. Metodiky většinou těsně korespondují s psychodiagnostickými prostředky obvykle používaných k diagnostice počtářských obtíží. Jsou zde uvedeny možnosti reedukace některých potíží v matematice. Jsou psány tak, aby se v nich mohli orientovat jednak odborníci, ale i rodiče, kteří mají zájem se podílet na řešení daných problémů. Některé publikace nabízí velké množství aktivních prvků, didaktických her a návodů na zhotovení vhodných didaktických pomůcek pomoci, kterých se dají jednotlivé postupy zefektivnit. Praktické publikace jsou určeny převážně pro děti. Většinou jsou barevné a jsou postaveny tak, aby se dítě prostřednictvím her a zábavných úkolů samo nenásilně a aktivně podílelo na rozvoji některých funkcí.

6. VÝZKUM

6.1 Cíle, metody a techniky výzkumu

Cílem diplomové práce bylo zjistit, v jaké míře pedagogové využívají při své práci korekční a kompenzační pomůcky u dětí se SVPŠD. Dále identifikovat pomůcky, které jsou nejčastěji využívány u jednotlivých specifických vývojových poruch školních dovedností, dyslexii, dysgrafií, dyskalkulii a dysortografií. Posledním cílem bylo zmapovat míru zastoupení jednotlivých pomůcek na školách. Ke zpracování výzkumné části byla použita kvantitativní metoda, pro sběr dat dotazníkové šetření. Dotazník je rozdělen na dvě části. Úvodní část dotazníku seznamuje respondenty s jeho cílem a významem. Dále plynule navazuje na identifikační otázky, které mapují profil respondenta – pohlaví, délka pedagogické praxe, velikost školy, na které šetření probíhá. V dotazníku se nachází celkově 22 otázek. Z toho 19 otázek bylo uzavřených, 3 otázky polouzavřené. Zde měli respondenti na výběr ze dvou možností, pokud zvolili možnost nesouhlasné odpovědi, své tvrzení odůvodňovali. V otázkách č. 5, 6, 12 a 22 měli respondenti neomezený výběr odpovědí. V otázkách, ve kterých byl uveden výčet pomůcek, volili potvrzením souhlas.

Byly stanoveny tyto hypotézy:

H1 Předpokládáme, že dnešní školy jsou dobře vybaveny korekčními pomůckami pro práci s dětmi, u kterých se vyskytuje SVPŠD.

H2 Předpokládáme, že učitelé při své práci využívají korekční a kompenzační pomůcky.

H3 Předpokládáme, že učitelé při reedukaci SVPŠD využívají počítače a vhodné počítačové programy.

6.1.1 Organizace a průběh výzkumného šetření

V průběhu měsíce března byly stanoveny cíle a hypotézy výzkumu. Na jejich základě byla během měsíce ledna sestavena pracovní verze dotazníku, týkající se dané problematiky, která byla během měsíce května konzultována

s vedoucí diplomové práce. Poté byl dotazník upraven do jeho finální podoby. Ten byl během měsíce května předkládán pedagogickým pracovníkům základních škol, kteří vyučují na prvním stupni, a předpokládá se u nich zkušenost s prací s dětmi se specifickými vývojovými poruchami školních dovedností. Během měsíců června až srpna došlo ke sběru dat. Po kontaktu ředitelů jednotlivých škol, popřípadě jejich zástupců pro první stupeň, byl pověřen jeden pracovník, který vyplněné dotazníky předal nebo zaslal.

V následujících týdnech byla vytvořena tabulka pro vkládání jednotlivých dat a začalo matematicko – statistické zpracování získaných dat. V měsíci prosinci se celý výzkum završil věcnou interpretací výsledků a jeho závěrečným zhodnocením.

6.1.2 Charakteristika výběrového souboru

Výzkum byl prováděn na 12 náhodně vybraných základních školách v krajích Vysočina, Středočeském, Jihomoravském a Moravskoslezském kraji. Pro objektivnější zpracování byly vybrány školy malotřídní, ale i školy devítileté, školy městské, z menších měst a školy z vesnic. Z celkového počtu 90 oslovených pedagogů na dotazník odpovědělo 85 pedagogů. Jejich zájem o danou problematiku byl poměrně velký. Někteří pedagogové projevíli zájem o zpracovaná data z výzkumu, která se týkají informací o používaných pomůckách a jejich spokojenosti s nimi.

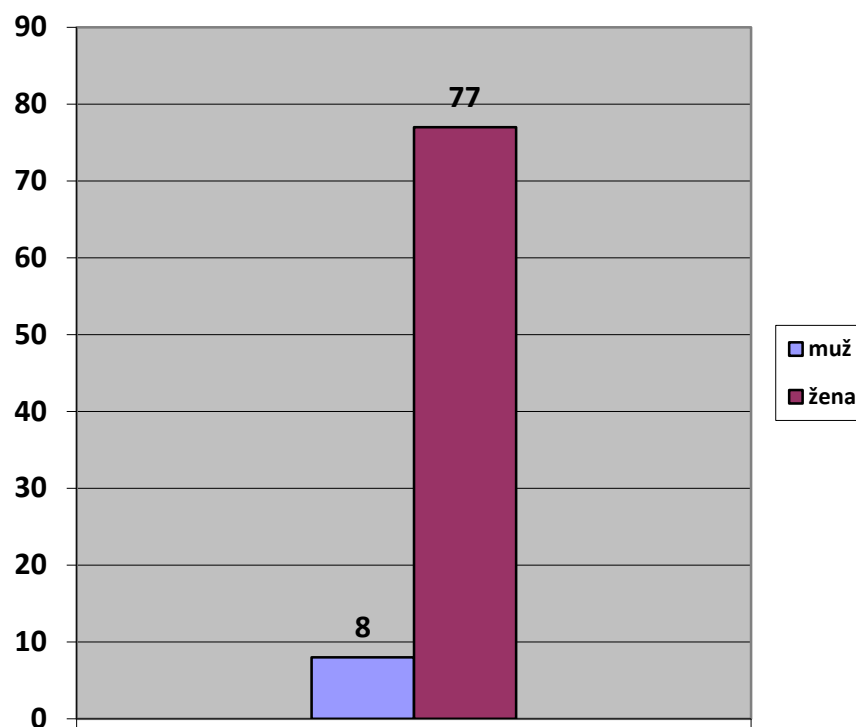
6.2 Analýza dotazníkového šetření

Cílem této podkapitoly je provést analýzu a výslednou interpretaci výzkumného šetření. Na základě dotazníku dochází ke zpracování jeho jednotlivých bodů a interpretaci získaných dat. Za účelem větší přehlednosti a lepší orientaci v jednotlivých položkách byla získaná data zpracována do tabulek a grafů.

Otázka č. 1

Uved'te pohlaví.

	počet respondentů	v procentech
muž	8	9,4
žena	77	90,6
celkem	85	100

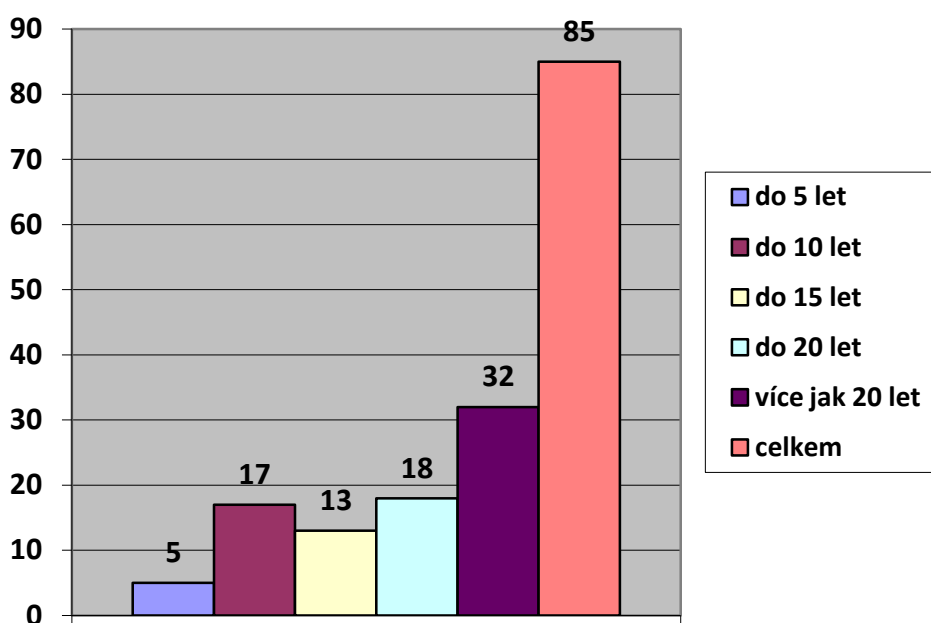

Výzkumného šetření se celkem zúčastnilo 85 respondentů, z toho 77 žen a 8 mužů. Z výzkumu vyplývá, že na školách, kde probíhala šetření, jsou na prvním stupni zaměstnány převážně ženy.

Otázka č. 2

Uveďte délku vaší pedagogické praxe.

	počet respondentů	v procentech
do 5 let	5	5,9
do 10 let	17	20
do 15 let	13	15,3
do 20 let	18	21,2
více jak 20 let	32	37,7
celkem	85	100

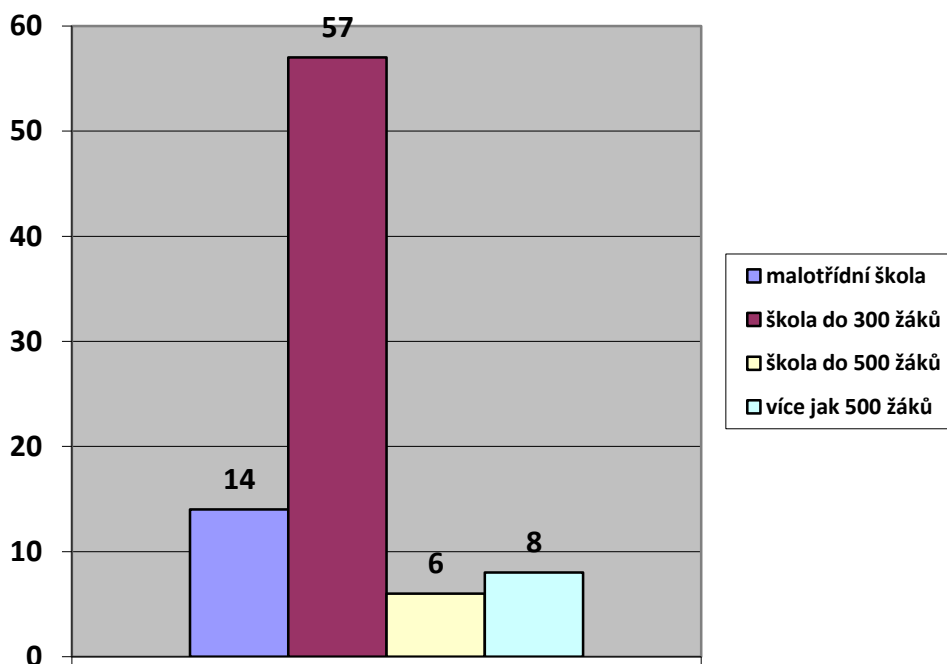

Podle grafu je patrné, že největší procento učitelů, kteří se zúčastnili výzkumu, má více jak 20 let praxe, naopak nejméně učitelů bylo z kategorie do 5 let praxe. Délka praxe může přinášet vyspělost, dobré zkušenosti a znalosti, na druhou stranu může přinášet i ustrnulost na určitém stupni a neochotu učit se něco nové. Záleží ovšem na povaze a typu člověka.

Otázka č. 3

Uved'te typ školy, ve které učíte.

	počet respondentů	v procentech
malotřídní škola	14	16,5
škola do 300 žáků	57	67,1
škola do 500 žáků	6	7,1
více jak 500 žáků	8	9,3
celkem	85	100

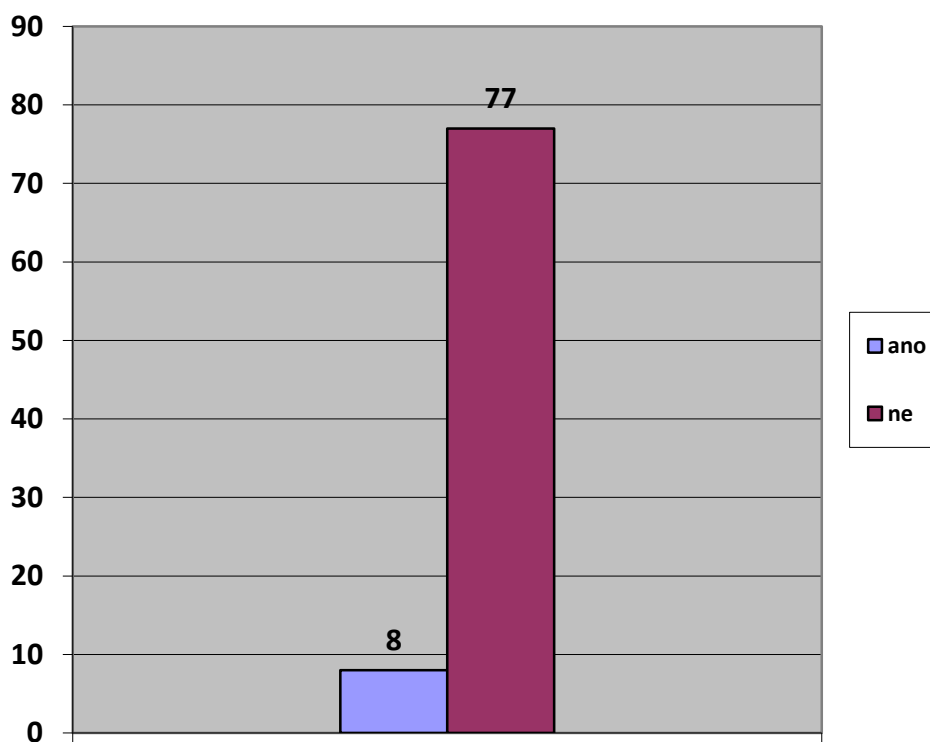

Největší zastoupení měl typ školy, ve které se nachází okolo 300 žáků. Je typický pro menší města a spádové venkovské školy. Jedná se o školy devítileté, kde se kromě vedení nachází i výchovný poradce, který má na starosti žáky se SVPŠD. Speciální pedagog je, podle dostupných informací, přítomen na větších městských školách. Tyto školy byly v dotazníkovém šetření zastoupeny v menším počtu, objevilo se jich 14.

Otázka č. 4

Máte na vaší škole možnost využívat vhodné korekční pomůcky k reedukaci a kompenzaci SVPŠD (specifické vývojové poruchy školních dovedností)?

	počet respondentů	v procentech
ano	8	9,4
ne	77	90,6
celkem	85	100

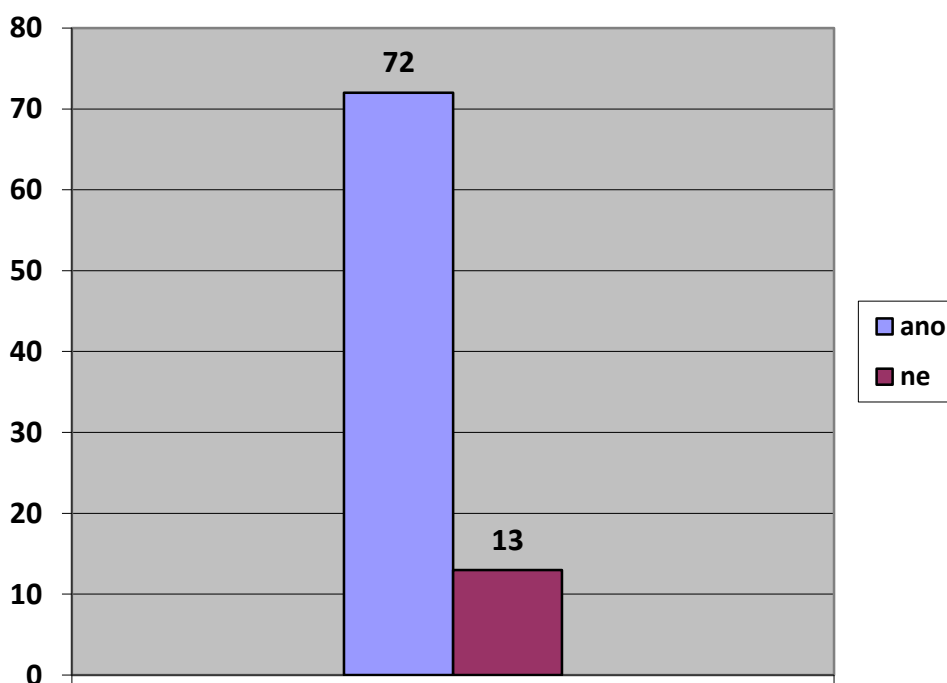

Na většině škol mají možnost využívat při práci s dětmi vhodné korekční pomůcky. Pouze malá část pedagogů uvedla, že tuto možnost nemají. Tento výsledek byl dosti překvapivý, protože v éře integrace a evropských grantů, by měly být všechny školy vybaveny alespoň základními korekčními pomůckami, které usnadňují práci učitelů, ale především dětem.

Otázka č. 5

Využíváte při vyučování dětí se SVPŠD korekční pomůcky?

	počet respondentů	v procentech
ano	72	84,7
ne	13	15,3
celkem	85	100

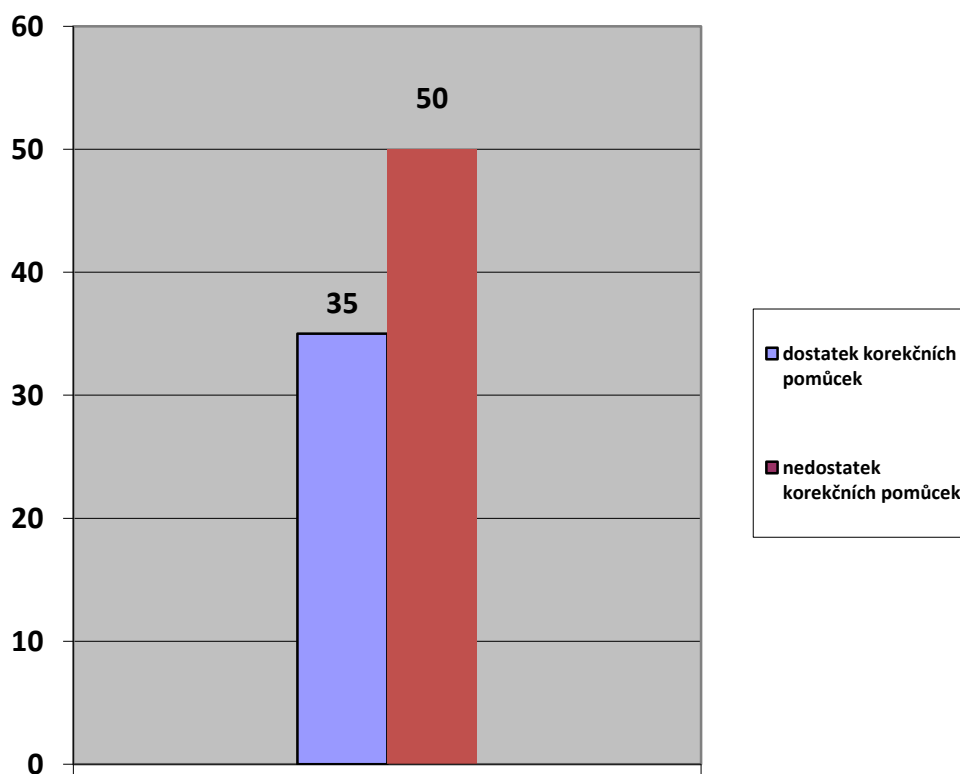

72 pedagogů z 85 využívá při své práci korekční pomůcky. Používání pomůcek umožňuje zapojit při vyučování co nejvíce smyslů a tím lépe pochopit učivo nebo rozvíjet oslabenou funkci. 13 pedagogů pomůcky nepoužívá, z toho 7 pedagogů uvedlo, že v současné době nemají ve své třídě dítě se SVPŠD, proto pomůcky nevyužívají.

Otázka č. 6

Škola má podle vašeho názoru:

	počet respondentů	v procentech
dostatek korekčních pomůcek	35	41,2
nedostatek korekčních pomůcek	50	58,8
celkem	85	100

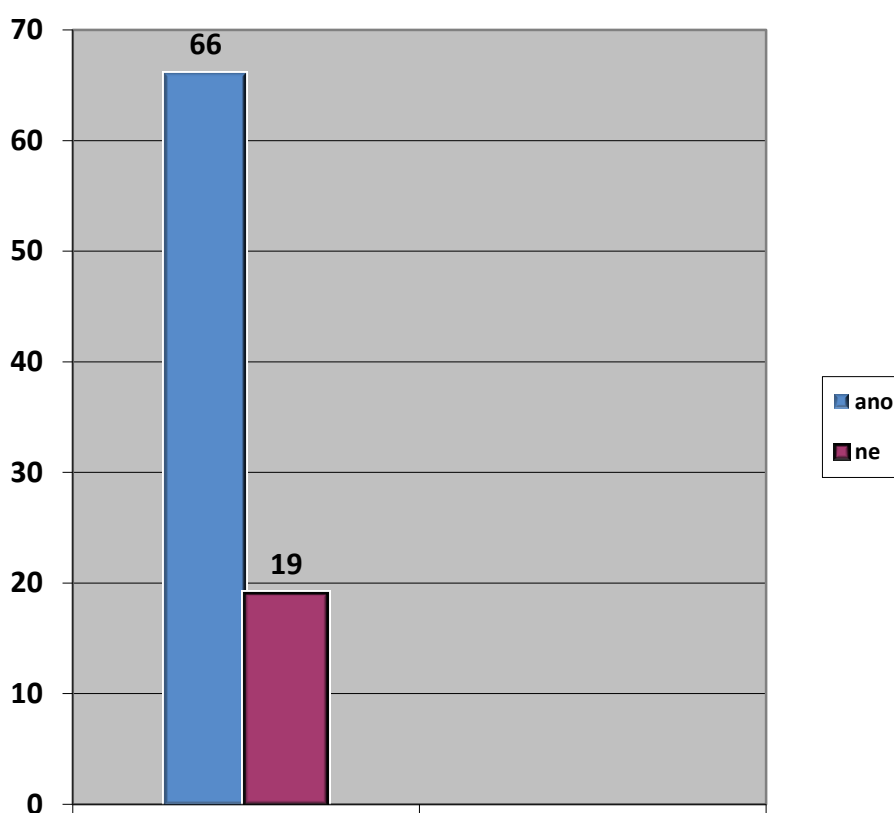

Pedagogové mají pocit, že v současných školách je nedostatek korekčních pomůcek. Tento názor zastává 50 pedagogů z 85 dotazovaných. 35 pedagogů si myslí, že školy mají dostatek korekčních pomůcek.

Otázka č. 7

Vyrábíte si korekční pomůcky sami?

	počet respondentů	v procentech
ano	66	77,6
ne	19	22,4
celkem	85	100

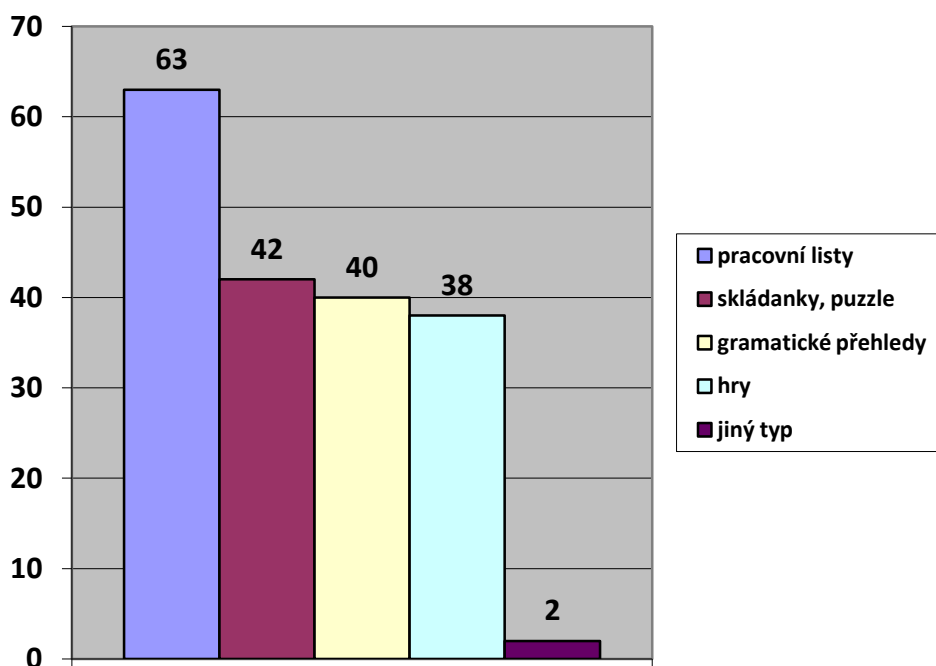

Z analýzy výsledků vychází, že si učitelé pomůcky sami vyrábí. Důvody, které je k tomu vedou, jsou rozvedeny v otázce č. 9, její tabulce a grafu. Někteří pedagogové uvádějí, že pomůcky využívají v rámci celé třídy například k opakování nebo procvičování učiva.

Otázka č. 8

Pokud si korekční pomůcky vyrábíte sami, jakého jsou zaměření?

	počet respondentů	v procentech
pracovní listy	63	95,5
skládanky, puzzle	42	63,6
gramatické přehledy	40	60,6
hry	38	57,6
jiný typ	2	3

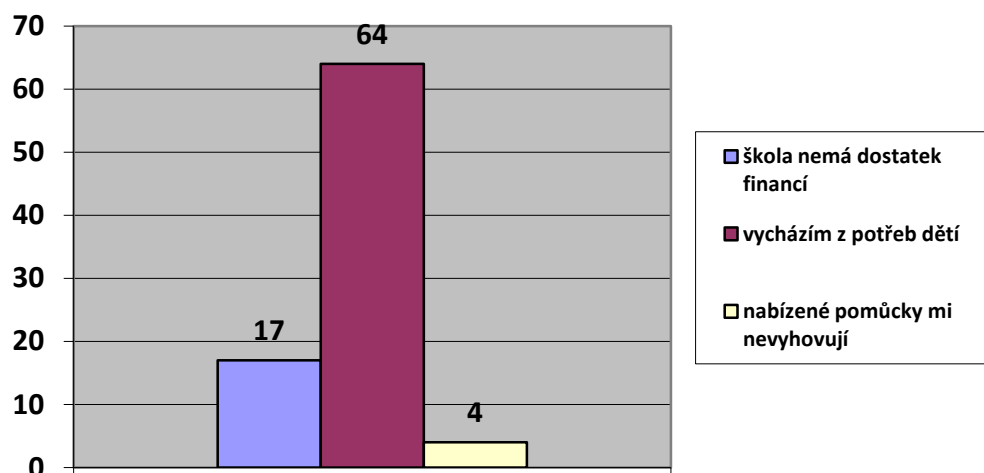

V této otázce mohli pedagogové volit z více odpovědí. Mezi nejvíce vyráběné pomůcky patří pracovní listy. Učitelé je vytváří podle potřeb dětí a vychází z jejich možností a schopností. Dále si vytváří puzzle a různé skládanky. K hojně vyráběným pomůckám patří také gramatické přehledy a hry, které jsou vyráběny pro procvičování učiva z různých předmětů.

Otázka č. 9

Jaké důvody vás vedou k tomu, že si vyrábíte pomůcky sami?

	počet respondentů	v procentech
škola nemá dostatek financí	17	20
vycházím z potřeb dětí	64	75,3
nabízené pomůcky mi nevyhovují	4	4,7
celkem	85	100

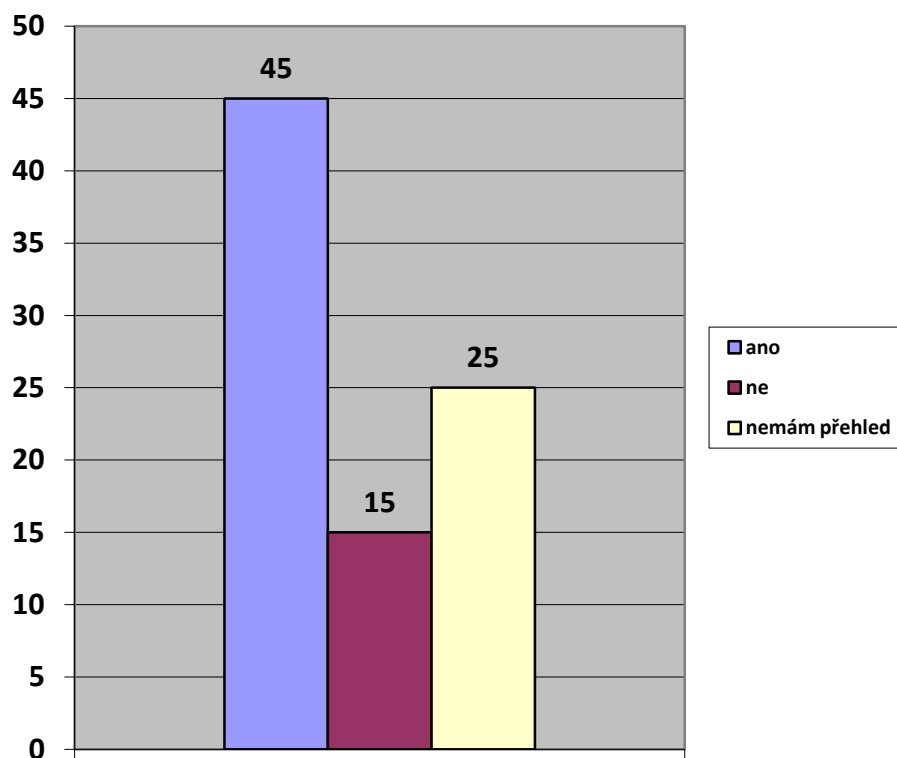

Jedním z důvodů, které pedagogy vedou k tomu, že si pomůcky vyrábí sami, je nedostatek financí ve škole. Na našem trhu je v současné době velká nabídka kvalitních pomůcek a variabilních pracovních listů, jejich nevýhodou je ovšem vysoká pořizovací cena. Proto jsou pedagogové z některých škol nuceni vyrábět si vlastní pomůcky. Objevují se ovšem školy, které peníze na zakoupení pomůcek mají a přesto si je učitelé vyrábí sami. Jako důvod uvádí, že pomůcka, kterou vyrobí, je vytvořena přímo pro konkrétní dítě, proto splňuje svůj význam a dítě ji potom lépe využívá.

Otázka č. 10

Myslíte si, že je na trhu dostatek vhodných korekčních pomůcek?

	počet respondentů	v procentech
ano	45	52,9
ne	15	17,7
nemám přehled	25	29,4
celkem	85	100

Převážná část dotazovaných si myslí, že je v současné době na trhu dostatek vhodných korekčních pomůcek, které mohou využít při práci s dětmi se SVPŠD. Ostatní pedagogové buď tento názor nesdílí, nebo vůbec nemají představu, jak to s nabídkou v této oblasti vypadá.

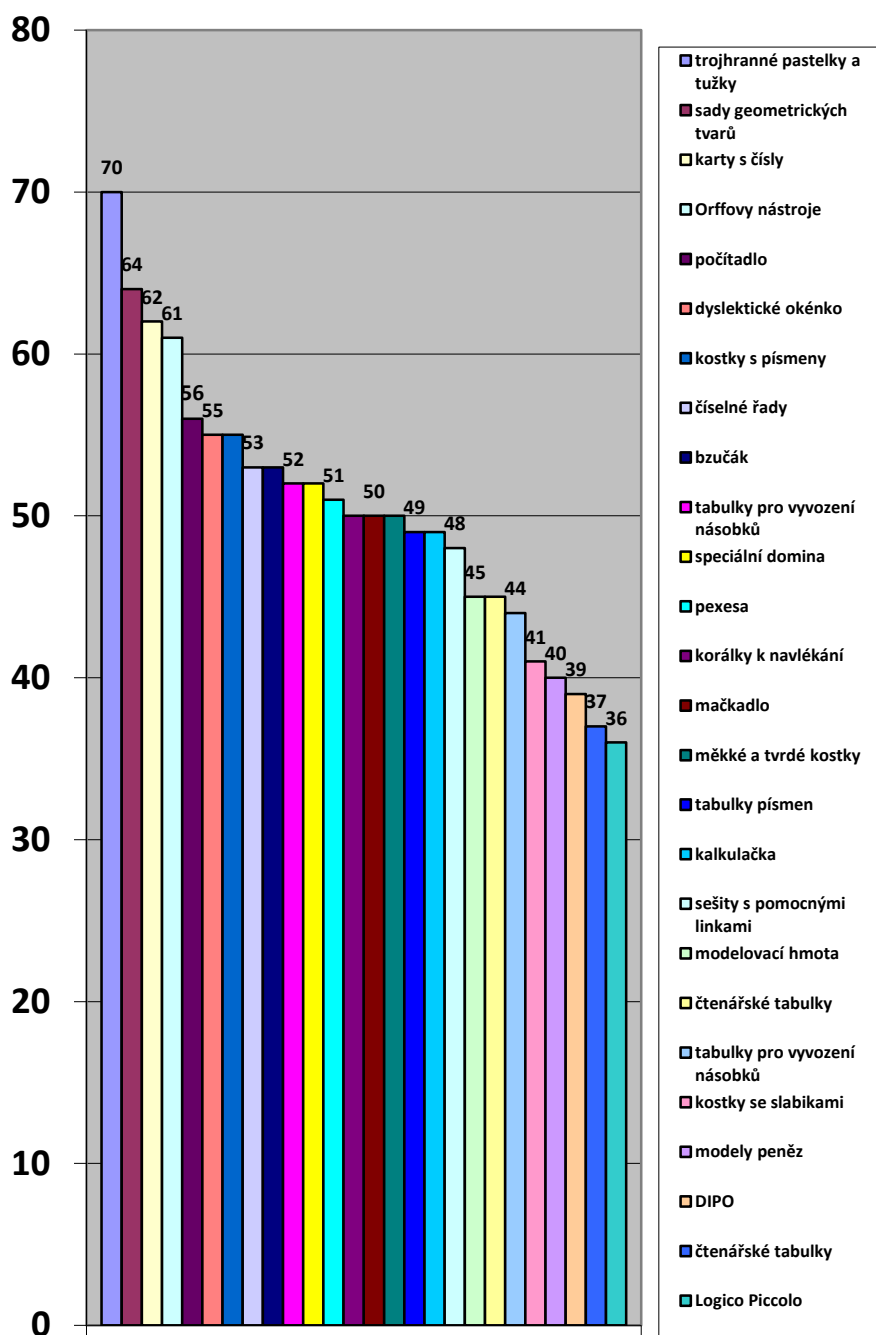
Otázka č. 11

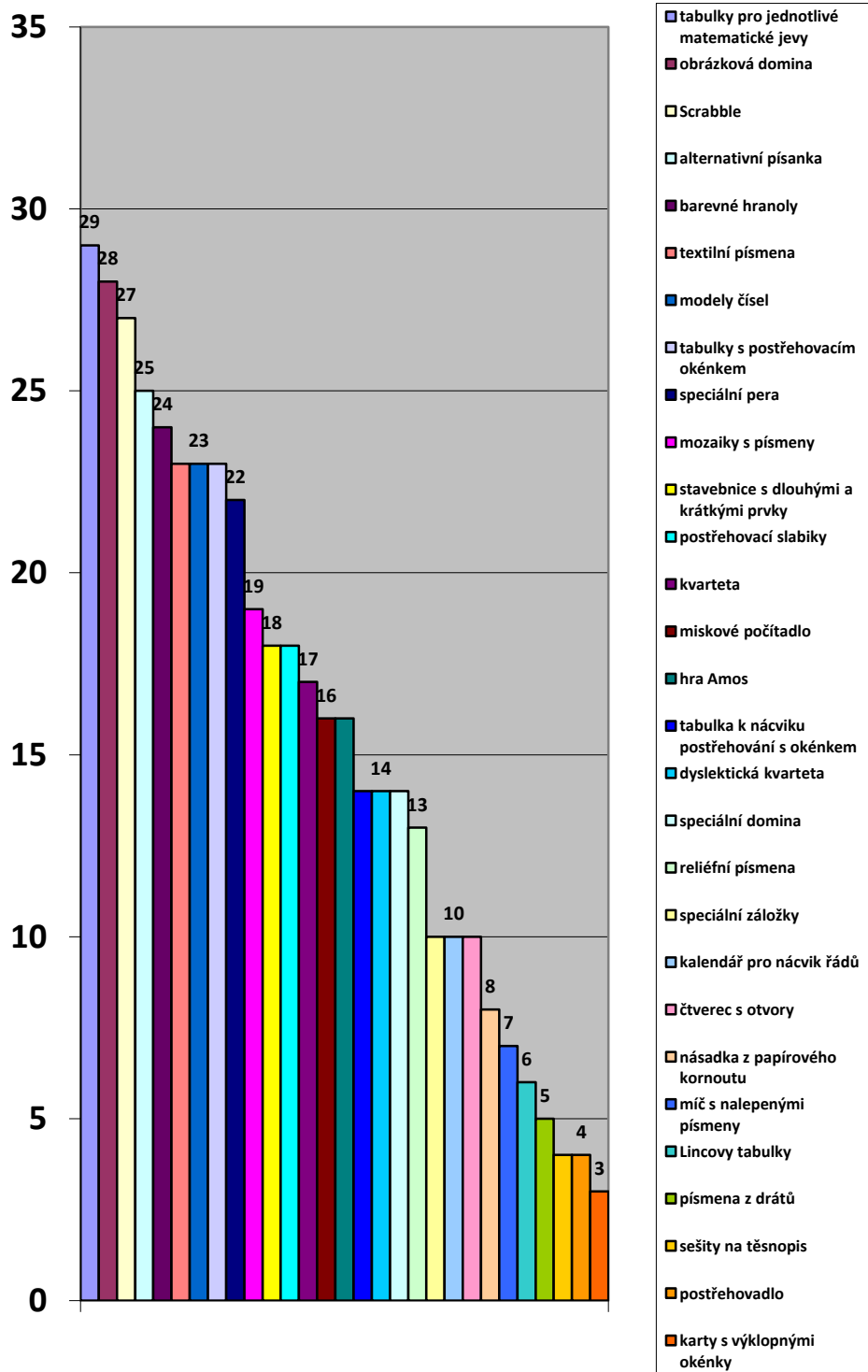
Vyberte z nabídky, které korekční pomůcky vaše škola vlastní.

	počet respondentů	v procentech
trojhranné pastelky a tužky	70	82,3
sady geometrických tvarů	64	75,3
karty s čísly	62	72,9
Orffovy nástroje	61	71,8
počítadlo	56	65,9
dyslektické okénko	55	64,7
kostky s písmeny	55	64,7
číselné řady	53	62,4
bzučák	53	62,4
tabulky pro vyvození násobků	52	61,2
speciální domina	52	61,2
pexesa	51	60
korálky k navlékání	50	58,8
mačkadlo	50	58,8
měkké a tvrdé kostky	50	58,8
tabulky písmen	49	57,6
kalkulačka	49	57,6
sešity s pomocnými linkami	48	56,5
modelovací hmota	45	52,9
čtenářské tabulky	45	52,9
tabulky pro vyvození násobků	44	51,8
kostky se slabikami	41	48,2
modely peněz	40	47,1
DIPO	39	45,9
čtenářské tabulky	37	43,5
Logico Piccolo	36	42,4

tabulky pro jednotlivé matematické jevy	29	34,1
obrázková domina	28	32,9
Scrabble	27	31,8
alternativní písanka	25	29,4
barevné hranoly	24	28,2
textilní písmena	23	27,1
modely čísel	23	27,1
tabulky s postřehovacím okénkem	23	27,1
speciální pera	22	25,9
mozaiky s písmeny	19	22,4
stavebnice s dlouhými a krátkými prvky	18	21,2
postřehovací slabiky	18	21,2
kvarteta	17	20
miskové počítadlo	16	18,8
hra Amos	16	18,8
tabulka k nácviku postřehování s okénkem	14	16,5
dyslektická kvarteta	14	16,5
speciální domina	14	16,5
reliéfní písmena	13	15,3
speciální záložky	10	11,8
kalendář pro nácvik řádů	10	11,8
čtverec s otvory	10	11,8
násadka z papírového kornoutu	8	9,4
míč s nalepenými písmeny	7	8,2
Lincovy tabulky	6	7,1
písmena z drátů	5	5,9
sešity na těsnopis	4	4,7
postřehovadlo	4	4,7
karty s výklopnými okénky	3	3,5

U této otázky respondenti volili z nabídky pomůcky, které jejich škola vlastní. Z důvodu přehlednosti byla zjištěná data zpracována do dvou grafů. První graf odpovídá hodnotám 70 – 36, druhý graf odpovídá hodnotám 35 – 3. Přesnější analýza této otázky se nachází v hypotéze č. 1.

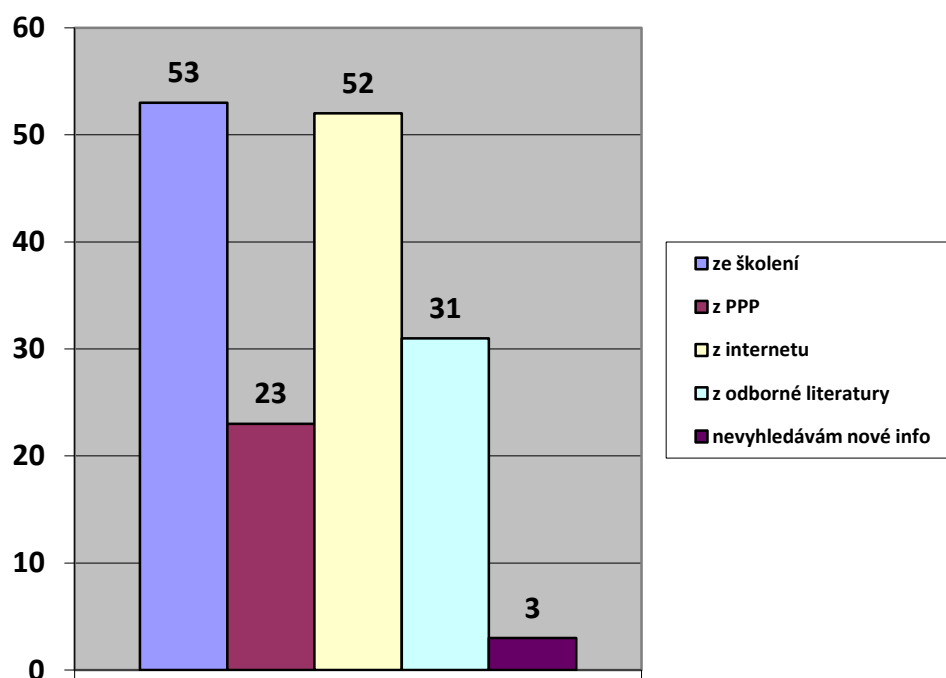

Otázka č. 12

Kde získáváte informace o novinkách v péči o děti se SVPŠD a využití korekčních pomůcek ?

	počet respondentů	v procentech
ze školení	53	62,4
z PPP	23	27,1
z internetu	52	61,2
z odborné literatury	31	36,5
nevyhledávám nové info	3	3,5

Pedagogové se o problematiku SVPŠD zajímají. Nejvíce informací získávají ze školení nebo z internetových stránek. Pouze 3 pedagogové uvedli, že se o novinky nezajímají a také je nevyhledávají.

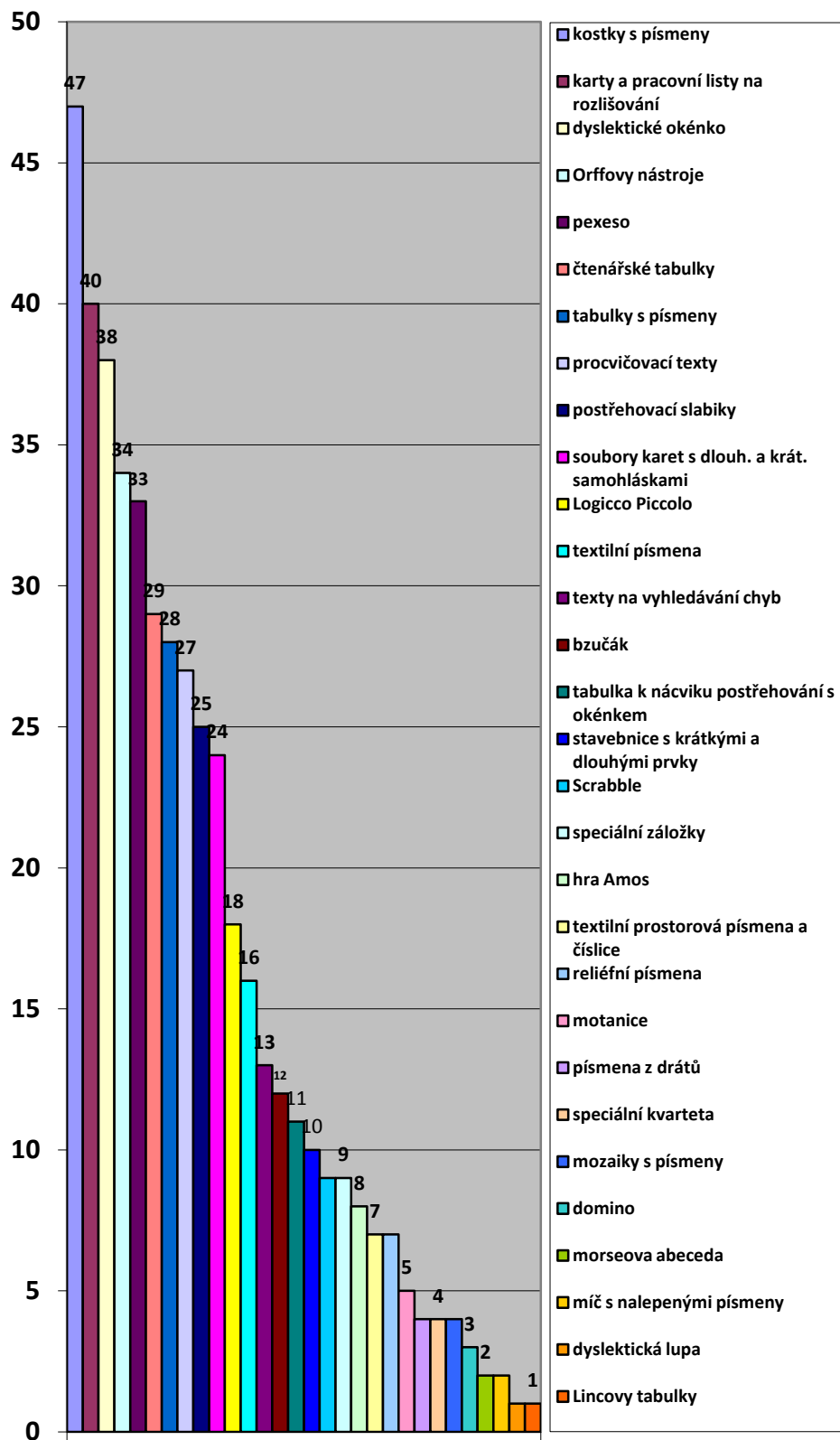
Otázka č. 13

Které korekční pomůcky nejvíce využíváte při reedukaci dyslexie?

	počet respondentů	v procentech
kostky s písmeny	47	55,3
karty a pracovní listy na rozlišování	40	47
dyslektické okénko	38	44,7
Orffovy nástroje	34	40
Pexeso	33	38,8
čtenářské tabulky	29	34,1
tabulky s písmeny	28	32,9
procvičovací texty	27	31,8
postřehovací slabiky	25	29,4
soubory karet s dlouh. a krát. samohláskami	24	28,2
Logicco Piccolo	18	21,2
textilní písmena	16	18,8
texty na vyhledávání chyb	13	15,3
Bzučák	12	14,1
tabulka k nácviku postřehování s okénkem	11	12,9
stavebnice s krátkými a dlouhými prvky	10	11,8
Scrabble	9	10,6
speciální záložky	9	10,6
hra Amos	8	9,4
textilní prostorová písmena a číslice	7	8,2
reliéfní písmena	7	8,2
motanice	5	5,9
písmena z drátů	4	4,7
speciální kvarteta	4	4,7
mozaiky s písmeny	4	4,7

domino	3	3,5
morseova abeceda	2	2,4
míč s nalepenými písmeny	2	2,4
dyslektická lupa	1	1,2
Lincovy tabulky	1	1,2

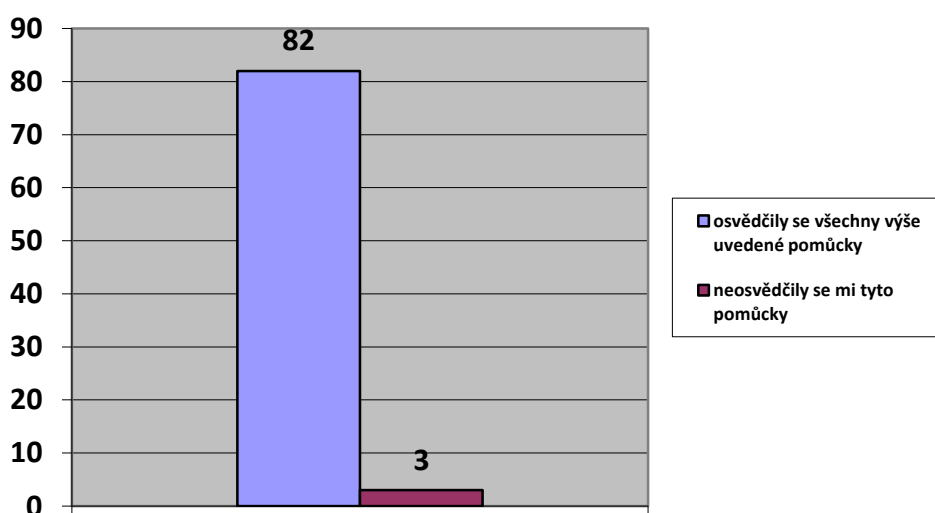
U této otázky respondenti volili z nabídky pomůcky, které nejvíce využívají při práci s dětmi, u kterých je diagnostikována dyslexie. Mezi nejvíce využívané pomůcky patří kostky s písmeny, karty a pracovní listy a dyslektické okénko. Naopak k nejméně využívaným pomůckám patří míč s nalepenými písmeny, morseova abeceda, dyslektická lupa a Lincovy tabulky. Pořadí pomůcek můžeme být částečně ovlivněno přístupem pedagoga a nabídkou pomůcek pro dyslektiky na jednotlivých školách. Mezi pomůcky využívané při dyslexii a nejsou uvedeny v nabídce, patří měkké a tvrdé kostky s i –í / y-ý, set DIPO, pracovní listy se spojovačkami, puzzle s písmeny, Šimonovy pracovní listy, sada pracovních listů – Zrakové vnímání od Jiřiny Bednářové, sada pracovních listů pro vyvození písmen – Písmenkové pohádky, sada obrázků, která se využívá pro vyšetření fonemického sluchu od Škodové, barevné osmisměrky, mřížky k nácviu slov skládajících se z hlásek, MiniLŮK, dřevěná abeceda – spojení obrázků + písmeno, polystyrenová písmena p,d,b a plastové obdélníky s písmeny. Tyto pomůcky se objevovaly pouze sporadicky, buď se na ostatních školách nevyužívají, nebo je pedagogové používají a nepovažují je za pomůcky pro děti se SVPŠD.

Otázka č. 14

Které korekční pomůcky se vám naopak neosvědčily?

	počet respondentů	v procentech
osvědčily se všechny výše uvedené pomůcky	82	96,5
neosvědčily se mi tyto pomůcky	3	3,5
celkem	85	100

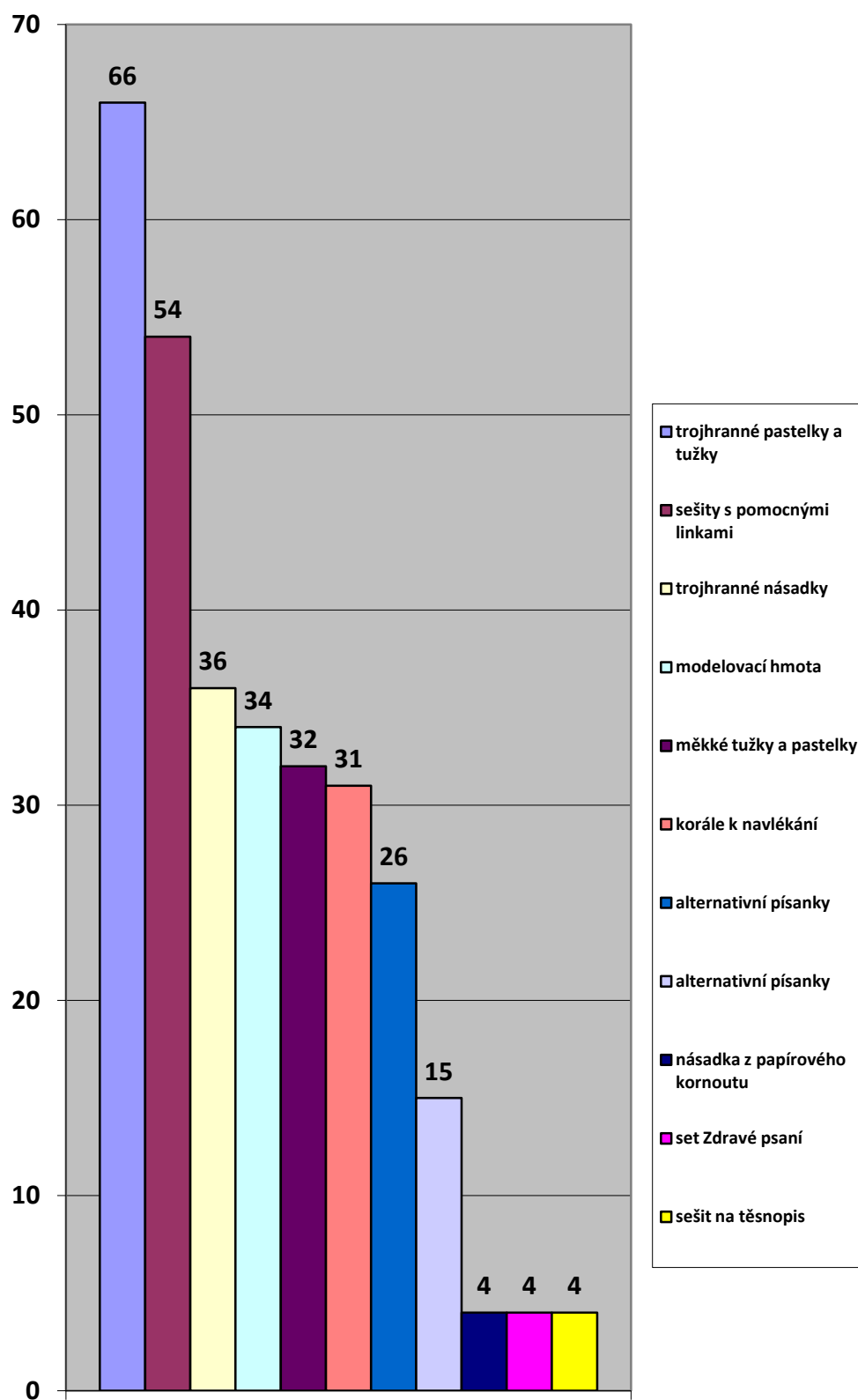
Ve většině případů jsou učitelé s kompenzačními pomůckami spokojeni. V dotaznících uváděli pomůcky, se kterými mají zkušenost. Někdy uváděli fakt, že některé pomůcky ani neznají a nemohou je posoudit. Ve třech případech se objevila nespokojenost s některými pomůckami. Patří sem dyslektické okénko – pedagog uvádí názor, že podle jeho zkušenosti dítě nevidí celý text a tím si nepochvíjuje orientaci v textu. Další, negativně hodnocenou, pomůckou jsou speciální záložky, negativitu pedagog spatřuje v nemožnosti založení slabiky ve slově. Poslední pomůckou je bzučák. Pedagog uvádí, že tato pomůcka je vhodná tehdy, je – li spojena s pohybem tzv. “krokováním“. Pokud nedojde k propojení, hodnotí ji jako neúčinnou.

Otázka č. 15

Které korekční pomůcky nejvíce využíváte při reedukaci dysgrafie?

	počet respondentů	v procentech
trojhranné pastelky a tužky	66	77,6
sešity s pomocnými linkami	54	63,5
trojhranné násadky	36	42,4
modelovací hmota	34	40
měkké tužky a pastelky	32	37,6
korále k navlékání	31	36,5
alternativní písanky	26	30,6
alternativní písanky	15	17,6
násadka z papírového kornoutu	4	4,7
set Zdravé psaní	4	4,7
sešit na těsnopis	4	4,7

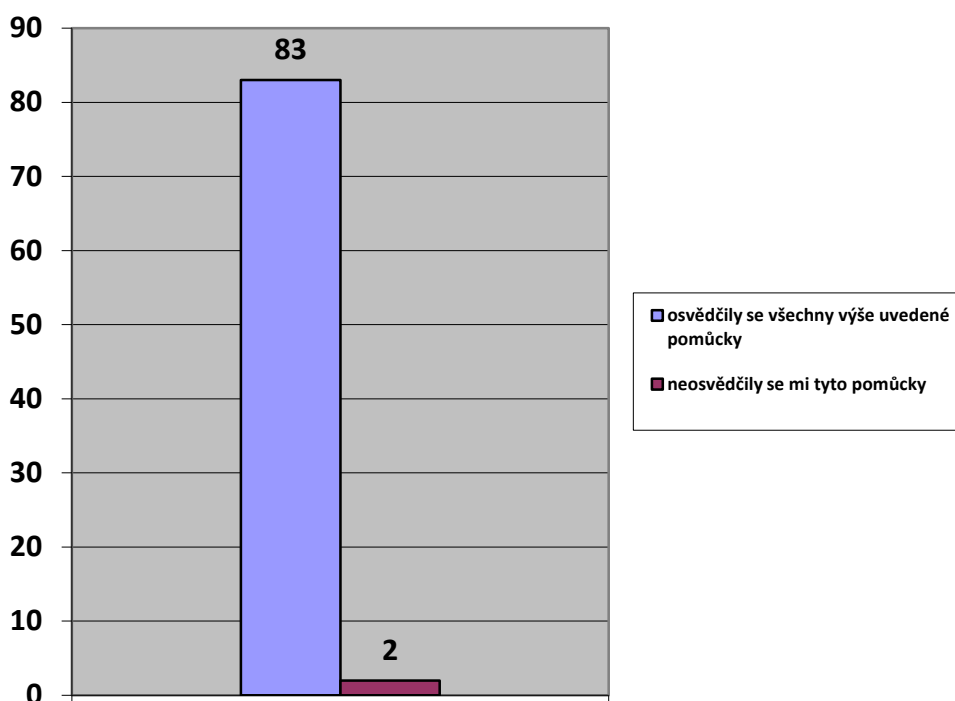
U této otázky respondenti volili z nabídky pomůcky, které nejvíce využívají při práci s dětmi, u kterých je diagnostikována dysgrafie. Mezi nejvíce využívané pomůcky patří trojhranné pastelky a tužky, sešity s pomocnými linkami a trojhranné násadky. Naopak k nejméně využívaným pomůckám patří násadka z papírového kornoutu, set Zdravé psaní, sešit na těsnopis. Mezi další využívané pomůcky, které se neobjevily v nabídce, patří drátek a tkanička na tvoření písmen a tvarů, sada pracovních listů od Jiřiny Bednářové, sady grafomotorických listů, stírací tabulka s fixy, měkké molitanové kostky - po namočení se využívají ke psaní na svislou plochu, špejle s vatou, šestihránná progressa.

Otázka č. 16

Které korekční pomůcky se vám naopak neosvědčily?

	počet respondentů	v procentech
osvědčily se všechny výše uvedené pomůcky	83	97,6
neosvědčily se mi tyto pomůcky	2	2,4
celkem	85	100

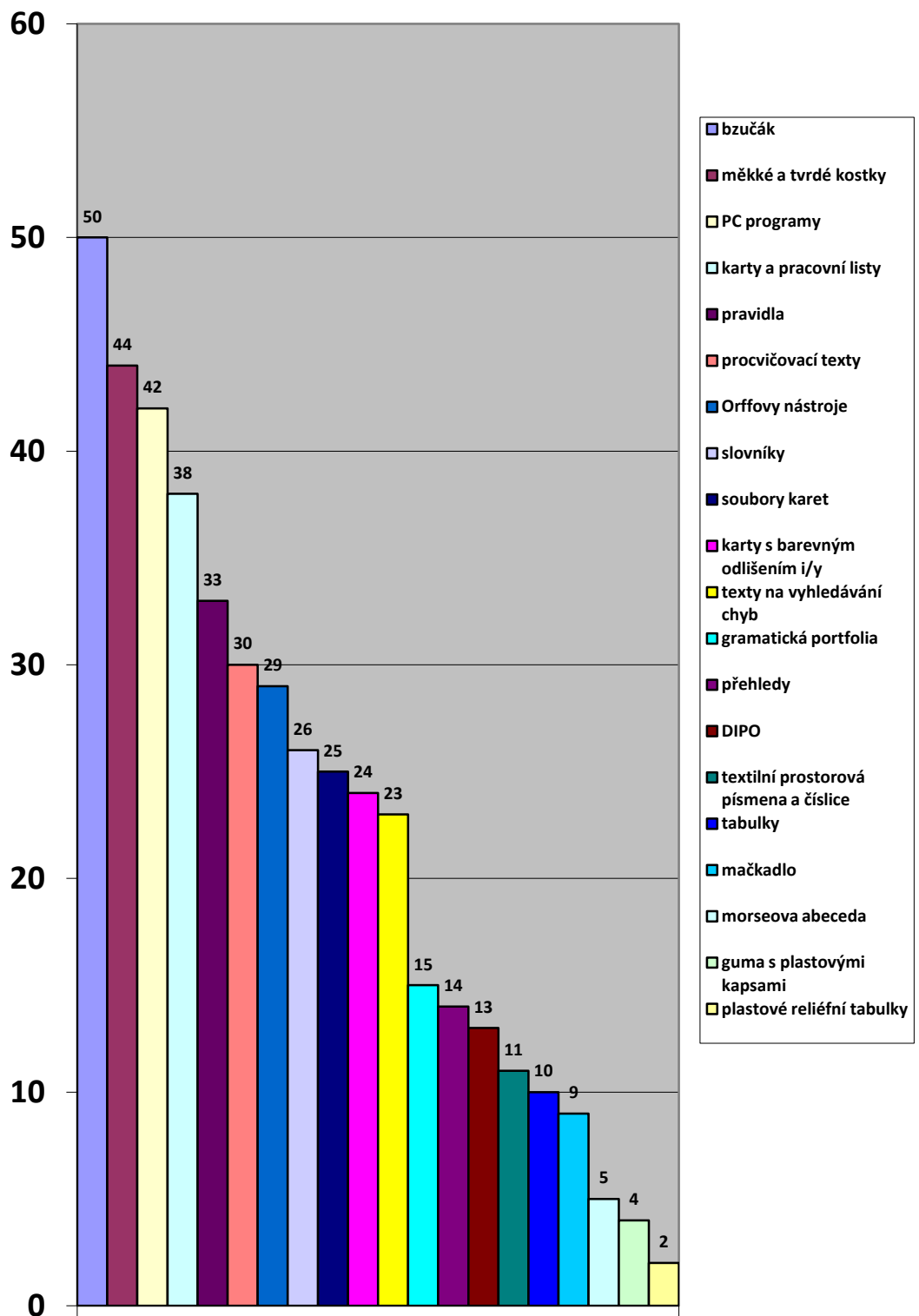
Převážná část respondentů je spokojena s pomůckami, které jsou určeny pro děti s dysgrafií. Pouze dva pedagogové vyjádřili nespokojenost s výše uvedenými pomůckami. Patří mezi ně pero Stabillo – klouže po papíře, špatná koordinace pohybu ruky. Papírový kornout – rozptyluje žáky při samotném psaní.

Otázka č. 17

Které korekční pomůcky nejvíce využíváte při nápravě dysortografie?

	počet respondentů	v procentech
bzučák	50	58,8
měkké a tvrdé kostky	44	51,8
PC programy	42	49,4
karty a pracovní listy	38	44,7
pravidla	33	38,8
procvičovací texty	30	35,3
Orffovy nástroje	29	34,1
slovníky	26	30,1
soubory karet	25	29,4
karty s barevným odlišením i/y	24	28,2
texty na vyhledávání chyb	23	27,1
gramatická portfolia	15	17,6
přehledy	14	16,5
DIPO	13	15,3
textilní prostorová písmena a číslice	11	12,9
tabulky	10	11,8
mačkadlo	9	10,6
morseova abeceda	5	5,9
guma s plastovými kapsami	4	4,7
plastové reliéfní tabulky	2	2,4

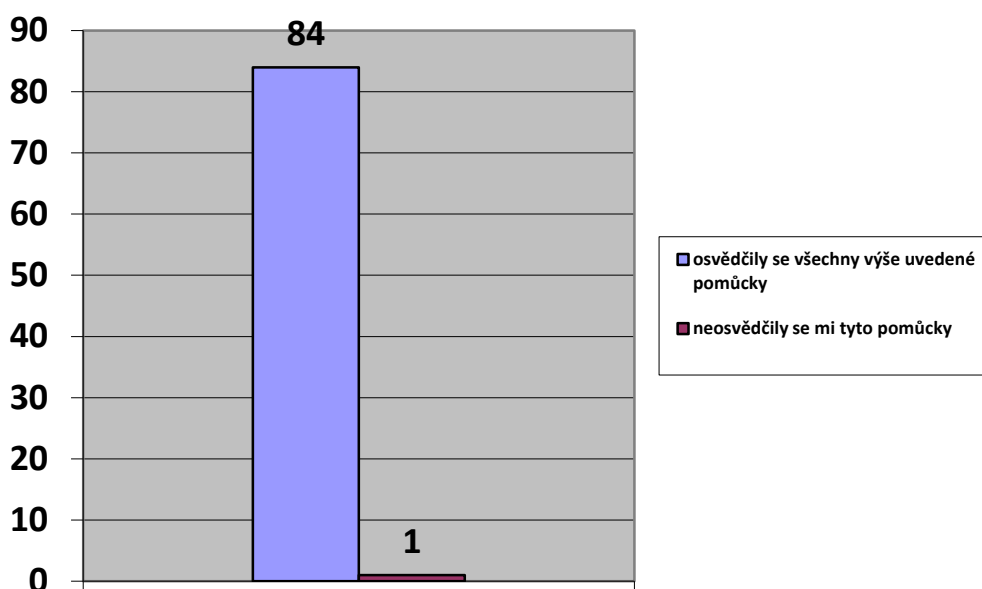
Mezi nejvíce používané pomůcky patří bzučák, měkké a tvrdé kostky a PC programy. Naopak k nejméně používaným pomůckám náleží morseova abeceda, guma s plastovými kapsami a plastové reliéfní tabulky.

Otázka č. 18

Které korekční pomůcky se vám naopak neosvědčily?

	počet respondentů	v procentech
osvědčily se všechny výše uvedené pomůcky	84	98,8
neosvědčily se mi tyto pomůcky	1	1,2
celkem	85	100

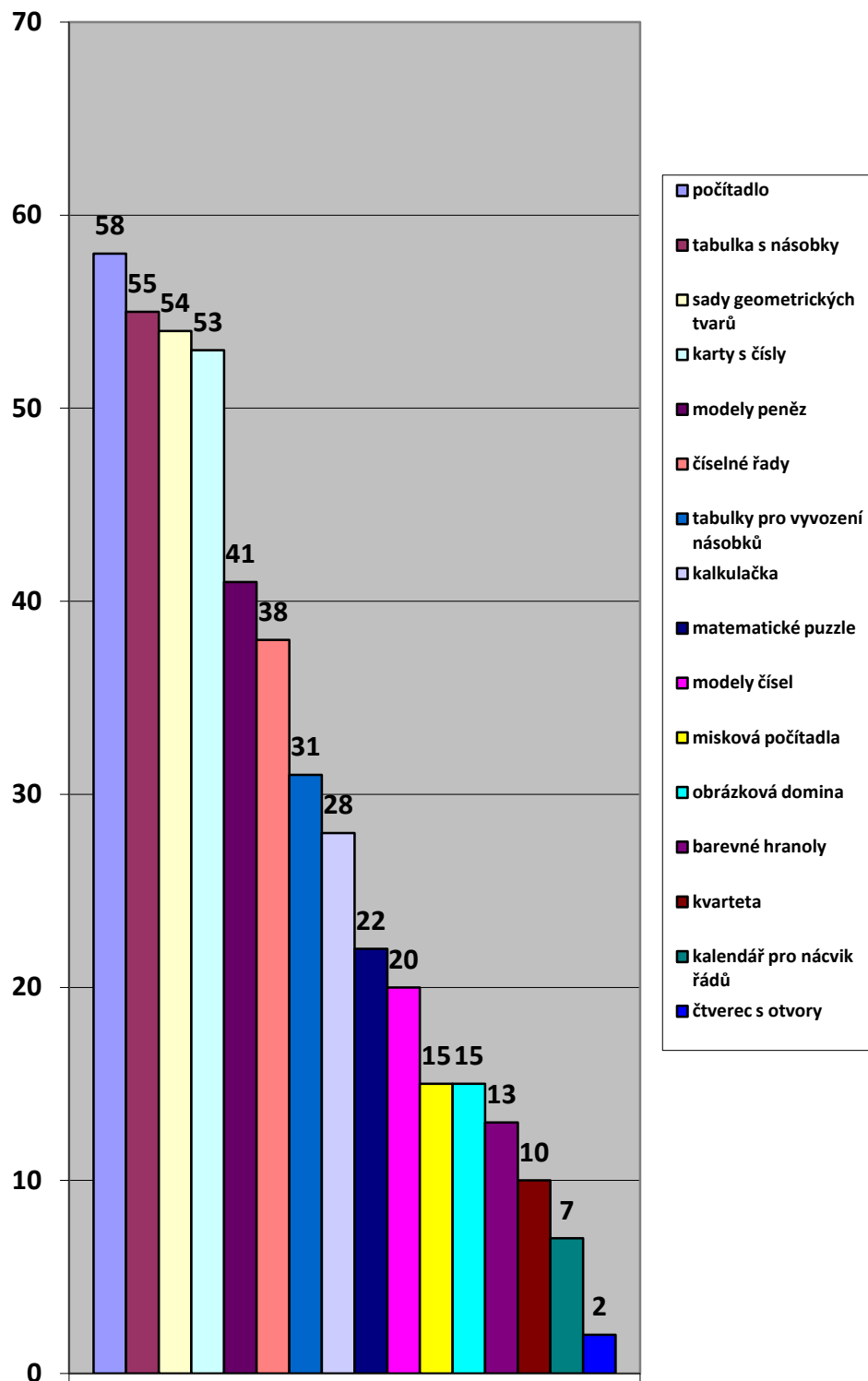
Téměř všichni pedagogové jsou spokojeni s pomůckami pro nápravu dysortografie. Pouze jednomu z pedagogů se neosvědčily texty určené k vyhledávání chyb. Objevuje se názor, že místo učení a reedukace dané poruchy dochází spíše k fixování chyb a zhoršení v oblasti gramatických jevů. Další z pedagogů sice uvedené pomůcky zhodnotil kladně, upozorňuje ovšem na nutnost propojení s pohybovou aktivitou, časté střídání činností a pomůcek.

Otázka č. 19

Které korekční pomůcky nejvíce využíváte při nápravě dyskalkulie?

	počet respondentů	v procentech
počítadlo	58	68,2
tabulka s násobky	55	64,7
sady geometrických tvarů	54	63,5
karty s čísly	53	62,3
modely peněz	41	48,2
číselné řady	38	44,7
tabulky pro vyvození násobků	31	36,5
kalkulačka	28	32,9
matematické puzzle	22	25,9
modely čísel	20	23,5
misková počítadla	15	17,6
obrázková domina	15	17,6
barevné hranoly	13	15,3
kvarteta	10	11,8
kalendář pro nácvik řádů	7	8,2
čtverec s otvory	2	2,4

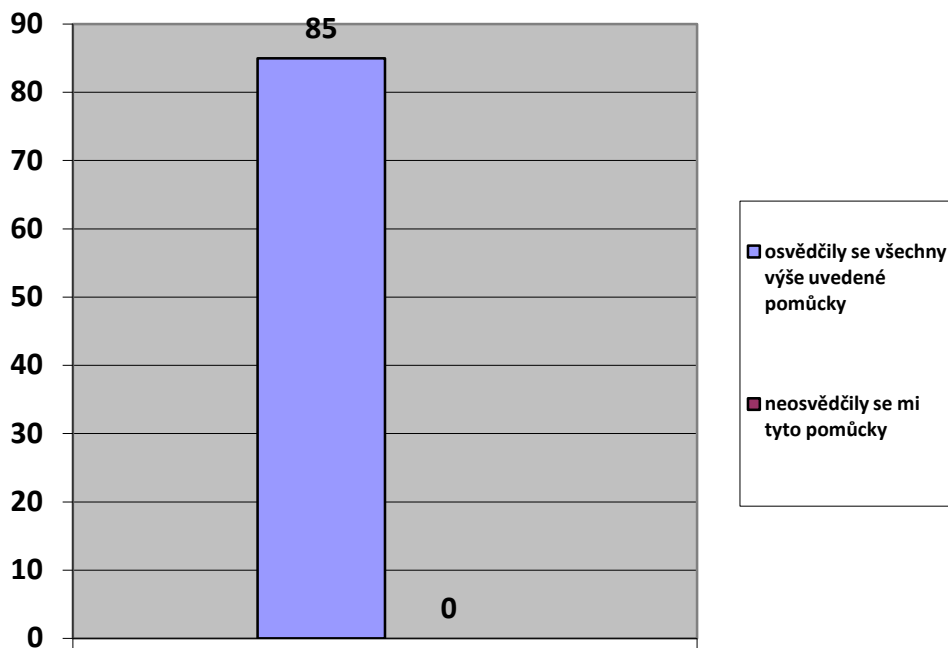
U této otázky respondenti volili z nabídky pomůcky, které nejvíce využívají při práci s dětmi, u kterých je diagnostikována dyskalkulie. Za nejvíce osvědčené a v praxi využívané patří počítadlo, tabulka s násobky a sady geometrických tvarů. K nejméně využívaným pomůckám patří kvarteta, kalendář pro nácvik řádů a čtverec s otvory.

Otázka č. 20

Které korekční pomůcky se vám naopak neosvědčily?

	počet respondentů	v procentech
osvědčily se všechny výše uvedené pomůcky	85	100
neosvědčily se mi tyto pomůcky	0	0
celkem	85	100

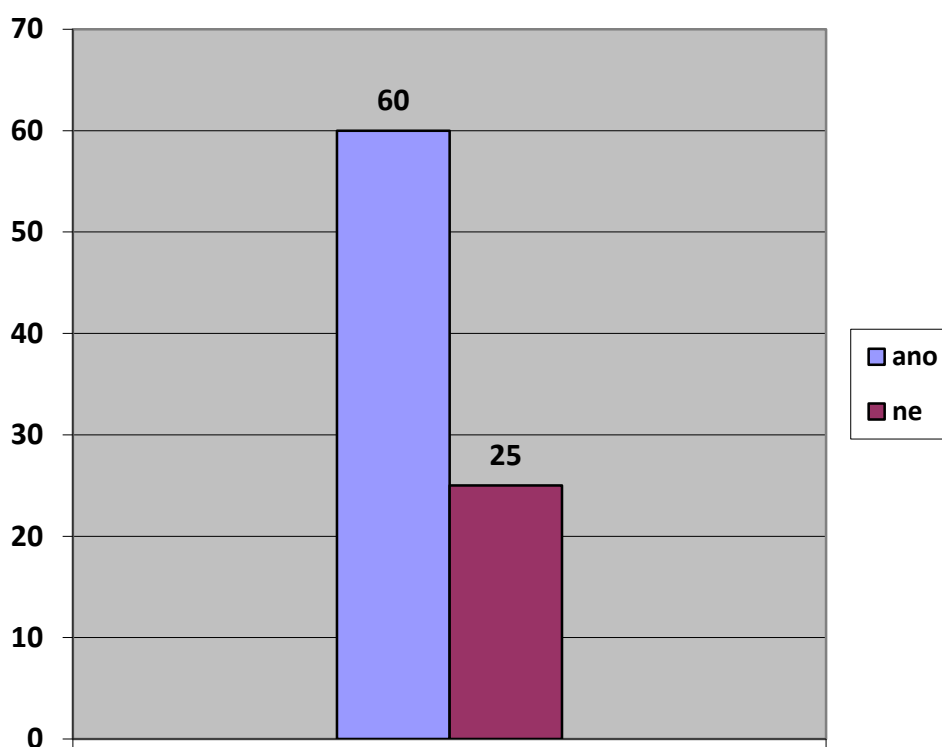

Korekční pomůcky pro dyskalkulii byly jednoznačně ohodnoceny kladně. Velká část pedagogů používá tyto pomůcky běžně ve výuce matematiky i pro děti, u kterých nejsou diagnostikovány specifické vývojové poruchy školních dovedností. Některé pomůcky jsou natolik populární, že se stávají součástí pracovních sešitů nebo učebnic.

Otázka č. 21

Využíváte při reedukaci SVPŠD počítačové programy?

	počet respondentů	v procentech
ano	60	70,6
ne	25	29,4
celkem	85	100

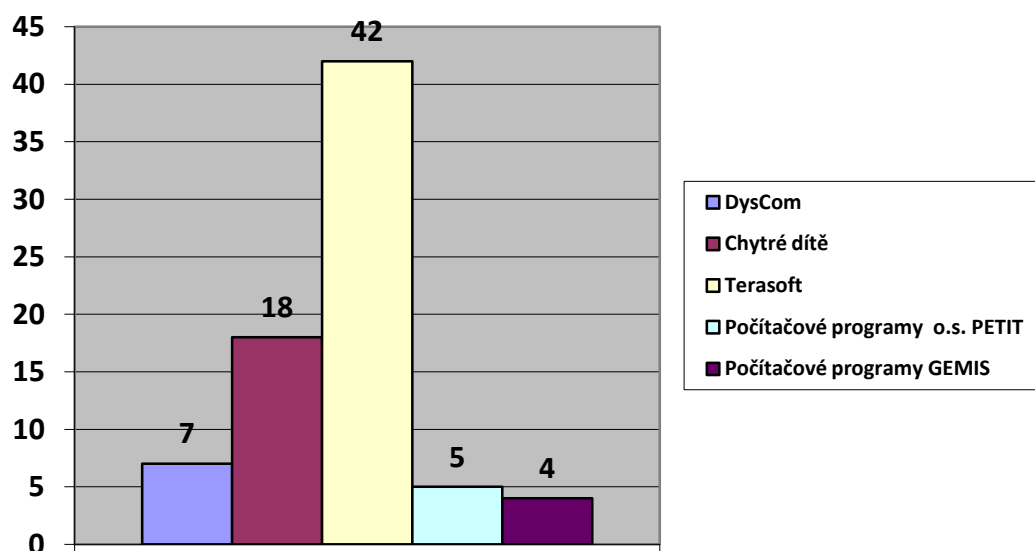

Z výzkumného šetření vyplývá, že 25 pedagogů nevyužívá při reedukaci SVPŠD počítačové programy. 60 pedagogů tuto možnost využívá. Typy počítačových programů jsou rozpracovány v následující otázce.

Otázka č. 22

Které počítačové programy využíváte?

	počet respondentů	v procentech
DysCom	7	11,6
Chytré dítě	18	30
Terasoft	42	70
Počítačové programy o.s. PETIT	5	8,3
Počítačové programy GEMIS	4	6,7

Z předcházející otázky je patrné, že většina pedagogů při své práci využívá počítačové programy. V této otázce mohli dotazovaní vybírat z více možností. Mezi nejvíce využívané patří programy firmy Terasoft. Výsledek není celkem překvapivý, tato firma má ve školách poměrně velkou propagaci. Na požádání zapůjčují celou sadu programů k vyzkoušení a mají poměrně lákavé nabídky. Jejich programy jsou kvalitní a děti je mají rádi.

6.3 Závěry výzkumného šetření

Závěry k hypotéze č. 1

H1 Předpokládáme, že dnešní školy jsou dobře vybaveny korekčními pomůckami pro práci s dětmi, u kterých se vyskytuje SPVŠD.

Cílem stanovené hypotézy bylo ověřit skutečnost, zda jsou současné školy dobře vybaveny vhodnými korekčními pomůckami. K ověření hypotézy byly využity otázky z dotazníkového šetření.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že přestože někteří učitelé negativně hodnotí vybavenost svých škol, většinou každá škola disponuje alespoň některými pomůckami pro jednotlivé poruchy vývojových školních dovedností. Výhodou těchto pomůcek je variabilita. S pomůckami mohou děti pracovat samostatně nebo pod vedením asistenta či pedagoga. Negativní hodnocení je způsobeno nedostatkem financí na školách. Školy mají v dnešní době možnost opatřit si pomůcky za pomoci sponzorských darů, dále se mohou zapojit do grantů, které umožňují získání některých pomůcek, některé kraje přispívají jednou ročně na zakoupení pomůcek pro děti se SVPŠD. Při analýze výsledků výzkumu došlo k vyvození faktu, že si učitelé často pomůcky vyrábí sami. Tyto pomůcky jsou většinou kvalitní a hlavně vychází z potřeb dětí a jejich potíží. I tyto pomůcky lze zařadit do repertoáru školy a někteří pedagogové je upřednostňují a vyhledávají.

Závěr: Výzkumem byla tato hypotéza verifikována.

Závěry k hypotéze č. 2

H2 Předpokládáme, že učitelé při své práci využívají korekční a kompenzační pomůcky.

Během analýzy výsledků výzkumu docházíme ke zjištění, že učitelé při své práci využívají korekční a kompenzační pomůcky. Dotazovaní dostali seznam pomůcek pro jednotlivé specifické vývojové poruchy školních

dovedností. Z těch měli vybrat ty, které se jim v jejich práci nejvíce osvědčily a které běžně při práci s dětmi používají. V převážné většině došlo u jednotlivých dotazníků k označení pomůcek. Velmi vzácně se vyskytly případy, kdy pedagogové neoznačili ani jednu pomůcku z nabídky. U těchto negací se objevily komentáře, že se s danou poruchou nesetkali nebo to, že v současné době neučí dítě, u kterého by byly diagnostikovány SVPŠD, a proto nemají přehled a názor.

Závěr: Výzkumem byla tato hypotéza verifikována.

Závěry k hypotéze č. 3

H3 Předpokládáme, že učitelé při reedukaci SVPŠD využívají počítače a vhodné počítačové programy.

Z výzkumného šetření vyplynulo, že 70,6% procent pedagogů využívá při reedukaci dětí se SVPŠD počítače a počítačové programy. 29,4 % tento způsob reedukace neuplatňuje. Z výsledků výzkumného šetření lze předpokládat, že učitelé mají možnost vyzkoušet programy od různých firem. K nejvíce využívaným patří programy od firmy Terasot, která nabízí ucelené programy, které vychází ze současných vzdělávacích modelů. Kromě zkušebních verzí, akčních balíčků obsahují i metodické manuály. Dalšími nejpoužívanějšími programy jsou programy z edice Chytré dítě. Tyto programy rovněž patří k těm programům, které propagují tvořivost a aktivitu dítěte. Jsou vhodným zpestřením výuky, nabízí zábavnou formou přenos informací a samostatné procvičování. Hlavně respektují individuální tempo dítěte a jsou vhodným motivačním prvkem.

Závěr: Výzkumem byla tato hypotéza verifikována.

ZÁVĚR

Specifické vývojové poruchy školních dovedností jsou stále aktuálními tématy, která se objevují v diskuzích mezi pedagogy a širokou veřejností. V dnešní době se stále více setkáváme s možností integrace žáků se specifickými vývojovými poruchami školních dovedností do běžných tříd základních škol. Dochází ke zlepšení přístupu k těmto dětem. Pedagogové jsou lépe připraveni na práci s těmito žáky. Jsou seznámeni s jednotlivými poruchami, znají vhodné metody a přístupy, které lze při výuce žáků se specifickými vývojovými poruchami školních dovedností použít. Současné školy jsou vybaveny vhodnými korekčními pomůckami, které zjednodušují práci. Téměř všechny děti si lépe osvojí a zapamatují učivo, pokud je mu podáno co nepřijatelnější formou. Proto je dobré do této činnosti zapojit co nejvíce smyslů, využít tzv. multisenzorický přístup. To právě umožňují různé korekční pomůcky a činnosti, které umožňují jejich využití.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zmapování pomůcek, které pedagogové využívají při jednotlivých poruchách a také zjištění, jaká je vybavenost současných škol vhodnými korekčními pomůckami. Bylo zjištěno, že mezi jednotlivými školami existují rozdíly. Ty jsou většinou způsobeny velikostí školy a také příslušností v daném regionu. Malé školy, které se potýkají s vlastní existencí, dostávají od svých zřizovatelů finance, které sotva pokryjí provozní náklady školy a na zakoupení těchto pomůcek nezbývá. V těchto školách však pracují šikovní pedagogové, kteří se podílí na tvorbě grantů, které jim umožňují vybavit školu alespoň některými osvědčenými pomůckami. U těchto pedagogů se také objevuje nadšení pro výrobu vlastních pomůcek, které jsou mnohdy na profesionální úrovni.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- Bartoňová, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení I.* Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 978-80-210-5299-2
- Bartoňová, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení II.* Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-2011-3822-5
- Bartoňová, M., Vítková, M. *Strategie ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a specifické poruchy učení.* Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-158-4
- Blažková, R. *Dyskalkulie a další specifické poruchy učení v matematice.* Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-201-5047-1
- Brožová, D. *Poradenská podpora a možnosti edukace žáků s poruchami učení v širším smyslu.* Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978 - 80-210-5329-8
- Hanzl, J. *Školské zákony 2011.* Praha: Euranion, 2011. ISBN 978-80-7317-091-2
- Hendrik, S. *Dyskalkulie: jak pomáhat dětem, které mají potíže s početními úlohami.* Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-104-2
- Jucovičová, D., Žáčková, H. *Dysgrafie.* Praha: D+H, 2009. ISBN 978-80-903869-9-0
- Jucovičová, D., Žáčková, H. *Dyslexie.* Praha: D+H, 2008. ISBN 978-903869-7-6
- Jucovičová, D., Žáčková, H. *Dysortografie.* Praha: D+ H, 2008. ISBN 978-80-93869-4-5
- Jucovičová, D., Žáčková, H. *Reedukace specifických poruch učení u dětí.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-474-8
- Kubická, E. *Metody práce při úpravě poruch učení u dětí druhého ročníku základní školy: metodický návod pro učitele při úpravě specifických poruch učení – dyslexie a dysortografie u dětí ve specializovaných třídách a při individuální nápravě těchto poruch.* Ostrava: Grafie, 1994.
- Matějček, Z. *Dyslexie – specifické poruchy čtení.* Praha: H&H, 1995- ISBN 80-85-787-27-X

- Michalová, Z. *Metody vyučování čtení*. Praha: Lumen Vitale – Centrum vzdělávání, 2011. ISBN 978-80-904862-6-3
- Michalová, Z. *Reedukace a kompenzace: dyslexie, dysgrafie, dysortografie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. ISBN 978-80-7372-744-4
- Mlčáková, R. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada Publishing,a.s., 2009. ISBN 978 – 247-2630-4
- Novák, J. *Dyskalkulie: specifické poruchy počítání*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997. ISBN 80-86048-03-9
- Pokorná, V. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-817-3
- Pokorná, V. *Teorie, diagnostika a náprava specifických poruch učení*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-135-5
- Rosecká, Z. *Malá didaktika činnostního učení*. Brno: Tvořivá škola, 2003. ISBN 80-903397-0-0
- Santlerová, K. *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-85931-05-2
- Selikowitz, M. *Dyslexie a jiné poruchy učení*. Praha: Grada Publishing a.s., 2000. ISBN 80-7169-773-7
- Tymichová, H. *Nauč mě správně psát*. Praha: Práce, 1994. ISBN 80-208-0330-0
- Zelinková, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-038-3
- Zelinková, O. *Poruchy učení: Specifické vývojové poruchy čtení, psaní a dalších školních dovedností*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7

Odkazy na webové stránky

DysCom [online]. 2001 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.x-soft.cz>>

Gemis [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.Gemis.cz>>

Výukové programy Chytré dítě [online]. 1999 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <[http:// www.jablko.cz/chytre dite/default.htm](http://www.jablko.cz/chytre dite/default.htm)>

Terasoft [online]. 2000 [cit. 2011-09-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.terasoft.cz>>

Splývavé čtení [online]. 2010 [cit. 2011-09-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.zsmsdvory.cz/content/splyvave-cteni>>

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník.....	I
---------------------------	---

Příloha A – Dotazník

Vážená paní učitelko/ Vážený pane učiteli,

ráda bych Vás touto cestou požádala o vyplnění dotazníku, který slouží jako podklad pro zpracování výzkumné části diplomové práce s názvem Vhodné korekční pomůcky pro edukaci a reedukaci u dětí se SVPŠD.

Děkuji za spolupráci Jana Šubertová

1. Uved'te pohlaví:

- a. muž
- b. žena

2. Uved'te délku vaší pedagogické praxe:

- a. do 5 let
- b. do 10 let
- c. do 15 let
- d. do 20 let
- e. více jak 20 let

3. Uved'te typ školy, ve které učíte.

- a. malotřídní škola
- b. škola do 300 žáků
- c. škola do 500 žáků
- d. více jak 500 žáků

4. Máte na vaší škole možnost využívat vhodné korekční pomůcky k reedukaci a kompenzaci SVPŠD (specifické vývojové poruchy školních dovedností)?

a. ano

b. ne

5. Využíváte při vyučování dětí se SVPŠD korekční pomůcky?

a. ano

b. ne

6. Škola má podle vašeho názoru:

a. dostatek korekčních pomůcek

b. nedostatek korekčních pomůcek

7. Vyrábíte si korekční pomůcky sami?

a. ano

b. ne

8. Pokud si korekční pomůcky vyrábíte sami, jakého jsou zaměření?

a. pracovní listy

b. skládky, puzzle

c. gramatické přehledy

d. hry

e. jiný typ (uved'te jaký)

9. Jaké důvody vás vedou k tomu, že si vyrábíte pomůcky sami?

a. škola nemá dostatek financí na zakoupení pomůcek

b. vycházím z potřeb dětí a pomůcky jim dělám na míru

c. nabízené pomůcky mi nevyhovují

10. Myslíte si, že je na trhu dostatek vhodných korekčních pomůcek?

a. ano

b. ne

c. nemám přehled

11. Vyberte z nabídky, které korekční pomůcky vaše škola vlastní (pomůcky podtrhněte):

Trojhranné pastelky a tužky, trojhranné násadky, speciální pera – Stabillo, sešity na těsnopis, sešity s pomocnými linkami, korálky k navlékání, násadka z papírového kornoutu, alternativní linkované písanky, reliéfní písmena, kostky s písmeny, mozaiky s písmeny, tabulky písmen, čtenářské tabulky, pexesa, Scrabble, kostky se slabikami, hra Amos, speciální domina, dyslektické okénko, dyslektická lupa, speciální záložky, Lincovy tabulky, textilní písmena, písmena z drátků, modelovací hmota, míč s nalepenými písmeny, karty s výklopnými okénky, bzučák, stavebnice s krátkými a dlouhými prvky, dyslektická kvarteta, postřehovadlo, Logico Piccolo, postřehovací slabiky, tabulka k nácviku postřehování otevřených slabik s okénkem k postřehování, počítadlo, miskové počítadlo, tabulky pro jednotlivé matematické jevy, sady geometrických tvarů, tabulka s násobky, karty s čísly, tabulky pro vyvození násobků, obrázková domina, čtverec s otvory, kvarteta, kalendář pro nácvik řádů, modely peněz, matematické puzzle, barevné hranoly, modely čísel, číselné řady, kalkulačka.

12. Kde získáváte informace o novinkách v péči o děti se SVPŠD a využití korekčních pomůcek?

A. ze školení

B. z PPP

c. z internetu

d. z odborné literatury

e. nové informace nevyhledávám, pracuji se starými osvědčenými pomůckami

13. Které korekční pomůcky nejvíce využíváte při reedukaci dyslexie (podtrhněte)?

Reliéfni písmena, kostky s písmeny, mozaiky s písmeny, tabulky s písmeny, čtenářské tabulky, pexesa, Scrabble, kostky se slabikami, hra Amos, speciální domina, dyslektické okénko, dyslektická lupa, speciální záložky, Lincovy tabulky, textilní písmena, písmena z drátků, modelovací hmota, míč s nalepenými písmeny, karty s výklopnými okénky, bzučák, stavebnice s krátkými a dlouhými prvky, dyslektická kvarteta, Orfovy nástroje, procvičovací texty, morseova abeceda – karty na určování kvantity hlásek, textilní prostorová písmena a číslice, texty na vyhledávání chyb, Logico Piccolo, postřehovací slabiky, tabulka k nácviku postřehování otevřených slabik s okénkem k postřehování, postřehovací slabiky, soubory karet s dlouhými a krátkými samohláskami (tiskací, psací), karty a pracovní listy na rozlišování (sluchově podobných hlásek/tvarově podobných písmen, zrcadlových tvarů, měkkých/tvrdých slabik), motanice.

Jiné vámi využívané pomůcky, které nejsou uvedeny:

14. Které korekční pomůcky se vám naopak neosvědčily?

a. osvědčily se mi všechny výše označené pomůcky (ot. 13)

b. neosvědčily se mi tyto pomůcky (uved'te které a důvod)

15. Které korekční pomůcky nejvíce využíváte při reedukaci dysgrafie?

Trojhranné pastelky a tužky, trojhranné násadky, speciální pera – Stabillo, sešity na těsnopis, sešity s pomocnými linkami, korálky k navlékání, modelovací hmota, násadka z papírového kornoutu, alternativní linkované písanky, měkké tužky a pastelky, set Zdravé psaní.

Jiné vámi využívané pomůcky, které nejsou uvedeny:

16. Které korekční pomůcky se vám naopak neosvědčily?

- a. osvědčily se mi všechny výše označené pomůcky (ot. 15)
- b. neosvědčily se mi tyto pomůcky (uved'te které a důvod)

17. Které korekční pomůcky nejvíce využíváte při reedukaci dysortografie?

Měkké a tvrdé kostky, bzučák, Orfovy nástroje, procvičovací texty, Morseova abeceda – karty na určování kvantity hlásek, textilní prostorová písmena a číslice, texty na vyhledávání chyb, Dipo, přehledy pravidel např. Barevná pravidla, natahovací guma, karty s barevným odlišením i/y, guma s plastovými kapsami, plastové reliéfní tabulky, Kufřík 1. pomoci v českém jazyce, tabulky, PC programy, diktafon, slovníky, pravidla, gramatická portfolia, soubory karet s dlouhými a krátkými samohláskami (tiskací, psací), karty a pracovní listy rozlišování (sluchově podobných hlásek /tvarově podobných písmen, na zrcadlových tvarů, měkkých/tvrdých slabik), mačkadlo.

Jiné vámi využívané pomůcky, které nejsou uvedeny:

18. Které korekční pomůcky se vám naopak neosvědčily?

a. osvědčily se mi všechny výše označené korekční pomůcky (ot. 17)

b. neosvědčily se mi tyto pomůcky (uved'te které a důvod)

19. Které korekční pomůcky nejvíce využíváte při reedukaci dyskalkulie?

Počítadlo, miskové počítadlo, tabulky pro jednotlivé matematické jevy, sady geometrických tvarů, tabulka s násobky, karty s čísly, tabulky pro vyvození násobků, obrázková domina, čtverec s otvory, kvarteta, kalendář pro nácvik řádů, modely peněz, matematické puzzle, barevné hranoly, modely čísel, číselné řady, kalkulačka.

Jiné vámi využívané pomůcky, které nejsou uvedeny:

20. Které korekční pomůcky se vám naopak neosvědčily?

a. osvědčily se mi všechny výše označené korekční pomůcky (ot. 19)

b. neosvědčily se mi tyto pomůcky (uved'te které a důvod)

21. Využíváte při reedukaci SVPŠD počítačové programy?

a. ano

b. ne

22. Které počítačové programy využíváte?

a. DysCom

b. Chytré dítě

c. TERASOFT – výukové programy

d. Počítačové programy o.s.PETIT např. Méd'a počítá, Méd'a čte

e. Počítačové programy GeMis – např. Soví hrad - písmenka, Soví hrad – slabiky

Bibliografické údaje:

Jméno autora: Jana Šubertová

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinovaná

Rok: 2012

Počet stran bez příloh: 113

Celkový počet stran příloh: 7

Počet titulů české literatury a pramenů: 25

Počet internetových zdrojů: 5

Vedoucí práce: PaedDr. Vlasta Vaněčková